

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΜΣ "Δημόσια Διοίκηση- Δημόσιο Μάνατζμεντ"

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα:

Νομοθετικό Πλαίσιο Δημοσίων Συμβάσεων στους Ο.Τ.Α

Legislative framework for public procurement in local authorities.

Σπανός Βασίλειος (Α.Μ.: ΔΜ1943)

Επιβλέπων καθηγητής: ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΜΙΣΟΠΟΥΛΟΣ

Αθήνα

Νοέμβριος 2021

Υπογραφές Μελών Επιτροπής

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο κάτωθι υπογεγραμμένος Σπανός Βασίλειος του Παναγιώτη με αριθμό μητρώου ΔΜ1943, φοιτητής του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Δημόσια Διοίκηση και Δημόσιο Μάνατζμεντ του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης της Σχολής Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία.

Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο.

Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Ο Δηλών

Περιεχόμενα

Περίληψη	7
Abstract.....	8
Κεφάλαιο 1	9
1.1 Θεωρία δημοσίων συμβάσεων	9
1.2 Τύπος της σύμβασης	9
1.3 Ιστορική αναδρομή.....	12
1.4 Ενωσιακό θεσμικό πλαίσιο.....	13
1.5 Ισχύουσα εθνική νομοθεσία	16
1.6 Ενιαία Ανεξάρτητη Αρχή Δημόσιων Συμβάσεων	16
1.7 Κεντρικό Ηλεκτρονικό Μητρώο Δημόσιων Συμβάσεων	17
1.8 Επιλογή διαδικασίας	22
1.9 Έννοια των τεχνικών προδιαγραφών	25
1.10 Έγκριση των τεχνικών προδιαγραφών	28
Κεφάλαιο 2	30
2.1 Ανοιχτός διαγωνισμός.....	30
2.2 Διακήρυξη.....	30
2.3 Στοιχεία της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα.	32
2.4 Φύση της σύμβασης.	33
2.5 Αντικείμενο της σύμβασης.	33
2.6 Προϋποθέσεις συμμετοχής.	37
2.7 Προσφορά.....	37
2.8 Κριτήρια ανάθεσης.....	38
2.9 Εκτέλεση της σύμβασης.	39
Κεφάλαιο 3	40
3.1 Δημοσιεύσεις.....	40
3.2 Διάφοροι όροι.	40
3.3 Δημοσίευση σε ευρωπαϊκό επίπεδο.	41
3.4 Δημοσίευση σε εθνικό επίπεδο.	41
3.5 Πρόγραμμα «Διάγεια»	42
3.6 Νομαρχιακές και τοπικές εφημερίδες	42
3.7 Λόγοι αποκλεισμού και αντίστοιχα δικαιολογητικά	43
3.8 Εγγύηση συμμετοχής.....	45

3.9	Απόσπασμα ποινικού μητρώου.....	51
3.10	Πιστοποιητικά φορολογικής και ασφαλιστικής ενημερότητας	56
3.11	Δημοτική Ενημερότητα.....	57
3.12	Πιστοποιητικό Επιμελητηρίου.....	58
3.13	Κριτήρια Ποιοτικής Επιλογής Των Οικονομικών Φορέων.....	59
3.14	Οικονομική και Χρηματοοικονομική Επάρκεια	62
3.15	Τεχνικές και Επαγγελματικές Ικανότητες	64
3.16	Πρότυπα Εξασφάλισης Της Ποιότητας.....	66
3.17	Δάνεια Εμπειρία	67
	Κεφάλαιο 4	71
4.1	Προθεσμίες.....	71
4.2	Συμβάσεις Κάτω Των Ορίων.....	71
4.3	Παράταση Προθεσμιών.....	72
4.4	Ο επαναληπτικός Διαγωνισμός	73
4.5	Υπολογισμός της Προθεσμίας	74
4.6	Προθεσμία Παροχής Συμπληρωματικών Πληροφοριών.	74
4.7	Κλειστός Διαγωνισμός	75
4.8	Αιτήσεις Συμμετοχής	76
4.9	Πρόσκληση Για Την Υποβολή Προσφοράς.....	76
4.9	Ένσταση Κατά Της Διακήρυξης.....	77
4.10	Λοιπές Ενστάσεις.....	78
	Κεφάλαιο 5	80
5.1	Μελέτη Περίπτωσης Δήμου Ελληνικού-Αργυρούπολης.....	80
5.2	Καταγραφή Αναθέσεων 2018 – 2020	80
5.3	Συμπεράσματα	81
	Βιβλιογραφία	84

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠΠ	ΑρχήΕξέτασηςΠροδικαστικώνΠροσφυγών
ΔΕΕ	ΔικαστήριοΕυρωπαϊκήςΈνωσης
ΕΑΑΔΗΣΥ	ΕνιαίαΑνεξάρτητηΑρχήΔημοσίωνΣυμβάσεων
ΕΑΔ	ΕθνικήΑρχήΔιαφάνειας
ΕΕ	ΕυρωπαϊκήΈνωση
ΕΕΕΣ	ΕυρωπαϊκόΕνιαίοΈγγραφοΣύμβασης
ΕΚ	ΕυρωπαϊκόΚοινοβούλιο
ΕΟΚ	ΕυρωπαϊκήΟικονομικήΚοινότητα
ΕΣΗΔΗΣ	ΕθνικόΣύστημαΗλεκτρονικώνΔημοσίωνΣυμβάσεων
ΕΚΑΑ	ΕθνικέςΚεντρικέςΑρχέςΑγορών
ΕΣ	ΕλεγκτικόΣυνέδριο
ΚΑΑ	ΚεντρικέςΑρχέςΑγορών
ΚΗΜΔΗΣ	ΚεντρικόΗλεκτρονικόΜητρώοΔημοσίωνΣυμβάσεων
ΜΜΕ	ΜικρέςκαιΜεσαίεςΕπιχειρήσεις
εδ	εδάφιο
Ν	Νόμος
ΝΠ	ΝομικόΠρόσωπο
ΝΠΔΔ	ΝομικάΠρόσωπαΔημοσίουΔικαίου
ΝΠΙΔ	ΝομικάΠρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου
ΠΔ	ΠροεδρικόΔιάταγμα
περ.	περίπτωση
ΟΠΣ	ΟλοκληρωμέναΠληροφοριακάΣυστήματα
ΣΔΙΤ	ΣυμπράξειςΔημοσίουΙδιωτικούΤομέα
ΣΕΛΕ	ΣώμαΕπιθεωρητώνΔημοσίωνΈργων
ΣΔΕΕ	ΣυνθήκηΛειτουργίαςτηςΕυρωπαϊκήςΈνωσης
ΤΕΥΔ	Τυποποιημένο ΈγγραφοΥπεύθυνηςΔήλωσης
ΤΠΕ	ΤεχνολογίεςΠληροφορικήςκαιΕπικοινωνιών

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή έχει τίτλο "Νομοθετικό Πλαίσιο Δημοσίων Συμβάσεων στους Ο.Τ.Α". Σκοπός της πτυχιακής είναι να αναδείξουμε την πολυπλοκότητα των δημοσίων συμβάσεων καθώς και τα σημεία της διαδικασίας που πρέπει να λάβουμε υπ όψη μας, ειδικότερα σε ότι αφορά έναν οργανισμό τοπικής αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ).

Παρουσιάζουμε τόσο το ισχύον εθνικό πλαίσιο όσο και το θεσμικό πλαίσιο της ένωσης. Παράλληλα παρουσιάζεται η Ενιαία Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων όπως και το Κεντρικό Ηλεκτρονικό Μητρώο Δημοσίων Συμβάσεων και τα διάφορα στάδια της διαδικασίας, όπως οι τεχνικές προδιαγραφές και η έγκρισή τους.

Γίνεται αναλυτική αναφορά στις έννοιες διακήρυξη και στοιχεία της αναθέτουσας αρχής και του αναθέτοντος φορέα, και ακολουθεί ανάλυση της φύσης της σύμβασης, των προϋποθέσεων συμμετοχής της προσφοράς, τα κριτήρια ανάθεσης, καθώς και τα υπόλοιπα στάδια της διαδικασίας.

Ειδικότερα αναφέρονται τα στάδια της δημοσίευσης σε Ευρωπαϊκό και Εθνικό επίπεδο, όπως και η κοινοποίηση στον τύπο με τις απαραίτητες προδιαγραφές (π.χ. εγγύηση συμμετοχής).

Τέλος γίνεται αναφορά στις προθεσμίες στις ειδικότερες περιπτώσεις για κλειστούς και ανοιχτούς διαγωνισμούς και υπάρχει και η μελέτη περίπτωσης του Δήμου Ελληνικού-Αργυρούπολης με τις δημόσιες συμβάσεις απο το 2018 μέχρι το 2020.

Λέξεις Κλειδιά: Νομοθετικό Πλαίσιο, Δημόσιες Συμβάσεις, Ο.Τ.Α

Abstract

The present dissertation is entitled "Legislative Framework of Public Procurement in Local Authorities". The purpose of the dissertation is to highlight the complexity of public procurement as well as the points of the process that we must take into account, especially in cases of a local authority (OTA).

We present both the current national framework and the institutional framework of the union. At the same time, the Unified Independent Public Procurement Authority is presented, as well as the Central Electronic Register of Public Procurement and the various stages of the process, such as the technical specifications and their approval.

A detailed reference is made to the concepts of the contract and details of the contracting authority and the contracting entity, followed by an analysis of the nature of the contract, the conditions for participation in the tender, the awarding criteria, and the other stages of the process.

In particular, the stages of publication at European and National level are mentioned, as well as the notification to the press with the necessary specifications (eg guarantee of participation).

Finally, reference is made to the deadlines in the specific cases for closed and open tenders and there is also the case study of the Municipality of Elliniko-Argyroupolis with the public contracts from 2018 to 2020.

Keywords: Legislative Framework, Public Procurement, Local Authorities

Κεφάλαιο 1

1.1 Θεωρία δημοσίων συμβάσεων

«Δημόσιες συμβάσεις» γενικά είναι οι εξ επαχθούς αιτίας, οι οποίες συνάπτονται γραπτώς μεταξύ ενός ή περισσότερων οικονομικών φορέων και μιας ή περισσότερων αναθετουσών αρχών καθώς και μιας ή ενός η περισσότερων αναθετόντων φορέων και έχουν ως αντικείμενο την εκτέλεση έργων, την προμήθεια αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των μελετών και των τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών¹ (άρθρο 2 παρ. 1 ν 4412/16).

1.2 Τύπος της σύμβασης

Όπως αναφέρθηκε, οι δημόσιες συμβάσεις καταρτίζονται εγγράφως (άρθρο 2 παρ. 1 ν4412/16). Για το θέμα αυτό οι διατάξεις των άρθρων 130 και 135 του ν4270/14², οι οποίες έχουν εφαρμογή και στους ΟΤΑ (ΕΣ 261/2017, 260/2017, ορίζουν τα ακόλουθα: Άρθρο 130: «Για το κύρος σύμβασης του Δημοσίου με αντικείμενο αξίας μεγαλύτερης των δύο χιλιάδων πεντακοσίων (2.500) ευρώ ή που γεννά διαρκή υποχρέωση αυτού, απαιτείται η κατάρτισή της να γίνει με ιδιωτικό τουλάχιστον έγγραφο. Ειδικά για τις συμβάσεις προμηθειών και υπηρεσιών που αφορούν σε ενέργειες τεχνικής βοήθειας των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων του ΕΣΠΑ και ΕΟΧ ή άλλων ενωσιακών ή διεθνών προγραμμάτων ή και ταμείων, το ανωτέρω ποσό ορίζεται σε δέκα χιλιάδες (10.000) ευρώ. Τα ανωτέρω ποσά μπορούν να τροποποιούνται με απόφαση του με χωριστό έγγραφο, η από τον αντισυμβαλλόμενο όμως του Δημοσίου εκπλήρωση της παροχής του αίρει την εκ της έλλειψης του γραπτού τύπου της αποδοχής ακυρότητα της σύμβασης». Άρθρο 135: «Η καθ' οιονδήποτε τρόπο παραβίαση των διατάξεων των άρθρων 129 έως και 134 επέγγεται την απόλυτη ακυρότητα της σύμβασης. Από την ακυρότητα αυτής και τη σχετική παρανομία των οργάνων του Δημοσίου δεν γεννάται υποχρέωση αυτού προς

¹ [ΝΟΜΟΣ 4412/2016 \(Κωδικοποιημένος\) - ΦΕΚ Α 147/08.08.2016 \(kodiko.gr\)](#)

² [Νόμος 4270/2014 - ΦΕΚ 143/Α/28-6-2014 \(Κωδικοποιημένος\) - Κρατικές Προμήθειες - Δαπάνες \(e-nomothesia.gr\)](#)

αποζημίωση του αντισυμβαλλομένου, στην περίπτωση που τα αρμόδια όργανα εκ προθέσεως παραβίασαν τις σχετικές διατάξεις και αυτός γνώριζε την παρανομία ή συνετέλεσε στην παραβίαση των διατάξεων». Για τις διοικητικές συμβάσεις ειδικότερα, ο έγγραφος τύπος προβλέπεται και από το άρθρο 22 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (³ν2690/99), όπου ορίζονται τα εξής: «Η διοικητική σύμβαση υποβάλλεται στον έγγραφο τύπο, εκτός αν ο νόμος ορίζει διαφορετικά. Για την κατάρτισή της, η πρόταση και αποδοχή είναι δυνατόν να γίνονται με χωριστά έγγραφα». Η διάταξη του τελευταίου εδαφίου του άρθρου 130 του ν4270/14, σύμφωνα με την οποία «η από τον αντισυμβαλλόμενο του Δημοσίου εκπλήρωση της παροχής του αίρει την εκ της έλλειψης του γραπτού τύπου της αποδοχής ακυρότητα της σύμβασης», εφαρμόζεται μόνο όταν εκπληρώθηκε η σύμβαση, για την οποία προηγήθηκε χωριστή γραπτή πρόταση χωρίς να επακολουθήσει και γραπτή αποδοχή, όχι όμως και όταν δεν τηρήθηκε καθόλου ο έγγραφος τύπος ούτε για την πρόταση ούτε για την αποδοχή (ΑΠ Ολ 862/1984, ΕΣ 170/2011, ΕΣ 159/2017, 31/2012, 24/2012). Εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής της, η διάταξη αυτή ισχύει και την τροποποίηση της σύμβασης και όχι μόνο για την κατάρτιση της (ΕΣ 65/1999). Συμβάσεις που συνάπτονται χωρίς να τηρηθεί η νόμιμη διαδικασία και οι απαιτούμενοι τύποι, είναι άκυρες και δεν δεσμεύουν το δήμο, μπορεί όμως να τον υποχρεώσουν σε καταβολή αποζημίωσης λόγω αδικαιολόγητου πλουτισμού. Συνεπώς, όταν ανατίθεται προμήθεια ή εργασία αξίας μεγαλύτερης των 2.500,00 ευρώ (ή του ισχύοντος κάθε φορά ορίου), καταρτίζεται απαραίτητως γραπτό συμφωνητικό (ΕΣ 5/2014, 22/2013), το οποίο αποτελεί και δικαιολογητικό του οικείου χρηματικού εντάλματος πληρωμής (Υπ. Οικον. 2024709/601/0026/1998, ΦΕΚ 431/Β). Στο όριο αυτό δεν συμπεριλαμβάνεται ο ΦΠΑ (ΕΑΑΔΗΣΥ 86/2014). Για την έγγραφη κατάρτιση της σύμβασης πρέπει η υπογραφή των συμβαλλομένων να τεθεί στο ίδιο έγγραφο, εκτός αν συνταχτούν περισσότερα όμοια πρωτότυπα, οπότε αρκεί να τεθεί η υπογραφή του κάθε μέρους στο έγγραφο που προορίζεται για το άλλο (άρθρο 106ΑΚ). Δεν απαιτείται επίσης να τεθεί η υπογραφή όλων των συμβαλλομένων στο ίδιο έγγραφο, όταν η αποδοχή της πρότασης για την κατάρτιση της σύμβασης γίνεται με ξεχωριστό έγγραφο (άρθρο 130 ν 4270/14). Εφόσον η

³ [Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας - Νόμος 2690/1999, Κύρωση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας και άλλες διατάξεις | Νομοθεσία | Lawspot](#)

κατακύρωση έγινε από το αρμόδιο όργανο (ΕΣ 67/2012), η σύμβαση θεωρείται ότι έχει συναφθεί και το γραπτό συμφωνητικό έχει μόνο αποδεικτικό και όχι συστατικό χαρακτήρα, όταν συντρέξουν σωρευτικά οι ακόλουθες προϋποθέσεις, που ορίζονται στην παράγραφο 3 του άρθρου 105 του ν 4412/16, όπως αυτή αντικαταστάθηκε από την παρ. 13γ του άρθρου 43 του ν 4605/2019:

- Η απόφαση κατακύρωσης, μαζί με αντίγραφο όλων των πρακτικών ελέγχου και αξιολόγησιμων προσφορών, κοινοποιήθηκε σε όλους τους προσφέροντες που δεν έχουν αποκλεισθεί οριστικά.
- Για συμβάσεις εκτιμώμενης αξίας άνω των 60.000,00 ευρώ χωρίς ΦΠΑ: α) παρήλθε άπρακτη η προθεσμία για την άσκηση προδικαστικής προσφυγής ή β) σε περίπτωση που ασκήθηκε προδικαστική προσφυγή, παρήλθε άπρακτη η προθεσμία άσκησης αιτήσεως αναστολής κατά της απόφασης της ΑΕΠΠ ή γ) σε περίπτωση που ασκήθηκε αίτηση αναστολής κατά της απόφασης της ΑΕΠΠ, εκδόθηκε απόφαση που απέρριψε τη αίτηση, εκτός αν νωρίτερα είχε εκδοθεί από το δικαστή προσωρινή διαταγή, με την οποία είχε αρθεί η αναστολή σύναψης της σύμβασης, οπότε κρίσιμο χρονικό σημείο είναι η ημερομηνία έκδοσης της προσωρινής διαταγής.
- Για συμβάσεις εκτιμώμενης αξίας έως 60.000,00 ευρώ χωρίς φ,π,αα) παρήλθε άπρακτη η Προθεσμία για την υποβολή της ένστασης ή β) σε περίπτωση που ασκήθηκε ένσταση, Εκδόθηκε επί αυτής απορριπτική απόφαση ή γ) σε περίπτωση που ασκήθηκε ένσταση, Παρήλθε άπρακτη η δεκαήμερη προθεσμία για την έκδοση απόφασης επί αυτής, οπότε Τεκμαίρεται η απόρριψη της.
- Ολοκληρώθηκε με θετική κρίση ο προσυμβατικός έλεγχος του Ελεγκτικού Συνεδρίου, εφόσον συντρέχει περίπτωση, οπότε η ισχύς της σύμβασης δεν μπορεί να αρχίζει σε χρόνο προγενέστερο της ημερομηνίας κατά την οποία εκδίδεται η σχετική πράξη του Κλιμακίου ή του Επιτρόπου (⁴ΕΣ 1251/2011, ΕΣ 47/2011).
- Κοινοποιήθηκε η απόφαση κατακύρωσης στον προσωρινό ανάδοχο. Εφόσον όμως προηγήθηκε προσυμβατικός έλεγχος του Ελεγκτικού Συνεδρίου ή ασκήθηκε προδικαστική προσφυγή κατά της απόφασης κατακύρωσης – και μόνο στις δυο αυτές

⁴ [Commission Regulation \(EU\) No 1251/2011 of 30 November 2011 amending Directives 2004/17/EC, 2004/18/EC and 2009/81/EC of the European Parliament and of the Council in respect of their application thresholds for the procedures for the awards of contract Text with EEA relevance \(europa.eu\)](#)

περιπτώσεις- η αναθέτουσα αρχή προσκαλεί τον προσωρινό ανάδοχο να υποβάλει υπεύθυνη δήλωση, ότι δεν έχουν επέλθει στο πρόσωπο του οφισινείς μεταβολές που επηρεάζουν εκ των υστέρων τους όρους και τις προϋποθέσεις συμμετοχής του στη διαδικασία ανάθεσης της σύμβασης και κοινοποιεί σε αυτόν την απόφαση κατακύρωσης αφού υποβληθεί η δήλωση αυτή. Για να θεωρηθεί συναφθείσα η σύμβαση, πρέπει η απόφαση κατακύρωσης ή ανάθεσης να κοινοποιηθεί πράγματι στον ανάδοχο με σχετικό αποδεικτικό και δεν αρκεί αυτή να έχει απλώς συνταχθεί ή αποσταλεί (ΣτΕ 1051/2004).

Εφόσον συντρέχουν οι ανωτέρω προϋποθέσεις, από το χρονικό σημείο της κοινοποίησης της κατακύρωσης ή της ανάθεσης στον ανάδοχο αρχίζουν τα αποτελέσματα της σύμβασης, δηλαδή γεννώνται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις κάθε συμβαλλόμενου μέρους, ανεξάρτητα από την κατάρτιση ή μη γραπτού συμφωνητικού (ΕΣ 5/2002. ΝΣΚ 687/1993). Εάν δεν έχει προηγηθεί κοινοποίηση ή αν αυτή δεν αποδεικνύεται ή είναι πλημμελής, η σύμβαση θεωρείται συναφθείσα από την υπογραφή της. Στην περίπτωση αυτή ο έγγραφος τύπος θεωρείται συστατικός (ΕΣ 3/2013, ΕΣ 159/2017, 31/2012, ΕΣ 61/2014,). Διαφορές που προκύπτουν μεταξύ της αναθέτουσας αρχής και του αναδόχου από το χρονικό σημείο της κοινοποίησης και μετά, θεωρούνται διαφορές από τη σύμβαση και υπάγονται στη δικαιοδοσία του διοικητικού εφετείου, στην περιφέρεια του οποίου εδρεύει η αρχή που εξέδωσε την προσβαλλόμενη πράξη (ΣτΕ 2277/2008, 1855/20⁵)

1.3 Ιστορική αναδρομή

Εμείς οι Έλληνες είμαστε υπερήφανοι ότι τα εννοιολογικά στοιχεία μιας δημόσιας σύμβασης οι όροι, η ανάθεση και εκτέλεση αποτελούν στοιχεία του δικού μας νομικού πολιτισμού. Οι δημοσιές συμβάσεις ήταν ένα εργαλείο το οποίο χρησιμοποιούσαν οι πόλεις της αρχαίας Ελλάδας, για την εκπλήρωση των πολιτικών, στρατιωτικών και οικονομικών στόχων που είχαν. Ο όρος διακήρυξη, τεχνικές προδιαγραφές, ποινικές ρήτρες και υπερημερίας. Τις πληροφορίες αυτές τις

⁵ [Αποφάσεις ΣτΕ \(adjustice.gr\)](http://adjustice.gr)

γνωρίζουμε από διαφορές αρχαίες επιγραφές που βρίσκονται στα μουσεία, ένα έργο της εποχής ήταν η αποξήρανση της λίμνης Πτεχών στην Εύβοια. Ο μηχανικός και κατασκευαστής Χαιρεφάνης, αποτελεί συντάκτη του συμβολαίου που διασώζεται σε πεντελικό μάρμαρο στο αρχαιολογικό μουσείο Αθηνών, διαστάσεων 87x47x9 CM σε 66 στίχους. Αφορά την αποξήρανση της λίμνης Πτεχών στην νότιο Εύβοια στην περιοχή Δύστος, περίπου 65 χιλιόμετρα νοτίως της Χαλκίδας. Το συμβόλαιο (περί το 320 π.Χ.) υπογράφεται από τον δήμο Ερετριέων που εκπροσωπεί με βάση κείμενο άλλων 58 και επιπλέον 50 στίχων, 31 δήμους της Ευβοίας από τους οποίους υπογραφούν περισσότεροι από 150 εκπρόσωποι ως μάρτυρες και αντισυμβαλλόμενοι και από τον Χαιρεφάνη.

1.4 Ενωσιακό θεσμικό πλαίσιο

Οι δημοσιές συμβάσεις υπόκεινται στις γενικές, βασικές ελευθερίες που κατοχυρώνονται στη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως τροποποιήθηκε από τη Συνθήκη της Λισαβόνας, ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και ελευθερία εγκατάστασης εντός των εδαφών των είκοσι επτά κρατών μελών της ΕΕ. Στην πράξη, τα κράτη μέλη της ΕΕ στην ενιαία αγορά δεν μπορούν να κάνουν διακρίσεις κατά την ανάθεση δημοσίων συμβάσεων κατά επιχειρήσεων από άλλα μέλη της ΕΕ υποχρεούνται να αντιμετωπίζουν τις συμβάσεις με βάση τις αρχές της ίσης μεταχείρισης, της μη διάκρισης, της αμοιβαίας αναγνώρισης, της αναλογικότητας και της διαφάνειας. Οι δημοσιές συμβάσεις ρυθμίζονται από ορισμένες οδηγίες, οι οποίες απαιτούν περαιτέρω εφαρμογή από κράτη μέλη. Το 2004, μετά από μακρά συζήτηση η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) μεταρρύθμισε τους κανόνες για τις δημόσιες συμβάσεις βάσει της νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εξέδωσε δυο οδηγίες, τις λεγόμενες οδηγίες για τις δημόσιες συμβάσεις, οι οποίες αντικατέστησαν προηγούμενες οδηγίες. Στο πλαίσιο της ΕΕ, οι διασυνοριακές συμβάσεις πραγματοποιούνται με δυο τρόπους. Άμεσες διασυνοριακές συμβάσεις και έμμεσες διασυνοριακές συμβάσεις. Οι έμμεσες διασυνοριακές συμβάσεις συμβαίνουν όταν οι επιχειρήσεις που λειτουργούν από την εγχώρια αγορά τους υποβάλλουν προσφορές και κερδίζουν συμβάσεις για προσκλήσεις υποβολής προσφορών που έχουν ξεκινήσει σε άλλο μέλος της ΕΕ ενώ έμμεσες διασυνοριακές συμβάσεις πραγματοποιούνται όταν οι επιχειρήσεις

υποβάλλουν προσφορές για συμβάσεις μέσω θυγατρικών. Το νομικό καθεστώς της ΕΕ για τις δημόσιες συμβάσεις ισχύει επίσης για τους υπογράφοντες τη συμφωνία του ΠΟΕ για τις δημόσιες συμβάσεις. Για τους σκοπούς της ανάθεσης συμβάσεων, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να εφαρμόζουν «στις σχέσεις τους ευνοϊκούς όρους με εκείνους που παρέχουν στους οικονομικούς φορείς (ο όρος περιλαμβάνει τους εργολάβους, τους προμηθευτές και τους παρόχους υπηρεσιών) τρίτων χωρών κατά την εφαρμογή των τη συμφωνία για τις δημόσιες συμβάσεις (AGP).» Σύμφωνα με την AGP, τα μέλη της ΕΕ υποχρεούνται επίσης να διασφαλίζουν ότι οι οντότητες τους δεν αντιμετωπίζουν λιγότερο τοπικά εγκατεστημένο προμηθευτή από έναν άλλο τοπικά εγκατεστημένο προμηθευτή βάσει του βαθμού ξένης σχέσης η ιδιοκτησίας. Επιπλέον, τα μέλη της ΕΕ πρέπει επίσης να διασφαλίζουν ότι οι οντότητες τους δεν κάνουν διακρίσεις εις βάρος των τοπικά εγκατεστημένων προμηθευτών λόγω της χώρας παράγωγης του αγαθού και των υπηρεσιών που παρέχονται, εάν η χώρα παραγωγής είναι συμβαλλόμενο μέρος της AGP.

Το 2002, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι συνολικές δημόσιες συμβάσεις στην ΕΕ – δηλαδή η αγορά αγαθών, υπηρεσιών και δημοσίων έργων από κυβερνήσεις και δημόσιες υπηρεσίες – ήταν κοντά στο 16% του ΑΕΠ της Ένωσης.

Οι δυο βασικές οδηγίες για τις δημόσιες συμβάσεις, οι οποίες εκδόθηκαν το 2004, έχουν ως εξής:

- Οδηγία ⁶2004/18 / ΕΚ σχετικά με τον συντονισμό των διαδικασιών σύναψης συμβάσεων

δημοσίων έργων, συμβάσεων προμηθειών και δημοσίων υπηρεσιών και

- (2) Οδηγία 2004/17 / ΕΚ για τον συντονισμό των διαδικασιών σύναψης συμβάσεων οντοτήτων που δραστηριοποιούνται στους τομείς του νερού, της ενεργείας, των μεταφορών και των ταχυδρομικών υπηρεσιών.

Οι αρχές που διέπουν την ανάθεση δημοσίων συμβάσεων είναι η ίση μεταχείριση, η μη διάκριση και η διαφάνεια. Όσον αφορά τα κριτήρια ανάθεσης, αυτά είναι τα ίδια και στις δυο οδηγίες. Οι αναθέτουσες αρχές – δηλαδή οι πολιτείες, οι περιφερειακές ή

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004L0018:20080101:EL:PDF>

τοπικές αρχές ή οι οργανισμοί δημόσιου δικαίου – υποχρεούνται να συνάπτουν δημόσιες συμβάσεις βάσει είτε της προσφοράς που είναι πιο συμφέρουσα από οικονομική άποψη όσον αφορά την ποιότητα, την τιμή, την τεχνική αξία, το περιβάλλον, αποδοτικότητα κόστους και ημερομηνία παράδοσης, ή μόνο τη χαμηλότερη τιμή.

Τον Δεκέμβριο του 2011, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε προτάσεις για την τροποποίηση των οδηγιών 2004/17 / ΕΚ σχετικά με τις συμβάσεις στον τομέα των υδάτων, της ενεργείας, των μεταφορών και των ταχυδρομικών υπηρεσιών (COM / 2011/895 τελικό) και 2004/18 / ΕΚ για τα δημόσια έργα, την προμήθεια και συμβάσεις υπηρεσιών (COM / 2011/0896 τελικό), καθώς και για την έγκριση οδηγίας σχετικά με τις συμβάσεις παραχωρήσεις. Οι νέες οδηγίες εκδόθηκαν από Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 26 Φεβρουαρίου 2014. Οι χώρες της ΕΕ έχουν μέχρι τον Απρίλιο του 2016 για να μεταφέρουν τους νέους κανόνες στην εθνική νομοθεσία (εκτός από τις ηλεκτρονικές δημόσιες συμβάσεις όπου η προθεσμία είναι Οκτώβριος 2018)

Έως τις 18 Απριλίου 2016, οι χώρες της ΕΕ έπρεπε να μεταφέρουν στο εθνικό δίκαιο τις ακόλουθες τρεις οδηγίες:

- Οδηγία 2014/24 / ΕΕ για δημόσιες συμβάσεις
- Οδηγία 2014/25 / ΕΕ σχετικά με τις συμβάσεις από φορείς που δραστηριοποιούνται στον τομέα του νερού, της ενεργείας, των μεταφορών και των ταχυδρομικών υπηρεσιών
- Οδηγία 2014/23 / ΕΕ⁷ για την ανάθεση συμβάσεων παραχώρησης

Αυτοί οι νέοι κανόνες απλοποιούν τις διαδικασίες δημοσίων συμβάσεων και τις καθιστούν πιο ευέλικτες. Αυτό θα ωφελήσει τους δημοσίους αγοραστές και τις επιχειρήσεις, ιδίως τις ΜΜΕ.

⁷ [Οδηγία 2014/23/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με την ανάθεση συμβάσεων παραχώρησης](#) [Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ \(europa.eu\)](#)

1.5 Ισχύουσα εθνική νομοθεσία

Ο νομός 4412/2016 έχει τροποποιηθεί πολλές φορές. Μεταξύ αυτών, ο νομός 4605/2019 εισήγαγε μια σειρά σημαντικών αλλαγών. Ο νόμος 4782/2021 επέφερε στο καθεστώς σύναψης και εκτέλεσης συμβάσεων προμηθειών και γενικών υπηρεσιών απλοποίηση ορισμένων διαδικασιών, που έχουν ταλαιπωρήσει υπηρεσίες και οικονομικούς φορείς, εισάγεται η έννοια των συμβάσεων ήσσονος οικονομικής αξίας, καταργείτε ο συνοπτικός διαγωνισμός και οι ρυθμίσεις που σχετίζονται με αυτόν, ενώ παράλληλα αυξάνεται το χρηματικό όριο της απ' ευθείας ανάθεσης, προωθείτε η διεξαγωγή ηλεκτρονικών πλειστηριασμών, εξαλείφονται διατυπώσεις αμφίβολης αποτελεσματικότητας και περιορίζονται οι τυπικοί λόγοι αποκλεισμού των οικονομικών φορέων, με στόχο την ενίσχυση του ουσιαστικού ανταγωνισμού μεταξύ τους, σε βάρος της αυστηρής και ανούσιας προσήλωσης σε διαδικαστικούς τύπους.

1.6 Ενιαία Ανεξάρτητη Αρχή Δημόσιων Συμβάσεων

Με το άρθρο 1 του ν 4013/11⁸ (ΦΕΚ 204/Α) συστάθηκε Ενιαία Ανεξάρτητη Αρχή Δημόσιων Συμβάσεων με σκοπό, μεταξύ άλλων, τον έλεγχο της τήρησης της ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας που διέπει την σύναψη και την εκτέλεση των δημόσιων συμβάσεων. Για την εφαρμογή των διατάξεων του νομού 4013/11, ως δημόσιες συμβάσεις νοούνται αυτές που έχουν ως αντικείμενο την εκτέλεση έργων, την προμήθεια προϊόντων (συμπεριλαμβανομένης της χρηματοδοτικής μίσθωσης και της απλής μίσθωσης κινητών πραγμάτων) και την παροχή υπηρεσιών, κατά την έννοια των Οδηγιών 2014/24/ΕΕ, 2014/25/ΕΕ και του ν 4412/16, ανεξαρτήτως όμως της εκτιμώμενης αξίας των συμβάσεων αυτών (άρθρο 2 παρ. 1 ν 4013/11, όπως αυτή αντικαταστάθηκε από την παρ. 1 του άρθρου 21 του ν4441/2016). Συνεπώς, στο νόμο 4013/11 υπάγονται όλες οι συμβάσεις προμηθειών, έργων, υπηρεσιών, εργασιών και μελετών, οι οποίες εμπίπτουν στους εννοιολογικούς ορισμούς τους άρθρου 2 του ν 4412/2016, ανεξαρτήτως της αξίας τους, και όχι μόνο αυτές η προϋπολογιζόμενη δαπάνη των οποίων υπερβαίνει το κατώτατο όριο (κατώφλι) εφαρμογής των

⁸ [Ν. 4013/2011 \(ΦΕΚ Α 204/15-09-2011\) Σύσταση ενιαίας Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Συμβάσεων και Κεντρικού Ηλεκτρονικού Μητρώου Δημοσίων Συμβάσεων | Forin.gr](#)

διατάξεων των Οδηγιών 2014/24/ΕΕ και 2014/25/ΕΕ, όπως αυτό καθορίζεται κάθε φορά. Στις διατάξεις του νομού 4013/2011 υπάγονται επίσης οι συμφωνίες – πλαίσιο, οι συμβάσεις παραχώρησης δημόσιων έργων και υπηρεσιών και τα δυναμικά σύστημα αγορών.

Εάν όμως η σύμβαση που ανατίθεται με διαπραγμάτευση (π.χ μετά από άγονο εν μέρει διαγωνισμό), αποτελεί τμήμα ενιαίας σύμβασης συνολικής εκτιμώμενης αξίας ίσης ή ανώτερης των χρηματικών ορίων των άρθρων 5 και 235 του ν 4412/2016, τότε – κατά την ίδια την ΕΑΑΔΗΣΥ – απαιτείται η σύμφωνη γνώμη της, έστω και αν η εκτιμώμενη αξία του υπό ανάθεση τμήματος υπολείπεται των ορίων αυτών.

1.7 Κεντρικό Ηλεκτρονικό Μητρώο Δημόσιων Συμβάσεων

Με το άρθρο 11 του ν 4013/11 συστάθηκε στην Γενική Γραμματεία Εμπορίου του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης «Κεντρικό Ηλεκτρονικό Μητρώο Δημόσιων Συμβάσεων» (ΚΗΜΔΗΣ⁹), με σκοπό τη συλλογή, επεξεργασία και δημοσιοποίηση στοιχείων σχετικών με τις συμβάσεις του Βιβλίου ΙΙ του ν 4412/2016, οι οποίες συνάπτονται εγγράφως, προφορικά ή με ηλεκτρονικά μέσα από τις αναθέτουσες αρχές και από τους αναθέτοντες φορείς καθώς και από τις Κεντρικές Αρχές Αγορών (ΚΑΑ), εκτιμώμενης αξίας, χωρίς το ΦΠΑ, ίσης ή ανώτερης των χιλίων (1.000) ευρώ, ανεξάρτητος της διαδικασίας που εφαρμόστηκε για τη σύναψη τους (άρθρα 38 παρ. 1 και 260 ν 4412/2016). Ο διαδικτυακός τόπος τήρησης του ΚΗΜΔΗΣ είναι προσβάσιμος μέσω της Διαδικτυακής Πύλης του ΕΣΗΔΗΣ στην ηλεκτρονική διεύθυνση (URL) www.promitheus.gov.gr. (άρθρο 3 παρ. 2 Αποφ. Υπ. Οικον. και Αναπτ. 57654/2017).

Στο ΚΗΜΔΗΣ καταχωρούνται από τους υπόχρεους στοιχεία των ακόλουθων σταδίων σύναψης και εκτέλεσης των συμβάσεων) των πρωτογενών και των εγκεκριμένων αιτημάτων, β) της προκήρυξης και της διακήρυξης, γ) της απόφασης κατακύρωσης ή ανάθεσης, δ) του συμφωνητικού και ε) του χρηματικού εντάλματος πληρωμής, για όσους φορείς εκδίδουν χρηματικά εντάλματα, ή του ισοδύναμου παραστατικού για τους λοιπούς φορείς (άρθρο 38 παρ. 3 ν 4412/16, όπως αυτή

⁹ [ΚΗΜΔΗΣ \(Κεντρικό Ηλεκτρονικό Μητρώο Δημόσιων Συμβάσεων\) - Εθνικό Μητρώο Διαδικασιών \(reg-diavlos.gov.gr\)](http://www.promitheus.gov.gr)

τροποποιήθηκε από την παρ. 8 του άρθρου 22 του ν 4441/2016 και από την παρ. 3 του άρθρου 43 του ν 4605/2019). Η καταχώρηση περιλαμβάνει τα ακόλουθα τουλάχιστον επί μέρους στοιχεία, κατά περίπτωση: α) τον προϋπολογισμό, β) τον αριθμό ανάληψης της υποχρέωσης, εφόσον ο φορέας υπάγεται στο ΠΔ 80/16, γ) τον κωδικό CPV, δ) το είδος της σύμβασης, ε) τη γεωγραφική περιοχή, στ) στην επωνυμία και τον ΑΦΜ του οικονομικού φορέα, ζ) την αξία της σύμβασης, η) τη χώρα καταγωγής/εγκατάστασης του αναδόχου, θ) τη διαδικασία ανάθεσης της σύμβασης και αν πρόκειται για διαδικασία ανταγωνιστικού διαλόγου ή διαδικασία με διαπραγμάτευση, τις περιστάσεις που δικαιολογούν την προσφυγή στις διαδικασίες αυτές (άρθρο 38 παρ. 4 ν 4412/16). Τα ειδικότερα θέματα που αφορούν τη λειτουργία του ΚΗΜΔΗΣ ρυθμίζονται με την Απόφαση του Υπουργού Οικονομίας και Ανάπτυξης 57654/2017 (ΦΕΚ 1781/Β). Από την έκδοση της απόφασης αυτής: α) Τα καταχωρητέα στο ΚΗΜΔΗΣ στοιχεία που είναι παράλληλα αναρτητέα στη Διαύγεια, δεν αναρτώνται πρωτογενώς σε αυτή αλλά αντλούνται αυτόματα από το ΚΗΜΔΗΣ. Η ρύθμιση αυτή ισχύει από 1/6/2019. β) Η δημοσίευση της προκήρυξης στο ΚΗΜΔΗΣ αντικαθιστά τη δημοσίευση αυτής το Τεύχος Διακηρύξεων Δημόσιων Συμβάσεων της εφημερίδας της κυβέρνησης (άρθρα 38 παρ. 4 9,376 παρ.4 και 379 παρ.3 4412/16, όπως ισχύουν¹⁰).

Η πρόσβαση στο ΚΗΜΔΗΣ είναι διαβαθμισμένη ως ακολούθως:

- Οι απλοί χρήστες του ΚΗΜΔΗΣ έχουν την δυνατότητα πρόσβασης στον ελεύθερα προσβάσιμο χώρο αυτού, μέσω της διαδικτυακής πύλης του ΕΣΗΔΗΣ, χωρίς να εφαρμόζεται διαδικασία εγγραφής, ταυτοποίησης και αναγνώρισης τους. Απλοί χρήστες μπορεί να είναι ιδιώτες, επιχειρήσεις και άλλοι φορείς, που επιθυμούν να ενημερωθούν για το ΚΗΜΔΗΣ.
- Οι πιστοποιημένοι χρήστες των φορέων και των κεντρικών αρχών αγορών είναι στελέχη των υπηρεσιών αυτών, που καταχωρίζουν στο ΚΗΜΔΗΣ πράξεις σχετικές με τα καθήκοντα τους.
- Πιστοποιημένοι χρήστες της Γενικής Γραμματείας Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή είναι στελέχη της Διεύθυνσης Ανάπτυξης και Τεχνικής

¹⁰ [N.4412-ΦΕΚ-Δημόσιες Συμβάσεις Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών \(eaadhsy.gr\)](#)

Υποστήριξης του ΕΣΗΔΗΣ, που είναι επιφορτισμένα με την επιχειρησιακή υποστήριξη και διαχείριση του ΚΗΜΔΗΣ.

- Διαχειριστές του ΚΗΜΔΗΣ είναι τα στελέχη της Διεύθυνσης Ανάπτυξης και Τεχνικής Υποστήριξης του ΕΣΗΔΗΣ, που διαθέτουν αυξημένα δικαιώματα πρόσβασης και διαχείρισης των υποδομών του ΚΗΜΔΗΣ (άρθρο 4 ΥΑ 57654/2017¹¹).

Τα στοιχεία που καταχωρίζονται στο ΚΗΜΔΗΣ και το ελάχιστο περιεχόμενο αυτών είναι τα εξής:

- Τα πρωτογενή αιτήματα, δηλαδή τα αιτήματα των αρμόδιων κατά περίπτωση υπηρεσιών των υπόχρεων φορέων, ανάλογα με το αντικείμενο της ζητούμενης σύμβασης, με τα οποία τεκμηριώνεται η ανάγκη για τη σύναψη της σύμβασης και προτείνεται στο αρμόδιο για τη διάθεση της πίστωσης όργανο η έγκριση της δαπάνης και η δέσμευση της απαιτούμενης πίστωσης. Εάν πρόκειται για δημόσια σύμβαση έργου ή μελέτης ή παροχής τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών, η οποία εντάσσεται σε χρηματοδοτούμενο πρόγραμμα, ως πρωτογενές αίτημα καταχωρίζεται η σχετική πρόταση ή άλλο έγγραφο που αποτυπώνει την πρωτοβουλία υλοποίησης ή διερεύνησης της υλοποίησης του έργου ή της μελέτης.

Ελάχιστα στοιχεία του πρωτογενούς αιτήματος που καταχωρίζονται, είναι ο προϋπολογισμός, ο κωδικός CPV και το είδος της σύμβασης, δηλαδή προμήθεια, υπηρεσία, έργο, μελέτη ή τεχνική και συναφή επιστημονική υπηρεσία, κατά περίπτωση. Ως πρωτογενές αίτημα μπορεί να καταχωρείται και η μελέτη της προμήθειας ή της υπηρεσίας, εάν περιλαμβάνει τα ανωτέρω στοιχεία (ΕΣ 525 /2020).

- Τα εγκεκριμένα αιτήματα, δηλαδή οι αποφάσεις με τις οποίες εγκρίθηκε η σχετική δαπάνη και δεσμεύτηκε η αναγκαία πίστωση για την πληρωμή της.

Ως προς τα εγκεκριμένα αιτήματα, τα ελάχιστα καταχωρητέα στοιχεία είναι ο προϋπολογισμός, ο κωδικός CPV, το είδος της σύμβασης και ο αριθμός της απόφασης με την οποία εγκρίθηκε η δαπάνη και δεσμεύτηκε η πίστωση (απόφαση ανάληψης της υποχρέωσης κατά την ορολογία του ΠΔ 80/16¹²).

¹¹ [Αριθμ. 57654/2017 Ρύθμιση ειδικότερων θεμάτων λειτουργίας και διαχείρισης του Κεντρικού Ηλεκτρονικού Μητρώου Δημοσίων Συμβάσεων \(ΚΗΜΔΗΣ\) του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης](#)

¹² [Εγκύκλιος Π.Δ. 80/2016 σχετικά με την ανάληψη υποχρεώσεων από τους διατάκτες - Εγκύκλιος - Υπουργείο Οικονομικών \(minfin.gr\)](#)

Οι προκηρύξεις και οι διακηρύξεις. Για συμβάσεις άνω των ορίων, ως «προκήρυξη» νοείται το κείμενο, το οποίο περιέχει τις πληροφορίες του τυποποιημένου έντυπου του Παραρτήματος V του Προσαρτήματος Α΄, εάν πρόκειται για αναθέτουσα αρχή, ή του Παραρτήματος XI του Προσαρτήματος Β΄ του ν 4412/16, εάν πρόκειται για αναθέτοντα φορέα. Για συμβάσεις κάτω των ορίων, ως «προκήρυξη» νοείται το κείμενο που περιέχει τις ανωτέρω πληροφορίες, στον βαθμό που αυτές είναι συμβατές με διαγωνισμούς για τις εν λόγω συμβάσεις.

Επομένως, η προκήρυξη που καταχωρίζεται στο ΚΗΜΔΗΣ αποτελεί ουσιαστικά την περιληπτική διακήρυξη, η οποία αντλείται αυτόματα από το ΚΗΜΔΗΣ και δημοσιεύεται στη Διαύγεια. Στους συνοπτικούς διαγωνισμούς αναρτάται στο ΚΗΜΔΗΣ η διακήρυξη, χωρίς να υφίσταται διάκριση μεταξύ της προκήρυξης και της διακήρυξης. Στους λοιπούς διαγωνισμούς, μετά την ανάρτηση της προκήρυξης καταχωρίζεται στο ΚΗΜΔΗΣ η πλήρης διακήρυξη. Ελάχιστα στοιχεία των προκηρύξεων και διακηρύξεων που καταχωρίζονται στο ΚΗΜΔΗΣ, είναι ο προϋπολογισμός, ο κωδικός CPV, το είδος της σύμβασης, η γεωγραφική περιοχή του τόπου εκτέλεσης της σύμβασης (NUTS), η γεωγραφική περιοχή της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα ή ο ταχυδρομικός κώδικας αυτών, ο αριθμός της απόφασης με την οποία δεσμεύτηκε η αναγκαία πίστωση (αριθμός ανάληψης υποχρέωσης), η διαδικασία ανάθεσης της σύμβασης και σε περίπτωση ανταγωνιστικής διαπραγμάτευσης ή ανταγωνιστικού διαλόγου, οι περιστάσεις που δικαιολογούν την προσφυγή σε αυτές τις διαδικασίες, το είδος της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα, το κριτήριο ανάθεσης της σύμβασης, διευκρίνιση αν πρόκειται για συμφωνία-πλαίσιο, δυναμικό σύστημα αγορών, ηλεκτρονικό πλειστηριασμό ή ηλεκτρονικό κατάλογο, η πηγή χρηματοδότησης και διευκρίνιση αν πρόκειται για σύμβαση άνω ή κάτω των ορίων και αν είναι σύμβαση του Βιβλίου I ή του Βιβλίου II του ν 4412/16. Όταν πρόκειται για τροποποίηση καταχωρημένης προκήρυξης και διακήρυξης, αναφέρεται επιπλέον ο ΑΔΑΜ της αρχικής προκήρυξης και διακήρυξης. Οι αποφάσεις ανάθεσης ή κατακύρωσης, με ελάχιστα καταχωρήτέα στοιχεία τα αναφερόμενα στην ανωτέρα περίπτωση III και επιπλέον την αξία της σύμβασης, την επωνυμία και τον ΑΦΜ του οικονομικού φορέα καθώς και τη χώρα καταγωγής ή εγκατάστασης αυτού. Τα συμφωνητικά, με ελάχιστα καταχωρείτε στοιχεία τα αναφερόμενα στην ανωτέρω περίπτωση και σε περίπτωση τροποποίησης,

τον ΑΔΑΜ του τροποποιημένου συμφωνητικού. Οι εντολές πληρωμής (χρηματικά εντάλματα ή άλλοι τίτλοι πληρωμής).

Ως προς τις εντολές πληρωμής, ελάχιστα στοιχεία που καταχωρίζονται είναι αξία της σύμβασης, τα στοιχεία των τιμολογίων, ο κωδικός CPV, το είδος της σύμβασης, η γεωγραφική περιοχή του τόπου εκτέλεσης της σύμβασης, η γεωγραφική περιοχή της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα ή ο ταχυδρομικός κώδικας αυτών, ο αριθμός της απόφασης με την οποία δεσμεύτηκε η πίστωση (αριθμός ανάληψης υποχρέωσης), το είδος της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα, διευκρίνιση αν πρόκειται για συμφωνία-πλαίσιο, δυναμικό σύστημα αγορών, ηλεκτρονικό πλειστηριασμό ή ηλεκτρονικό κατάλογο, η πηγή χρηματοδότησης, διευκρίνιση αν πρόκειται για σύμβαση άνω ή κάτω των ορίων και αν είναι σύμβαση του Βιβλίου Ι ή του Βιβλίου ΙΙ του ν 4412/16, επωνυμία, ο ΑΦΜ και η χώρα καταγωγής ή εγκατάστασης του αναδόχου. Όλα τα καταχωρητέα στο ΚΗΜΔΗΣ έγγραφα αναρτώνται ως ηλεκτρονικά αρχεία σε μορφή PDF, τα οποία φέρουν προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή του τελικού αποφασίζοντας οργάνου ή προσώπου που είναι εξουσιοδοτημένο να υπογράψει τα ακριβή αντίγραφα τούτων (άρθρα 5 και 6 ΥΑ 57654/2017). Όλες οι διαδικασίες για την διαχείριση δημοσίων εγγράφων από τους φορείς του δημόσιου τομέα, όπως η σύνταξη, η προώθηση για υπογραφή, η θέση υπογραφής, η χρέωση προς ενεργεία εισερχόμενων εγγράφων, η εσωτερική και εξωτερική διακίνηση, η πρωτοκόλληση και η αρχειοθέτηση τους πραγματοποιούνται αποκλειστικά μέσω τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (άρθρο 13 παρ. 1 ν 4727/20).

Σε περίπτωση ματαίωσης της διαδικασίας ή κατάργησης της διοικητικής πράξης που έχει καταχωρισθεί, απαιτείτε η συστηματική ματαίωση της καταχώρισης και η συμπλήρωση των σχετικών πεδίων της ηλεκτρονικής διαδικτυακής φόρμας (άρθρο 9 ΥΑ 57654/2017). Τα προβλεπόμενα στοιχεία και έγγραφα αναρτώνται αμελλητί στο ΚΗΜΔΗΣ με μεριμνά του εισηγητή ή του συντάκτη αυτών ως εξής:

- Τα πρωτογενή αιτήματα, μετά την υπογραφή τους.
- Τα εγκεκριμένα αιτήματα, μετά την έκδοση της απόφασης.
- Οι προκηρύξεις για διαγωνισμούς άνω των ορίων, μετά τη δημοσίευσή τους από την Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι προκηρύξεις για διαγωνισμούς κάτω των ορίων, μετά την υπογραφή τους.

- Οι διακηρύξεις για διαγωνισμούς άνω των ορίων: α) στην ανοικτή διαδικασία, μετά τη δημοσίευση της προκήρυξης από την Υπηρεσία Εκδόσεων της Ένωσης και την ανάρτηση αυτής στο ΚΗΜΔΗΣ, β) στην κλειστή διαδικασία, στην ανταγωνιστική διαπραγμάτευση, στον ανταγωνιστικό διάλογο και στην σύμπραξη καινοτομίας, ταυτόχρονα με την αποστολή πρόσκλησης για την υποβολή προσφοράς ή για συμμετοχή στο διάλογο.
- Οιδιακηρύξεις για διαγωνισμούς κάτω των ορίων.
- Οι αποφάσεις κατακύρωσης, μετά την επέλευση των εννόμων αποτελεσμάτων αυτής.
- Οι αποφάσεις απευθείας ανάθεσης ή ανάθεσης μετά από διαπραγμάτευση χωρίς δημοσίευση προκήρυξης, μετά την υπογραφή τους ή την ολοκλήρωση του προφυματικού ελέγχου.
- Τα συμφωνητικά για διαδικασίες άνω των ορίων, μετά τη δημοσίευση της γνωστοποίηση συναφθείσα σύμβασης και πριν από την εκτέλεση οποιασδήποτε δαπάνης.
- Τα συμφωνητικά για διαδικασίες κάτω των ορίων, μετά την υπογραφή τους και πριν από την εκτέλεση οποιασδήποτε δαπάνης.
- Οι εντολές πληρωμής, μετά έκδοσή τους

Η καταχώριση στο ΚΗΜΔΗΣ προηγείται κάθε άλλης δημοσίευσης σε εθνικό επίπεδο (άρθρο 10 ΥΑ 57654/2017).

Για τη νομιμότητα της δαπάνης που απορρέει από δημόσια σύμβαση, αρκεί αυτή να φέρει το σχετικό ΑΔΑΜ, χωρίς να εξετάζεται η ημερομηνία κατά την οποία έλαβε χώρα η καταχώριση της σύμβασης στο μητρώο (ΕΣ 17/2015), αρκεί αυτή να έλαβε χώρα πριν από την εξόφληση του χρηματικού εντάλματος (ΕΣ 149/2016, 2/2015).

1.8 Επιλογή διαδικασίας

Οι δημοσιές συμβάσεις ανατίθενται με έναν από τους ακόλουθους τρόπους:

- Με ανοικτό διαγωνισμό.

- Με κλειστό σύστημα.
- Με συνοπτικό διαγωνισμό, ο οποίος προκηρύσσεται μέχρι την 31/8/2021, εάν συντρέχουν οι προϋποθέσεις των άρθρων 117 και 327, κατά περίπτωση, του ν 4412/16. Από 1/9/2021, καταργείται η διαδικασία του συνοπτικού διαγωνισμού για την ανάθεση δημόσιων συμβάσεων.
- Με σύμπραξη καινοτομίας των άρθρων 31 ή 268 του Ν 4412/16.
- Με ανταγωνιστική διαπραγμάτευση ή με ανταγωνιστικό διάλογο, ύστερα από δημοσίευση προκήρυξης.
- Με διαπραγμάτευση χωρίς προηγούμενη δημοσίευση,
- Με απευθείας ανάθεση από το δήμαρχο ή το αρμόδιο όργανο του οικείου φορέα, εάν συντρέχουν οι προϋποθέσεις των άρθρων 118 ή 328 του ν 4412/16 (άρθρα 26, 32, 116, 263, 269 και 326 ν 4412/2016).
- Με απευθείας ανάθεση μέσω Συστήματα Ηλεκτρονικών Αγορών, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 118Α του ν 4412/16, όπως αυτό προστέθηκε με το άρθρο 51 του ν 4782/2021¹³ και αρχίζει να ισχύει από 1/6/2021. Χωρίς να εκδοθεί απόφαση ανάθεσης, εάν πρόκειται για συμβάσεις εκτιμώμενης αξίας ίσης ή κατώτερης του ποσού των δυο χιλιάδων πεντακοσίων, (2,500) ευρώ, χωρίς ΦΠΑ, όπως ορίζεται στο άρθρο 117Α του ν 4412/16, που προστέθηκε με το άρθρο 49 του ν 4782/2021 και άρχισε να ισχύει από 10/3/2021 (άρθρα 116 και 326 ν4412/2016, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 48 και 126 του ν 4782/2021 αντίστοιχα και αρχίζουν να ισχύουν από 1/6/2021).

Στους δήμους, η διαδικασία ανάθεσης της σύμβασης επιλέγεται είτε από την οικονομική επιτροπή, εάν πρόκειται για τις ανωτέρω περιπτώσεις (άρθρο 72 παρ.1 ν 3852/10, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από την παρ. 1 του άρθρου 40 του ν 4735/2020), είτε από το δήμαρχο, εάν πρόκειται για απευθείας ανάθεση, συμπεριλαμβανομένης της περίπτωσης (συμβάσεις αξίας ίσης ή κατώτερης των 2.500,00 ευρώ, χωρίς ΦΠΑ), κατά την οποία δεν εκδίδεται απόφαση ανάθεσης.

Απόφαση συλλογικού οργάνου για την εκκίνηση της διαδικασίας ανάθεσης δημόσιας σύμβασης έργου, προμήθειας ή γενικής υπηρεσίας δεν απαιτείται από 20/7/2018 και

¹³ [ΕΑΑΔΗΣΥ - Δημοσίευση ν. 4782/2021 - Αναμόρφωση του ρυθμιστικού πλαισίου των δημοσίων συμβάσεων \(eaaahsy.gr\)](http://eaaahsy.gr)

εφεξής, ανεξαρτήτως αν πρόκειται για διαγνωστική ή άλλη διαδικασία και ανεξαρτήτως της εκτιμώμενης αξίας της σύμβασης (άρθρο 206 παρ. 1 ν 4555/18).

Όταν πρόκειται για συμβάσεις άνω των ορίων, ως χρόνος έναρξης της διαδικασίας σύναψης αυτών νοείται:

- Στην ανοικτή διαδικασία, στην κλειστή διαδικασία, στη διαδικασία διαπραγμάτευσης με δημοσίευση προκήρυξης, στον ανταγωνιστικό διάλογο και στη σύμπραξη καινοτομίας, η ημερομηνία αποστολής της σχετικής προκήρυξης στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της προκαταρκτικής προκήρυξης, αν πρόκειται για αναθέτοντα φορέα, εφόσον η προκαταρκτική ή περιοδική ενδεικτική προκήρυξη, χρησιμοποιείται ως μέσο προκήρυξης διαγωνισμού.

- Στη διαδικασία διαπραγμάτευσης χωρίς δημοσίευση προκήρυξης, η ημερομηνία αποστολής προς τους οικονομικούς φορείς της πρώτης πρόσκλησης συμμετοχής σε διαπραγμάτευση (άρθρα 62 παρ.1-2 και 290 παρ. 1-2 ν 4412/16).

Όταν πρόκειται για συμβάσεις κάτω των ορίων, ως χρόνος έναρξης της διαδικασίας σύναψης αυτών νοείται μέχρι την 31/5/2021:

- Στην ανοικτή διαδικασία, στην κλειστή διαδικασία, στη διαδικασία διαπραγμάτευσης με δημοσίευση προκήρυξης, στον ανταγωνιστικό διάλογο και στη σύμπραξη καινοτομίας, η ημερομηνία δημοσίευσης της προκήρυξης στο ΚΗΜΔΗΣ.

- Στο συνοπτικό διαγωνισμό, η ημερομηνία δημοσίευσης της διακήρυξης στο ΚΗΜΔΗΣ.

- Στην διαδικασία χωρίς δημοσίευση προκήρυξης, η ημερομηνία αποστολής προς τους οικονομικούς φορείς της πρώτης πρόσκλησης συμμετοχής στη διαπραγμάτευση ή της πρώτης πρόσκλησης υποβολής προσφοράς. Το ίδιο ισχύει και στην απευθείας ανάθεση, εάν η αναθέτουσα αρχή ή ο αναθέτων φορέας επέλεξε να αποστείλει πρόσκληση προς τον οικονομικό φορέα ή τους οικονομικούς φορείς της προτίμησής του, για να υποβάλει ή να υποβάλουν πρόσφορα (άρθρα 120 και 330 Ν 4412/16, όπως αυτά ισχύουν μέχρι την 31/5/2021, πριν αντικατασταθούν από τα άρθρα 53 και 130 αντίστοιχα του ν 4782/2021, σύμφωνα με την παρ.3 του άρθρου 142 του ίδιου νόμου).

1.9 Έννοια των τεχνικών προδιαγραφών

Τεχνικές προδιαγραφές είναι οι απαιτήσεις που καθορίζουν τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά που απαιτείται να συγκεντρώνει ένα προϊόν ή μια υπηρεσία.

Η προκήρυξη του διαγωνισμού δεν είναι νόμιμη, εάν δεν συνοδεύεται από τεχνικές προδιαγραφές των αγαθών ή των υπηρεσιών ή αν αυτές είναι ασαφείς ή ελλιπείς (ΕΣ 2659/2012, ΕΣ 1665/2012, ΕΣ32/2012, 26/2012), εκτός αν λόγω της φύσεως των αγαθών ή των υπηρεσιών δεν είναι αναγκαία η σύνταξη τεχνικών προδιαγραφών. Ο νόμος 4412/2016 δεν εξαιρεί ρητά τις συμβάσεις μικρής αξίας από την υποχρέωση σύνταξης προδιαγραφών, όπως προκύπτει όμως από τις διατάξεις του, η σύνταξη των τεχνικών προδιαγραφών αποβλέπει στον αντικειμενικό προσδιορισμό των υλικών ή των υπηρεσιών, έτσι ώστε να εκπληρώνεται η μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή στο διαγωνισμό, χωρίς να τίθενται αδικαιολόγητα εμπόδια στον ανταγωνισμό. Ως εκ τούτου, η υποχρέωση κατάρτισης τεχνικών προδιαγραφών κατά τις διατάξεις των άρθρων 54 και 282 του ν 4412/16¹⁴ αφορά κυρίως τις διαγνωστικές διαδικασίες και όχι τις απευθείας αναθέσεις δημόσιων συμβάσεων (ΕΣ 303/2019, 278/2019, 135/2017) ή τις αναθέσεις με διαπραγμάτευση χωρίς δημοσίευση προκήρυξης(ΕΣ 262/2017). Συνεπώς δεν απαιτείται η σύνταξη τεχνικών προδιαγραφών για προμήθειες υλικών ή για υπηρεσίες μικρής αξίας, οι οποίες ανατίθενται απευθείας χωρίς διαγωνισμό ή (μέχρι 31/8/2021) με πρόχειρο διαγωνισμό, όταν πρόκειται για είδη ή υπηρεσίες που προσδιορίζονται επαρκώς με μια απλή περιγραφή ή ακόμη και μια απλή αναφορά (π.χ. συγγράμματα, γραφική ύλη, εφημερίδες και περιοδικά, φωτοτυπίες, φωτογραφίες, βιβλιοδεσίες κ.λπ.). Για το θέμα αυτό ειδικότερα οι διατάξεις της παρ. 4ζ του άρθρου 209 του ν 3463/06, όπως αυτή αντικαταστάθηκε από το άρθρο 95 του ν 4674/2020, προβλέπουν τα ακόλουθα:

α) Για προμήθειες και υπηρεσίες προϋπολογιζόμενης δαπάνης μέχρι το όριο της απευθείας ανάθεσης από το δήμαρχο ή τον πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου του νομικού προσώπου ή του συνδέσμου ή άλλου αρμόδιου οργάνου, δεν απαιτείται η σύνταξη τεχνικών προδιαγραφών, εφόσον πρόκειται για προμήθειες και υπηρεσίες, για την εκτέλεση των οποίων δεν απαιτούνται, λόγω της φύσης τους τεχνικές γνώσεις

¹⁴ [ΕΑΑΔΗΣΥ-Ν.4412-Περιεχόμενα \(eaadhsy.gr\)](http://www.eaadhsy.gr)

ή τεχνική εμπειρία (π.χ. τρόφιμα, έντυπα, είδη καθαρισμού και υγιεινής, αναλώσιμα είδη παντοπωλείου κ.λπ.).

Στην περίπτωση αυτή, κατ' αντιστοιχία όσων ισχύουν για τα τεχνικά έργα προϋπολογισμού δαπάνης μέχρι 5.869,41 ευρώ, χωρίς το ΦΠΑ (άρθρο 15 παρ. 1 ΠΔ 171/87, όπως ισχύει), η ανάθεση γίνεται με βάση την προϋπολογιζόμενη δαπάνη, την απλή περιγραφή της προμήθειας ή υπηρεσίας και τα τυχόν λοιπά στοιχεία (τόπος παράδοσης, χρόνος παράδοσης, οροί πληρωμής.) που περιέχονται στην σχετική απόφαση του δήμαρχου ή του πρόεδρου του διοικητικού συμβούλιου ή του οικείου αρμόδιου οργάνου. Σε περίπτωση που έχουν συνταχθεί, παρ'όλο που δεν απαιτούνται, τεχνικές προδιαγραφές, αυτές νομίμως υποκαθίστανται από τα σχετικά στοιχεία που περιγράφονται στην απόφαση του δήμαρχου για την απευθείας ανάθεση, δεν τίθεται δηλαδή η νομιμότητα της ανάθεσης εάν τα προμηθευόμενα υλικά ή οι αντιτιθέμενες υπηρεσίες δεν ανταποκρίνονται στις ανωτέρω προδιαγραφές (ΕΣ 319/2010).

β) Για όσες από τις ανωτέρω προμήθειες και υπηρεσίες η προϋπολογιζόμενη δαπάνη υπερβαίνει το όριο της απ' ευθείας ανάθεσης, οι τεχνικές προδιαγραφές, ο προϋπολογισμός δαπάνης και τα τυχόν λοιπά τεύχη (συγγραφές υποχρεώσεων, παραρτήματα κ.λπ.) μπορεί να συντάσσονται από την τεχνική υπηρεσία του δήμου.

Δεν συντάσσονται τεχνικές προδιαγραφές, ανεξαρτήτως της φύσεως των υλικών ή των υπηρεσιών, για προμήθειες ή υπηρεσίες αξίας μέχρι τετρακοσίων (400) ευρώ, που πληρώνονται από την πάγια προκαταβολή (άρθρο 173 παρ. 3 Ν 3463/06). Το ίδιο ισχύει για όλες γενικά τις συμβάσεις εκτιμώμενης αξίας έως 2.500,00 ευρώ, χωρίς ΦΠΑ, για τις οποίες δεν απαιτείται καμιά διαδικασία ανάθεσης και κατ'επέκταση ούτε η σύνταξη τεχνικών προδιαγραφών (άρθρο 117^Αν 4412/2016, όπως αυτό προστέθηκε με το άρθρο 49 του ν 4782/2021).

Ειδικά για την έκτακτη επισκευή των αυτοκινήτων δεν συντάσσονται προδιαγραφές, αλλά ακολουθείτε η διαδικασία που περιγράφεται στην απόφαση του Υπουργού Προεδρίας 3373/390/1975 (ΦΕΚ 349/Β) «Περί καθορισμού διαδικασίας επισκευής, συντήρησης, αγοράς ανταλλακτικών και προμήθειας καύσιμων και λιπαντικών κ.λπ. των αυτοκινήτων οχημάτων του Δημόσιου, των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοικήσεως και των εν γένει ΝΠΔΔ», όπως αυτή τροποποιήθηκε από την απόφαση 4993/745/1975 (ΦΕΚ 489/Β), η οποία εξακολουθεί να ισχύει, αφού δεν καταργήθηκε με το ν 4412/16. Για την εισαγωγή του οχήματος στο ιδιωτικό συνεργείο, το γραφείο κίνησης του δήμου εκδίδει «εντολή επιθεώρησης και

επισκευής οχήματος», στην οποία αναγράφονται περιληπτικά τα στοιχεία που αναφέρονται στο είδος της συντήρησης ή της επισκευής και, στο βαθμό που είναι δυνατό, οι αναγκαίες επισκευαστικές εργασίες και τα απαιτούμενα ανταλλακτικά. Στην συνέχεια, αντίτυπο της ανωτέρω εντολής ή δελτίου παραδίδεται στην επιτροπή συντήρησης και επισκευής αυτοκινήτων του δήμου, η οποία συγκροτείται με απόφαση δήμαρχου και αποτελείται από τρεις ή περισσότερους δημοτικούς υπάλληλους, από τους οποίους ένας τουλάχιστον είναι τεχνικός, εφόσον υπάρχει.

Η ανάθεση της επισκευής ή συντήρησης των οχημάτων σε ιδιωτικό συνεργείο γίνεται από την επιτροπή αυτή όχι από το δήμαρχο ή άλλο όργανο, ανεξαρτήτως του ύψους της απαιτούμενης κατά περίπτωση δαπάνης, χωρίς δηλαδή να εξετάζεται το ύψος της συγκεκριμένης κάθε φορά δαπάνης και δίχως να αθροίζεται η δαπάνη αυτή με τις προηγούμενες του ίδιου έτους, δεδομένου ότι τα χρηματικά όρια της απ'ευθείας ανάθεσης και (μέχρι την 31/8/2021) του πρόχειρου διαγωνισμού δεν ισχύουν στην συγκεκριμένη περίπτωση, ούτε για κάθε επισκευή χωριστά ούτε για σύνολο των ετησίων επισκευών του ίδιου αυτοκινήτου ούτε για το σύνολο των επισκευών όλων των αυτοκινήτων μέσα στο έτος.

Στην συνέχεια δε εκδίδεται και το πρωτόκολλο παραλαβής, υπογεγραμμένο από την επιτροπή της παρ.11 του άρθρου 221 του ίδιου νόμου ή, αν πρόκειται για συμβάσεις εκτιμώμενης αξίας ίσης ή κατώτερης του ποσού της απ'ευθείας ανάθεσης που διενεργείται από 1/6/2021 και μετά, η σχετική βεβαίωση του οικείου προϊσταμένου (ΕΣ. 15/2017, 119/2016, 105/2016, 245/2015, 180/2014, , 350/2013, , 183/2013, 72/2012, ΕΣ 96/2012, 95/2012, 78/2011, 204/2010, 83/2010, 301/2009, 189/2009, 33/2009, ΕΣ Πρακτικά της 8ης Συνεδρίασης της 14ης Απριλίου 2011, Πρακτικά της 7ης Συνεδρίασης της 31ης Μάρτιου 2011).Εάν ο δήμος διαθέτει δικό του συνεργείο επισκευής και συντήρησης οχημάτων και εν όψει συγκεκριμένης επισκευής και συντήρησης είναι αναγκαίο να προμηθευτεί ανταλλακτικά ή άλλα προϊόντα από το ελεύθερο εμπόριο, ακολουθείται η ίδια ακριβώς διαδικασία που περιγράφεται ανωτέρω για την επισκευή. Εάν όμως η προμήθεια δεν συναρτάται με συγκεκριμένη επισκευή ή συντήρηση, άλλα διενεργείται για ανάγκες γενικά του δήμου,

ακολουθούντα οι γενικές περί προμηθειών διαδικασίες και όχι αυτές που αφορούν την επισκευή και συντήρηση οχημάτων (ΕΣ 119/2018¹⁵).

1.10 Έγκριση των τεχνικών προδιαγραφών

Οι τεχνικές προδιαγραφές συντάσσονται από την αρμόδια υπηρεσία της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα, ανάλογα με την οργανωτική τους διάρθρωση.

Στους δήμους αρμόδια είναι η τεχνική τους υπηρεσία. Εάν ο δήμος έχει αναθέσει τη διεξαγωγή της τεχνικής του υπηρεσίας σε άλλο φορέα κατ'εφαρμογή του άρθρου 44 παρ. 2 του ν 4412/2006, αρμόδια είναι η τεχνική υπηρεσία του φορέα αυτού άρθρο 209 παρ.4 ν 3463/2006, όπως η παρ. 4 αντικαταστάθηκε από το άρθρο 95 του ν 4674/2020). Όταν πρόκειται για εργασίες συντηρήσεων ή για άλλες εργασίες, η φύση των οποίων δεν επιτρέπει την ακριβή προσμέτρηση των επί μέρους εργασιών ή υλικών που θα απαιτηθούν, νομίμως ο προϋπολογισμός περιλαμβάνει την κατ'εκτίμηση και κατόπιν έρευνας της αγοράς ή εκτίμησης προγενέστερων όμοιων συμβάσεων συνολική δαπάνη των ομοειδών εργασιών (κατ'αποκοπή), χωρίς να είναι αναγκαία η αναλυτική κοστολόγηση τους (ΕΣ 24/2019, ΕΣ 55/2019, 119/2015).

Με την ανωτέρω επιφύλαξη, όταν πρόκειται για σύμβαση παροχής υπηρεσιών, πρέπει από την μελέτη και τα λοιπά έγγραφα της σύμβασης να προκύπτουν το είδος, η ποσότητα και ο τρόπος υπολογισμού της εκτιμώμενης δαπάνης, ανά μονάδα εργασίας, έτσι ώστε να μπορεί να ελεγχθεί η τήρηση της αρχής της οικονομικότητας (ΕΣ 8/2019, 225/2018, 116/2018, 70/2018, 39/2018, 289/2017, 251/2017).

Κατ'εξάιρηση, εάν πρόκειται για προμήθειες ή υπηρεσίες των οποίων δεν απαιτούνται, λόγω της φύσης τους, τεχνικές γνώσεις ή τεχνική εμπειρία, οι τεχνικές προδιαγραφές μπορεί να συντάσσονται από υπάλληλο που διαχειρίζεται την πίστωση και όχι απαραίτητα από την τεχνική υπηρεσία. Στις περιπτώσεις αυτές, εάν η προϋπολογιζόμενη δαπάνη δεν υπερβαίνει το όριο της απ'ευθείας ανάθεσης από το δήμαρχο, δεν απαιτείται η σύνταξη τεχνικών προδιαγραφών, αλλά η ανάθεση γίνεται με βάση την απλή περιγραφή της προμήθειας ή υπηρεσίας και τα τυχόν λοιπά στοιχεία που περιέχονται στην σχετική απόφαση του δημάρχου (άρθρο 209 παρ. 4 ν 3463/06, όπως η παρ. 4 αντικαταστάθηκε από το άρθρο 95 του ν 4674/2020).

¹⁵ [Προεδρικό Διάταγμα 119/2018 - ΦΕΚ 226/Α/31-12-2018 - ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ - ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ \(e-nomothesia.gr\)](http://www.e-nomothesia.gr)

Η τυχόν αναρμοδιότητα του υπαλλήλου που συντάσσει τις τεχνικές προδιαγραφές ή η υπογραφή τους από πρόσωπο που στερείται της κατάλληλης ειδίκευσης, δεν επηρεάζει την νομιμότητα της διαδικασίας ανάθεσης της σύμβασης, εφόσον οι τεχνικές προδιαγραφές ήταν πλήρεις και εγκρίθηκαν (ΕΣ 52/2017). Στο νόμο ορίζεται ότι οι τεχνικές προδιαγραφές καθορίζονται και εγκρίνονται πριν από την έναρξη της διαδικασίας σύναψης της σύμβασης (άρθρα 54 παρ. 7 και 282 παρ. 7 ν 4412/16), δεν κατονομάζεται όμως το όργανο που είναι αρμόδιο για την έγκριση των προδιαγραφών. Δεδομένου ωστόσο ότι οι τεχνικές προδιαγραφές αποτελούν τμήμα της διακήρυξης (των εγγράφων της σύμβασης κατά τα άρθρα 53 και 281 του ν 4412/2016), δεν μπορεί να εγκρίνονται από όργανο διαφορετικό αυτού που καταρτίζει τους όρους και συντάσσει τη διακήρυξη. Συνεπώς, στις περιπτώσεις ανοικτού ή κλειστού ή συνοπτικού διαγωνισμού οι προδιαγραφές εγκρίνονται από την οικονομική επιτροπή του δήμου ή από το διοικητικό συμβούλιο του νομικού προσώπου ή την εκτελεστική επιτροπή του συνδέσμου (άρθρο 72 παρ. 1 ν 3852/10, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από την παρ. 1 του άρθρου 40 του ν 4735/2020). Στις περιπτώσεις απ'ευθείας ανάθεσης από το δήμαρχο ή το αρμόδιο όργανο του οικείου φορέα, οι τεχνικές προδιαγραφές, εφόσον απαιτούνται, εγκρίνονται από αυτόν.

Κεφάλαιο 2

2.1 Ανοιχτός διαγωνισμός

Ανοιχτός διαγωνισμός είναι αυτός όπου κάθε ενδιαφερόμενος οικονομικός φορέας υποβάλει πρόσφορα, μετά από σχετική προκήρυξη (άρθρα 27 παρ. 1 και 264 παρ. 1 ν 4412/16).

Η διαδικασία του ανοικτού διαγωνισμού επιβάλλεται για όλες γενικά τις συμβάσεις, για τις οποίες ο νόμος δεν επιτρέπει την εφαρμογή άλλου τρόπου ανάθεσης, δηλαδή τη διεξαγωγή κλειστού ή συνοπτικού διαγωνισμού ή την απ'ευθείας ανάθεση ή τη διαπραγμάτευση χωρίς προηγούμενη δημοσίευση. Επειδή εξάλλου η επιλογή στη διαδικασία της διαπραγμάτευσης ή της απ'ευθείας ανάθεσης ή του συνοπτικού διαγωνισμού, στις περιπτώσεις που προβλέπει ο νόμος, είναι δυνατή και όχι υποχρεωτική για τον ενδιαφερόμενο φορέα, τίποτε δεν εμποδίζει τον τελευταίο, εάν το κρίνει σκόπιμο, να προκηρύξει ανοικτό διαγωνισμό και στις περιπτώσεις αυτές (ΕΣ 120/2012).

2.2 Διακήρυξη

Για τη διεξαγωγή του διαγωνισμού απαιτείται η προηγούμενη δημοσίευση σχετικής διακήρυξης (άρθρα 63, 122, 293 και 332 ν 4412/16).

Η διακήρυξη του διαγωνισμού, όταν αυτός διέπεται από τις διατάξεις του διοικητικού δικαίου. Η παραβίαση ουσιωδών διατάξεων της διακήρυξης οδηγεί σε ακυρότητα των αποφάσεων (ΣτΕ 1945/2001, ΣτΕΟλ 3195/1990, ΣτΕ 2772/1986, ΕΣ 1/2008 ΝΣΚ 477/1995, 189/1992). Η δεσμευτικότητα της διακήρυξης τόσο για την αναθέτουσα αρχή ή στον αναθέτοντα φορέα όσο και για τους διαγωνιζόμενους δεν επιτρέπει στην αναθέτουσα αρχή ή στον αναθέτοντα φορέα να αρνηθεί την εφαρμογή σαφούς και συγκεκριμένου όρου της διακήρυξης, έστω και εσφαλμένου, με αποτέλεσμα την ευνοϊκή μεταχείριση των διαγωνιζόμενων οι οποίοι συμμορφώθηκαν προς τη διακήρυξη και διαμόρφωσαν τις προσφορές τους σύμφωνα με τον ανωτέρω όρο (ΣτΕ 337/2001).

Οι όροι της διακήρυξης πρέπει να είναι σαφείς και πλήρεις, όπου να επιτρέπουν την υποβολή άρτιων και συγκρίσιμων μεταξύ τους προσφορών (άρθρα 53 παρ. 1 και 281 παρ. 1 ν 4412/16, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 16 και 116 αντίστοιχα του ν 4782/2021). Πρέπει επίσης να είναι σύμφωνοι με την ισχύουσα νομοθεσία (Γνωμ. ΝΣΚ 195/1999, 235/1999). Ασάφειες και αντιφάσεις των όρων της διακήρυξης πλήττουν τη νομιμότητα της (ΕΣ 239/2012, ΕΣ237/2012) και συνεπάγονται υποχρεωτικά την τροποποίηση της και την εκ νέου δημοσίευση της κατά τα οριζόμενα από τις οικείες διατάξεις (ΣτΕ 2843/2007, ΣτΕ 204/2011, 76/2011). Στην απόφαση όμως της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα με την οποία ματαιώνεται ο διαγωνισμός εξαιτίας των αντιφάσεων της διακήρυξης και επαναλαμβάνεται αυτός με τροποποιημένους όρους, πρέπει να εκτίθενται οι λόγοι για τους οποίους οι αντιφάσεις αυτές επηρέασαν το διαγωνισμό, ώστε να δικαιολογείται η ματαίωση του (ΣτΕ 203/2001). Εάν η αναθέτουσα αρχή ή ο αναθέτων φορέας διαπιστώσει εκ των υστέρων τη μη νομιμότητα συγκεκριμένου όρου της διακήρυξης, μπορεί νομίμως να προβεί στην ανάκληση της, χωρίς να έχει σημασία αν ο όρος αυτός προσβλήθηκε με διοικητικές προσφυγές και ένδικα μέσα και χωρίς να υποχρεούται να εξετάσει προηγουμένως τις προσφορές που υποβλήθηκαν στα πλαίσια του διαγωνισμού (ΣτΕ 2449/2012, 137/2012). Η διακήρυξη είναι εκτελεστική διοικητική πράξη, «αποσπαστεί» από τη σύμβαση, η οποία μπορεί να προσβληθεί με αίτηση ακυρώσεως (ΣτΕ 1855/2008). Πάντως, όποιος συμμετέχει στο διαγωνισμό και υποβάλει πρόσφορα, θεωρείται ότι αποδέχεται πλήρως και ανεπιφύλακτα όλους τους όρους της διακήρυξης, χωρίς να απαιτείται η υποβολή ρητής περί τούτου δήλωσης, εκτός αν η πρόσφορα του αναφέρει ρητά τα σημεία εκείνα τα οποία δεν αποδέχεται και κατά των οποίων έχει ασκήσει προδικαστική προσφυγή (¹⁶ ΑΕΠΠ 72/2018, ΑΕΠΠ 173/2018, 89/2018, 30/2018).

Αίτηση ακυρώσεως η οποία υποβάλλεται κατά της διακήρυξης από πρόσωπο που συμμετείχε στο διαγωνισμό, χωρίς να αμφισβητεί τη νομιμότητα της διακήρυξης ή συγκεκριμένων όρων της, απορρίπτεται ως απαράδεκτη (ΣτΕ 204/1996). Η εκ των υστέρων αμφισβήτηση της νομιμότητας όρων της διακήρυξης, με την ευκαιρία της προσβολής πράξεων που ανάγονται στη διεξαγωγή του διαγωνισμού και τα αποτελέσματά του, δεν επιτρέπεται (ΣτΕΟΛ 1415/200, ΣτΕ 2137/2012, ΣτΕ 723/2011,

¹⁶ https://www.aepp-procurement.gr/images/Apofaseis_AEPP/Apofasi-72-2018.pdf

119/2011, 118/2011, 451/2008, ΣτΕ 2268/2005). Δεν επιτρέπεται επίσης η παρεμπίπτουσα αμφισβήτηση των όρων της διακήρυξης κατά το μεταγενέστερο στάδιο εκτέλεσης της σύμβασης, όταν οι πλέον όροι της διακήρυξης έχουν καταστεί όροι της σύμβασης (ΣτΕΟλ 1667/2011 ΣτΕ 1071/2014, ΣτΕ 822/2014).

Η διακήρυξη εκδίδεται από το δήμαρχο και περιέχει τους όρους που καθορίζει η οικονομική επιτροπή, με βάση το σχέδιο που συντάσσει η αρμόδια υπηρεσία του δήμου (άρθρο 72 παρ. 1 ν 3852/10, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 40 παρ. 1 του ν 4735/2020). Πρότυπα τεύχη δημοπράτησης και σχέδια συμβάσεων εκδίδει η Ενιαία Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων του άρθρου 1 του ν 4013/2011 (άρθρο 2 παρ. 2 ν 4013/2011). Τα στοιχεία της διακήρυξης διακρίνονται σε υποχρεωτικά, τα οποία καθορίζονται ευθέως από το νόμο, και σε μη υποχρεωτικά, τα οποία καθορίζονται από την αναθέτουσα ή τον αναθέτοντα φορέα. Ειδικότερα, η προκήρυξη του ανοικτού διαγωνισμού περιλαμβάνει τουλάχιστον τα ακόλουθα στοιχεία (άρθρα 53, 63, 122, 281, 293 και 332 ν 4412/16, όπως ισχύουν):

2.3 Στοιχεία της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα.

- Επωνυμία, ΑΦΜ, κωδικός της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα που αφορά στην ηλεκτρονική τιμολόγηση, όπως αυτός προσδιορίζεται στον επίσημο ισότοπο της Γενικής Γραμματείας Πληροφοριακών Συστημάτων Δημόσιας Διοίκησης του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης, διεύθυνση (συμπεριλαμβανόμενου του κωδικού της κοινής ονοματολογίας των εδαφικών στατιστικών μονάδων – NUTS), αριθμός τηλεφώνου, διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail), διεύθυνση διαδικτύου και όνομα του αρμόδιου υπαλλήλου της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα. Αν η υπηρεσία διενεργεί το διαγωνισμό δεν ταυτίζεται με την υπηρεσία από την οποία μπορούν να λαμβάνονται πρόσθετες πληροφορίες, αναφέρονται και τα στοιχεία της υπηρεσίας αυτής.
- Διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.
- Τύπος της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα και κυρία δραστηριότητα που ασκεί.
- Εφόσον συντρέχει περίπτωση, διευκρίνιση ότι η αθετούσα αρχή ή ο αναθέτων φορέας λειτουργεί ως κεντρική αρχή αγορών (ΚΑΑ) ή ότι πρόκειται για άλλη μορφή από κοινού διαδικασίας σύναψης της σύμβασης.

- Διεύθυνση στην οποία υποβάλλονται προσφορές.

2.4 Φύση της σύμβασης.

- Περιγραφή της σύμβασης (σύμβαση προμήθειας ή σύμβαση γενικών υπηρεσιών), με διευκρίνιση αν πρόκειται για συμφωνία-πλαίσιο ή δυναμικό σύστημα αγορών. Εάν πρόκειται για σύμβαση προμήθειας, διευκρινίζεται αν αυτή αφορά αγορά, χρηματοδοτική μίσθωση, μίσθωση ή μίσθωση-αγορά αγαθών ή για συνδυασμό των περιπτώσεων αυτών.
- Είδος της διαδικασίας (ανοικτός διαγωνισμός).

2.5 Αντικείμενο της σύμβασης.

- Κωδικοί CPV για τα ζητούμενα προϊόντα ή υπηρεσίες.
- Είδος, ποσότητα και τεχνικές προδιαγραφές των ζητούμενων αγαθών ή υπηρεσιών, με περιγραφή τυχόν δικαιώματος προαίρεσης. Το δικαίωμα προαίρεσης παρέχει τη δυνατότητα στην αναθέτουσα αρχή να παρατείνει μονομερώς τη σύμβαση ή να αυξήσει τη ζητούμενη ποσότητα κατά τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης ή να προβεί, εάν το θελήσει, στην προμήθεια ορισμένων αγαθών που δεν περιλαμβάνονται στο κύριο αντικείμενο της διακήρυξης (¹⁷ΣτΕ 3210/2000, ΕΣ Τμ. VI 2224/2011). Το δικαίωμα προαίρεσης πρέπει να προσδιορίζεται ποιοτικά και ποσοτικά στη διακήρυξη, έτσι ώστε να καθορίζεται με επάρκεια το περιεχόμενο του, να συμπεριλαμβάνεται στην προϋπολογιζόμενη δαπάνη και να δημοσιεύεται κατά τους νόμιμους τύπους, διαφορετικά ο σχετικός όρος δεν είναι νόμιμος (ΕΣ Ολ 1641/2020, ΕΣ 10/2015, ΕΣ 406/2012, 360/2012).

Η μελέτη ή το τεύχος τεχνικών προδιαγραφών ή ανάλογο κείμενο που επισυνάπτεται στη διακήρυξη και δημοσιεύεται με αυτή, στην οποία μάλιστα και μνημονεύεται, έχει την ίδια δεσμευτική ισχύ με τη διακήρυξη, έστω και αν οι όροι της δεν επαναλαμβάνονται στο κείμενο της τελευταίας (ΑΕΠΠ 173/2018). Διαδικασία αναδείξεις αναδόχου (προμηθευτή ή πάροχου υπηρεσιών) για ορισμένο χρονικό διάστημα, χωρίς προσδιορισμό-έστω και ενδεικτικό, αν ο ακριβής προσδιορισμός

¹⁷ [Αριθμός απόφασης 546/2018 - ΕΦΕΤΕΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ \(efeteio-peir.gr\)](http://efeteio-peir.gr)

είναι αδύνατος- της ποσότητας των υπό προμήθεια υλικών ή της έκτασης των υπό ανάθεση υπηρεσιών, δεν προβλέπεται (ΕΣ 935/2013, 1974/2012, 408/2012, ΕΣ 115/1999, ΣτΕ 680/2008).

Κατ'εξάιρση, όταν πρόκειται για επισκευή και συντήρηση οχημάτων, μπορεί να μην αναφέρονται στη διακήρυξη οι ποσότητες των ζητούμενων υλικών ή υπηρεσιών, διότι τα ανταλλακτικά προορίζονται για βλάβες οι οποίες δεν μπορούν να προληφθούν, έτσι ώστε να υπολογιστούν και να δημοπρατηθούν οι αντίστοιχες ποσότητες (ΕΣ 3368/2011). Στην περίπτωση αυτή η εκτιμώμενη αξία της σύμβασης μπορεί να προσδιορίζεται με βάση την εκτιμώμενη μηνιαία δαπάνη ανά όχημα (ΕΣ 457/2012).

Εάν η διακήρυξη αναφέρεται σε περισσότερα είδη ή υπηρεσιών, πρέπει να προσδιορίζεται η ποσότητα κάθε επί μέρους κατηγορίας καθώς και η ποσότητα και η τιμή μονάδας έκαστου είδους της κατηγορίας (ΕΣ Τμ. VI 1358/2020, 1346/2020, 935/2013).

- Εκτιμώμενη αξία της σύμβασης και αν αυτή διαιρείτε σε τμήματα, η εκτιμώμενη αξία κάθε τμήματος.

Η προϋπολογιζόμενη δαπάνη της σύμβασης, συμπεριλαμβανόμενων των τυχόν δικαιωμάτων προαίρεσης, αποτελεί ουσιώδη όρο της διακήρυξης, αφού επηρεάζει τη διαμόρφωση της οικονομικής προσφοράς των ενδιαφερόμενων και κατ' επέκταση την ευρύτητα συμμετοχής στο διαγωνισμό (ΕΣ 3495/2012, ΕΣ Τμ. VI 2029/2017, 2430/2011, ΕΣ Τμ. IV 123/2012, 250/2011, 198/2010).

Η δαπάνη της σύμβασης δεν μπορεί να προϋπολογίζεται από την αναθέτουσα αρχή σε ύψος τέτοιο, που υπολείπεται του νόμιμου εργατικού και κοινωνικοασφαλιστικού κόστους ή εκμηδενίζει ή περιορίζει υπέρμετρα το διοικητικό και λειτουργικό κόστος καθώς και το επιχειρηματικό κέρδος, διότι σε αντίθετη περίπτωση παραβιάζονται ανεπίτρεπτα οι αρχές του αποτελεσματικού ανταγωνισμού και της ίσης μεταχείρισης καθώς και της προστασίας της απασχόλησης και της κοινωνικής ασφάλισης. Στην περίπτωση αυτή η διακήρυξη μπορεί να προσβληθεί και μόνο ως το ύψος της προϋπολογιζόμενης δαπάνης (ΑΕΠΠ Κλιμ. 6^ο 49/2018). Το ίδιο ισχύει και όταν η προϋπολογισμένη δαπάνη παρίσταται αυθαίρετη και ανατιολόγητη, χωρίς να προκύπτουν τα στοιχεία με βάση τα οποία αυτή προσδιορίστηκε από την αναθέτουσα αρχή (ΑΕΠΠ Επταμ. 8/2019).

- Πηγή χρηματοδότησης και τα στοιχεία ανάληψης της υποχρέωσης, εάν η δαπάνη βαρύνει το τρέχον - ή και το τρέχον – οικονομικό έτος, ή της έγκρισης

πολυετούς δαπάνης, σε αντίθετη περίπτωση. Εάν η πηγή χρηματοδότησης είναι το Πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων, αναφέρεται η σχετική Συλλογική Απόφαση Ένταξης. Στη συμφωνία – πλαίσιο και στο δυναμικό σύστημα αγορών, οι ανωτέρω πληροφορίες περιέχονται μόνο στις συμβάσεις που καταρτίζονται στο πλαίσιο της συμφωνίας ή του συστήματος.

- Χρονοδιάγραμμα παράδοσης των αγαθών ή παροχής των υπηρεσιών και, εφόσον μπορεί να προβλεφθεί, διάρκεια της σύμβασης.
- Αναφορά της δυνατότητας των ενδιαφερόμενων να καταθέσουν προσφορά για ένα ή περισσότερα τμήματα της σύμβασης ή, σε αντίθετη περίπτωση, της υποχρέωσης να υποβάλλουν προσφορά για ολόκληρη τη δημοπρατούμενη ποσότητα αγαθών ή υπηρεσιών. Εάν συντρέχει περίπτωση, αναφέρετε η πιθανότητα περιορισμού του αριθμού των τμημάτων που μπορούν να ανατεθούν στον ίδιο προσφέροντα. Αν η σύμβαση επιδέχεται διαίρεσης σε τμήματα, ωστόσο δημοπρατείται ενιαία για ολόκληρη τη ζητούμενη ποσότητα, παρατίθεται σχετική αιτιολογία, εκτός αν αυτή περιέχεται σε χωριστή έκθεση. Αναιτιολόγητη επιλογή της ενιαίας δημοπράτησης καθιστά πλημμελή τη διαγνωστική διαδικασία (ΕΣ 1320/2018). Το ίδιο ισχύει και όταν η σύμβαση διαιρείται μεν σε τμήματα, με τρόπο όμως που είναι προσχηματικός και καταστρατηγεί ουσιαστικά τις κείμενες διατάξεις (ΕΣ 1294/2019).

Σε διαγωνισμούς για την προμήθεια περισσότερων ειδών ή για την ανάθεση περισσότερων από μια υπηρεσιών, μπορεί να περιέχεται στη διακήρυξη ρητός και σαφής όρος, για την δυνατότητα των ενδιαφερόμενων να υποβάλουν καταθέσει προσφορά για μέρος και όχι για το σύνολο των ζητούμενων αγαθών ή υπηρεσιών. Εάν τέτοιος όρος δεν υπάρχει, η προσφορά για μέρος μόνο των δημοπρατούμενων αγαθών ή υπηρεσιών είναι απαράδεκτη (ΣτΕ 2279/2005).

Εάν παρέχεται δυνατότητα κατάθεσης προσφοράς για τμήμα της ζητούμενης ποσότητας ή για ορισμένα από τα ζητούμενα ειδή αγαθών ή υπηρεσιών, στη διακήρυξη πρέπει να καθορίζεται και η αντίστοιχη προϋπολογισθείσα δαπάνη, διαφορετικά η διαγνωστική διαδικασία είναι πλημμελής (ΕΣ Τμ. VI 1788/2013, 1378/2012, ΕΣ Κλιμ. Στ' 154/2012, 127/2012,).

Εφόσον δικαιολογείται από τη φύση της σύμβασης, νομίμως η διακήρυξη περιορίζει την δυνατότητα υποβολής προσφοράς μόνο για το σύνολο της ζητούμενης ποσότητας και προβλέπει την απόρριψη της συνολικής προσφοράς εάν αυτή κριθεί απαράδεκτη

για κάποιο από τα ζητούμενα είδη, δεδομένου ότι η δυνατότητα ή μη υποβολής προσφοράς για μέρος της δημοπρατούμενης ποσότητας ανάγεται στη διακριτική ευχέρεια της αναθέτουσας αρχής (ΕΣ 7380/2015, ΕΣ Τμ. VI 1541/2019, 1293/2019, 739/2019). Η εν λόγω διακριτική ευχέρεια υπόκειται σε έλεγχο ως προς την τυχόν υπέρβαση των άκρων ορίων της (ΕΣ 127/2018, ΑΕΠΠ Κλιμ. 6ο 209/2017).

Ειδικότερα, οι αναθέτουσες αρχές μπορούν είτε να αναθέτουν ολόκληρο το αντικείμενο της σύμβασης σε έναν μόνο ανάδοχο είτε να χωρίζουν τη σύμβαση σε τμήματα, επιτρέποντας την υποβολή προσφοράς για κάθε τμήμα. Η πρώτη επιλογή, ακόμη και αν συνεπάγεται την αδυναμία ορισμένων υποψήφιων να συμμετοχών στο διαγωνισμό, δεν παραβιάζει άνευ έτερου τους κανόνες του ανταγωνισμού, δεδομένου ότι οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να συμπράξουν με άλλους φορείς για να υποβάλουν προσφορά. Ωστόσο, οι αναθέτουσες αρχές οφείλουν να εξετάζουν τη δυνατότητα χωρισμού της σύμβασης σε τμήματα, προκειμένου να ενθαρρύνουν μικρομεσαίες επιχειρήσεις να υποβάλουν προσφορά, διευρύνοντας με τον τρόπο αυτό τον ανταγωνισμό

(ΕΣ Ολ 2498/2020¹⁸). Η διακριτική ευχέρεια της αναθέτουσας αρχής ως προς την επιλογή της μιας ή της άλλης λύσης ελέγχεται μόνο για τυχόν υπέρβαση των άκρων ορίων αυτής (ΕΣ Τμ. VI 622/2020, 1321/2018, 1069/2018), εάν όμως η φύση της σύμβασης επιτρέπει την ευχερή ανάθεση της ανά τμήματα και η αναθέτουσα αρχή επιβάλει ανατιολόγητα ή με ανεπαρκή αιτιολογία την υποβολή προσφοράς μόνο για το σύνολο της ζητούμενης ποσότητας, η διαδικασία είναι νομικά πλημμελής (ΕΣ 1357 2020, ΕΣ 105/2018).

Οι συμβάσεις που ανατίθενται από Κεντρικές Αρχές Αγορών διαιρούνται υποχρεωτικά σε τμήματα, απόκλιση δε από τον κανόνα αυτό επιτρέπεται μόνο κατόπιν κοινής υπουργικής απόφασης (άρθρο 59 παρ. 4 Ν 4412/16). Παραβίαση της εν λόγω υποχρέωσης καθιστά πλημμελή τη διαγνωστική διαδικασία (ΕΣ 596/2019).

¹⁸ [ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ \(elsyn.gr\)](http://elsyn.gr)

2.6 Προϋποθέσεις συμμετοχής.

- Εφόσον συντρέχει περίπτωση, αν πρόκειται για σύμβαση που μπορεί να ανατεθεί μόνο σε προστατευόμενα εργαστήρια ή να εκτελεσθεί μόνο στο πλαίσιο προγραμμάτων προστατευόμενων θέσεων εργασίας.
- Εφόσον συντρέχει περίπτωση, αν η παροχή της υπηρεσίας ανατίθεται αποκλειστικά, βάσει διατάξεων νομού ή διοικητικών πράξεων, που πρέπει να μνημονεύονται, σε μια συγκεκριμένη επαγγελματική κατηγορία.
- Για συμβάσεις παροχής υπηρεσιών, διευκρίνιση εάν τα νομικά πρόσωπα υποχρεούνται να δηλώσουν τα ονόματα και τα επαγγελματικά προσόντα του προσωπικού που θα επιφορτίσει με την εκτέλεση της υπηρεσίας.
- Απαιτούμενης εγγυήσεις (τύπος, ποσοστά, νόμισμα, χρόνος υποβολής, λοιποί όροι) και άλλες εξασφαλίσεις που τυχόν ζητούνται.
- Λόγοι που συνδέονται με την προσωπική κατάσταση των οικονομικών φορέων και μπορούν να επιφέρουν τον αποκλεισμό τους. Στοιχεία και δικαιολογητικά που είναι αναγκαία για να εξακριβωθεί η έλλειψη λόγων αποκλεισμού και η εκπλήρωση των ελαχίστων απαιτήσεων οικονομικών, επαγγελματικών και τεχνικών ικανοτήτων που τυχόν προβλέπονται στη διακήρυξη.

2.7 Προσφορά

- Αποδοχή ή απαγόρευση εναλλακτικών προσφορών. Οι εναλλακτικές προσφορές μπορεί να έχουν είτε τη μορφή περισσότερων αυτοτελών προσφορών (πλήρων φακέλων) του ίδιου διαγωνιζόμενου είτε τη μορφή μιας ενιαίας προσφοράς με περισσότερες εναλλακτικές (διαζευκτικές) λύσεις για το ζητούμενο είδος (π.χ. υπερκατασκευή οχήματος με την ίδια υπερκατασκευή αλλά με δυο ή περισσότερους τύπους οχημάτων).

Εάν δεν προβλέπεται ρητή αποδοχή, οι εναλλακτικές προσφορές δεν επιτρέπονται (άρθρα 57 παρ. 1 και 286 παρ. 1 Ν 4412/16). Το αντίγραφο δεν ισχύει. Ακόμη και αν δεν υπάρχει ρητή απαγόρευση, δεν είναι δυνατή η συμμετοχή ενός οικονομικού φορέα με περισσότερες (αυτοτελείς) εναλλακτικές προσφορές (με χωριστό για κάθε μια φάκελο, με αντίστοιχη εγγυητική επιστολή κ.λ.π.) ή με μια κυρία και μια ή περισσότερες εναλλακτικές προσφορές όντος του ίδιου φακέλου, διότι έτσι παραβιάζονται οι αρχές της ισότητας των διαγωνιζομένων και της αντικειμενικότητας

του διαγωνισμού (ΕΣ 166/2016, ΕΣ Κλιμ. Ε΄ 223/2010, ΕΣ 33/2005). Είναι όμως δυνατή, εφόσον επιτρέπει από τη διακήρυξη, η υποβολή μιας ενιαίας προσφοράς που περιλαμβάνει περισσότερες εναλλακτικές λύσεις για ολόκληρο το ζητούμενο είδος ή για κάποια από τα μέρη που συνθέτουν το ζητούμενο είδος (ΕΣ Κλιμ. VIIΤμ. 141/2012, Γνωμ. ΝΣΚ Ολ 454/1996).

Όταν η διακήρυξη απαγορεύει την υποβολή εναλλακτικών προσφορών και ο διαγωνιζόμενος περιλαμβάνει στην προσφορά του μια κύρια πρόσφερα και επικουρικά μια εναλλακτική προσφορά, δεν απορρίπτεται ολόκληρη η προσφορά του, αλλά εξετάζεται μόνο η κύρια ενώ η εναλλακτική απορρίπτεται. Εάν όμως δεν διακρίνεται η κύρια από την εναλλακτική προσφορά, τότε απορρίπτεται ολόκληρη η προσφορά. Η προσφορά απορρίπτεται επίσης, εάν η διακήρυξη ορίζει ρητά ότι η υποβολή εναλλακτικών προσφορών συνεπάγεται την απόρριψη ολόκληρης της προσφοράς (ΑΕΠΠ 1007/2019, ΑΕΠΠ 87/2018). Όταν ο συμμετέχων προτείνει με την προσφορά δυο ή περισσότερα είδη του ζητούμενου αγαθού, δεν αναιρείτε η έννοια της εναλλακτικής προσφοράς από μόνο το γεγονός ότι τα προτεινόμενα είδη έχουν την ίδια (ΑΕΠΠ Κλιμ 7^ο16/2020¹⁹).

- Προθεσμία παραλαβής των προσφορών και διεύθυνση στην όποια υποβάλλονται. Μνεία της δυνατότητας ή της υποχρέωσης ηλεκτρονικής υποβολής.
- Διάρκεια ισχύος των προσφορών.
- Γλωσσά σύνταξης των προσφορών.
- Ημερομηνία, ώρα και τόπος αποσφράγισης των προσφορών. Πρόσωπα που επιτρέπει να παρευρίσκονται στην αποσφράγιση, εφόσον πρόκειται για διαδικασία που αρχίζει μέχρι την 31/5/2021, διαφορετικά ο όρος αυτός παραλείπεται.

2.8 Κριτήρια ανάθεσης.

- Κριτήριο ανάθεσης της σύμβασης.
- Εάν η πλέον συμφέρουσα από οικονομική άποψη προσφορά δενκαθορίζετε αποκλειστικά με βάση την τιμή, αναφέρονται τα κριτήρια αξιολόγησης των προσφορών και η διαδικασία βαθμολόγησης αυτών.

¹⁹ https://www.aepp-procurement.gr/images/Apofaseis_AEPP/Apofasi-1687-2020.pdf

Διαφοροποίηση από τον τρόπο βαθμολογίας που προβλέπεται στο άρθρο 86 του ν 4412/16, δεν επιτρέπεται (ΕΣ 6/2013, 176/2012, Γνωμ. ΝΣΚ 446/1996, 392/1994).

Η διακήρυξη είναι νομικά πλημμελής, αν δεν ορίζει με σαφήνεια το κριτήριο κατακύρωσης και δημιουργεί σύγχυση στους ενδιαφερόμενους ως προς το θέμα αυτό (ΣτΕΕπΑν 76/2011) ή αν κατά την αξιολόγηση των προσφορών λαμβάνονται υπ' όψη κριτήρια που δεν προβλέπονται στη διακήρυξη (ΕΣ 1133/2012).

2.9 Εκτέλεση της σύμβασης.

- Όροι πληρωμής
- Προϋποθέσεις αναπροσαρμογής του τιμήματος, εφόσον απαιτείται τέτοιος όρος.
- Διαδικασία παραλαβής των αγαθών ή υπηρεσιών και τυχόν δόκιμες ή έλεγχοι που απαιτούνται.

Ο χρόνος σύνταξης και υπογραφής του πρωτόκολλου παραλαβής δεν είναι απαραίτητο να ορίζεται στη διακήρυξη (ΣτΕΕπΑν 576/2008, 663/2007).

- Άλλοι γενικοί ή ειδικοί οροί για την εκτέλεση της σύμβασης.

Κεφάλαιο 3

3.1 Δημοσιεύσεις

- Ημερομηνία αποστολής της προκήρυξης στην Επιστήμη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εφόσον πρόκειται για σύμβαση άνω των ορίων.
- Εάν συντρέχει περίπτωση, στοιχειά δημοσίευσης στη Επιστήμη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης της προκαταρκτικής προκήρυξης ή της γνωστοποίησης δημοσίευσης της εν λόγω προκήρυξης στο «προφίλ αγοραστή»

3.2 Διάφοροι όροι.

- Ρήτρες αναθεώρησης των όρων της σύμβασης. Η περίπτωση της παραγράφου 2 του άρθρου 53 του ν 4412/16²⁰, όπως και η αντίστοιχη περίπτωση του άρθρου 281 του ίδιου νόμου, που συμπεριλαμβάνουν στο περιεχόμενο της διακήρυξης τις ρήτρες αναθεώρησης της σύμβασης, καταργήθηκαν μεν για διαδικασίες που αρχίζουν από 1/6/2021 και μετά (άρθρα 16 και 116 ν 4782/2021), οι όμοιες ρυθμίσεις όμως των άρθρων 132 παρ. 1^α και 337 παρ. 1^α που αναφέρονται στο ίδιο ζήτημα, δεν έχουν θιγεί. Επομένως, οι ρήτρες αναθεώρησης της σύμβασης εξακολουθούν να αποτελούν όρους των εγγράφων της σύμβασης και μετά την 31/5/2021.
- Κατάλογος και σειρά ισχύος των εγγράφων της σύμβασης.
- Απαράβατοι όροι, απόκλιση από τους οποίους συνεπάγεται απόρριψη της προσφοράς.
- Διευκρίνιση αν η σύμβαση εμπίπτει ή όχι στη Συμφωνία περί Δημόσιων Συμβάσεων (ΣΔΣ) που κυρώθηκε στη Ελλάδα με το ν 2513/97. Οι συμβάσεις που συνάπτουν οι ΟΤΑ δεν εμπίπτουν στη ΣΔΣ.
- Άλλοι όροι
Η διακήρυξη για συμβάσεις προμηθειών και υπηρεσιών δεν μπορεί να θεσπίζει κανόνες, με τους οποίους καθορίζεται η διαδικασία επίλυσης των διαφορών που ανακύπτουν κατά τη διενέργεια του διαγωνισμού. Συνεπώς, δεν μπορεί να

²⁰ [ΕΑΑΔΗΣΥ-Ν.4412-Περιεχόμενα \(eaadhsy.gr\)](http://www.eaadhsy.gr)

αποκλεισθεί η αρμοδιότητα της ΑΕΠΠ ή η δικαιοδοσία του αρμόδιου δικαστηρίου από όρο της διακήρυξης που προβλέπει την προσφυγή σε διαιτησία. Δεν μπορούν επίσης με τη διακήρυξη να υπαχθούν στη δικαιοδοσία του Συμβουλίου της Επικράτειας οι διαφορές από τη διενέργεια του διαγωνισμού, οι οποίες – λόγω του ύψους της προϋπολογιζόμενης δαπάνης – υπάγονται στη αρμοδιότητα του Διοικητικού Εφετείου (ΣτΕ 378/2007, ΣτΕΕπΑν 341/2010, 1213/2006, 1062/2006).

Για τη σύνταξη των προκηρύξεων που αφορούν συμβάσεις άνω των χρηματικών ορίων των άρθρων 5 και 235 του ν 4412/16, χρησιμοποιούνται τα τυποποιημένα έντυπα που έχει εγκρίνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και περιλαμβάνονται στο Παράρτημα V του Προσαρτήματος Α' του νόμου αυτού. Για συμβάσεις κάτω των ορίων πρότυπες προκηρύξεις εκδίδονται από την ΕΑΑΔΗΣΥ (άρθρα 23 παρ. 5 και 281 παρ. 5 ν 4412/2016, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 16 και 116 αντίστοιχα του ν 4782/2021).

3.3 Δημοσίευση σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η παράλειψη δημοσίευσης ή η πλημμελής δημοσίευση της προκήρυξης σε ευρωπαϊκό επίπεδο συνεπάγεται την ακυρότητα του διαγωνισμού, ανεξαρτήτως της πληρότητας των λοιπών δημοσιεύσεων και του συμπτωματικού γεγονότος της ανάπτυξης επαρκούς ανταγωνισμού (ΕΣ 2654/2012, 2242/2011, ΕΣ 17/2012, 57/2011, ΕΣ 155/2009, 49/2008, ΕΣ Κλιμ. ΣΤ' 166/2012, 117/2012, 115/2012, 112/2012, 111/2012, 2/2012, 136/2011, 100/2011 ΕΣ 274/2011, 229/2011, 188/2011, 11/2011, αντίθετες οι ΕΣ 50/2012, ΕΣ 2514/2016.).

3.4 Δημοσίευση σε εθνικό επίπεδο.

Οι αναθέτουσες αρχές και οι αναθέτοντες φορείς δημοσιεύουν τις προσκλήσεις, τις προκηρύξεις και τις διακηρύξεις στο ΚΗΜΔΗΣ και πρέπει αυτές να φέρουν Αριθμό Διαδικτυακής Ανάρτησης Μητρώου (ΑΔΑΜ).

Ο νόμος χρησιμοποιεί διακριτά τους όρους «προκήρυξη» και «διακήρυξη», χωρίς να προσδιορίζει το εννοιολογικό τους περιεχόμενο. Δεδομένου ότι οι όροι αυτοί ταυτίζονται νοηματικά, προφανώς η διάκριση τους έγκειται ότι στο νόμο 4412/16 η προκήρυξη αποτελεί περίληψη της διακήρυξης (ΑΕΠΠ 193/2017). Όσα από τα καταχωρητέα στο ΚΗΜΔΗΣ στοιχειά είναι παράλληλα υποχρεωτικώς αναρτητέα στο

Πρόγραμμα Διαύγεια, αντλούνται αυτομάτως από το ΚΗΜΔΗΣ και δεν καταχωρούνται πρωτογενώς στο Πρόγραμμα Διαύγεια (άρθρα 38 παρ. 4 εδάφιο τελευταίο και 379 παρ. 3 εδάφιο δεύτερο ν 44112/16).

3.5 Πρόγραμμα Διαύγεια»

Εφόσον η αναθέτουσα αρχή ή ο αναθέτων φορέας εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ν 4727/20, περίληψη της διακήρυξης καταχωρείται υποχρεωτικά και στο Πρόγραμμα «Διαύγεια». Η καταχώρηση γίνεται αυτόματα μέσω του ΚΗΜΔΗΣ (άρθρο 76 παρ. 4 ν 4727/2020). Οι ΟΤΑ α΄ και β΄ βαθμού, τα νομικά τους πρόσωπα δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου και οι επιχειρήσεις τους, περιλαμβάνονται στους υπόχρεους εφαρμογής του Προγράμματος «Διαύγεια» (άρθρο 76 παρ. 2 ν 4727/2020²¹).

3.6 Νομαρχιακές και τοπικές εφημερίδες .

Η δημοσίευση περίληψης της διακήρυξης στον τοπικό τύπο, την οποία προέβλεπαν η παρ. 1 του άρθρου 5 (ανοικτός διαγωνισμός) και η παρ. 5 του άρθρου 23 (πρόχειρος διαγωνισμός) του καταργηθέντος ΕΚΠΟΤΑ, εξακολουθεί να διενεργείται μέχρι την 31/12/2023, ενώ από 1/1/2024 καταργείται (άρθρα 377 παρ. 1 περί. 82 εδάφιο τρίτο και 379 παρ. 12 ν 4412/16, όπως το τρίτο εδάφιο της περιπτ. 82 της παρ. 1 του άρθρου 377 αντικαταστάθηκε από το άρθρο 18 του ν 4469/2017 και η παρ. 12 του άρθρου 379 αντικαταστάθηκε από το άρθρο 245 του ν 4782/2021).

Όσον αφορά τις συμβάσεις υπηρεσιών, λαμβανόμενου υπο΄ψη ότι οι δημοσιεύσεις στον τοπικό τύπο επιβάλλονται μόνο όταν προβλέπονται ως υποχρεωτικός από τις οικείες διατάξεις (άρθρο 1 παρ. 3 εδάφιο πρώτο ν 3548/07, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από την παρ. 1 του άρθρου 16 του ν 4208/2013, Γνωμ. ΝΣΚ 3/2018), μετά την αρχικά ολοσχερή κατάργηση του ΠΔ 28/80 δεν υπήρχε μέχρι την 3/5/2017 στους διαγωνισμούς των ΟΤΑ α΄ βαθμού για την ανάθεση συμβάσεων υπηρεσιών ρύθμιση για τη δημοσίευση των διακηρύξεων στο τοπικό τύπο. Τελικά, με το άρθρο 18 του ν 4469/2017 συμπληρώθηκε η περίπτωση 68 της παρ. 1 του άρθρου 337 του ν 4412/2016 και επαναφέρθηκε η υποχρέωση δημοσίευσης στον τοπικό τύπο,

²¹ [Άρθρο 76 - Νόμος 4727/2020 - Πεδίο εφαρμογής ψηφιακής διαφάνειας | Νομοθεσία | Lawspot](#)

μόνον όμως όταν πρόκειται για συνοπτικούς διαγωνισμούς (άρθρο 11 παρ. 5 ΠΔ 28/1980) και όχι για ανοικτούς διαγωνισμούς. Οι διατάξεις του νομού 3548/07 «Καταχώρηση δημοσιεύσεων των φορέων του Δημόσιου στο νομαρχιακό και τοπικό τύπο» (ΦΕΚ 68/Α), οι οποίες ρυθμίζουν τις υποχρεωτικές δημοσιεύσεις των διακηρύξεων στον τοπικό τύπο, εξακολουθούν να ισχύουν μέχρι την 31/12/2023 (άρθρα 377 παρ. 1 περιπτ. 35 και 379 παρ. 12 ν 4412/2016, όπως η τελευταία αντικαταστάθηκε από το άρθρο 245 του ν 4782/2021).

Στον τοπικό τύπο δημοσιεύεται μέχρι την 31/12/2023 περίληψη της διακήρυξης του ανοικτού ή συνοπτικού διαγωνισμού για την προμήθεια αγαθών και του συνοπτικού διαγωνισμού για την παροχή υπηρεσιών. Εννοείται ότι η υποχρέωση που αφορά τους συνοπτικούς διαγωνισμούς υφίσταται μέχρι την 31/8/2021, οπότε και καταργείται η δυνατότητα διενέργειας τέτοιων διαγωνισμών.

Οι υποχρεωτικές δημοσιεύσεις στον τοπικό τύπο που προβλέπονται στο νόμο 3548/07 και διενεργούνται μέχρι την 31/12/2023, δεν συναρτώνται με τις λοιπές δημοσιεύσεις που προβλέπονται από άλλες διατάξεις. Αν από άλλες διατάξεις προβλέπεται ρητά η δημοσίευση της διακήρυξης στον τοπικό τύπο, η δημοσίευση ενεργείται σύμφωνα με τις διατάξεις του ν 3548/07.

Συνεπώς, οι διακηρύξεις προμηθειών των ΟΤΑ δημοσιεύονται στις ημερήσιες και εβδομαδιαίες εφημερίδες που ορίζουν οι διατάξεις του ν 3548/07 και όχι μόνο σε μια τοπική εφημερίδα, ημερησία ή εβδομαδιαία που προέβλεπε ο εκποτά. Οι λοιπές δημοσιεύσεις που προβλέπει η ισχύουσα νομοθεσία δεν συσχετίζονται με τις τοπικές δημοσιεύσεις του ν 3548/2007 και διενεργούνται υποχρεωτικά (Γνωμ. ΝΣΚ 333/2008, Εγκ. Υπ. Εσωτ. 46097/22-7-2008).

3.7 Λόγοι αποκλεισμού και αντίστοιχα δικαιολογητικά.

Γενικά περί των λόγων αποκλεισμού και των δικαιολογητικών καθεστώς ισχύουν από 1/6/2021.

Οι λόγοι αποκλεισμού των οικονομικών φορέων από τη διαδικασία σύναψης της σύμβασης που αρχίζει από 1/6/2021 και μετά, είναι ορισμένοι μεν υποχρεωτικοί, ορισμένοι δε δυναμικοί για την αναθέτουσα αρχή, όπως ορίζεται στο άρθρο 73 του ν 4412/16. Οι ίδιοι λόγοι ισχύουν και για τους αναθέτοντες φορείς που είναι

αναθέτουσες αρχές, ενώ για τους λοιπούς αναθέτοντες φορείς η εφαρμογή όλων των λόγων αποκλεισμού του ανωτέρω άρθρου είναι προαιρετική (άρθρο 305 παρ. 1 ν 4412/2016, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 119 του ν 4782/2021 και ισχύει από 1/6/2021, σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 142 του ίδιου νόμου.

Οι λόγοι προαιρετικού αποκλεισμού, δηλαδή αποκλεισμού που ενεργοποιείται όταν περιέχεται σχετικός όρος στη διακήρυξη, περιέχονται στην παρ. 4 του άρθρου 73 του ν 4412/2016, όπως αυτή ισχύει από την ίδια ημερομηνία 1/6/2021.

Η διάπραξη σοβαρών παραβάσεων της εργατικής νομοθεσίας, για τις οποίες έχουν επιβληθεί πρόστιμα από το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας σε βάρος του οικονομικού φορέα, όπως ορίζεται στην ισχύουσα μέχρι την 31/5/2021 περίπτωση γ' της παραγράφου 2 του άρθρου 73 του ν 4412/16, δεν αποτελεί από 1/6/2021 λόγο υποχρεωτικού αποκλεισμού. Ωστόσο, η μη τήρηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας κατά την τήρηση των δημοσίων συμβάσεων, εξακολουθεί να συνιστά λόγο προαιρετικού αποκλεισμού, για όσους οικονομικούς φορείς έχουν αθετήσει τις υποχρεώσεις αυτές.

Ο αποκλεισμός του οικονομικού φορέα δεν έχει αόριστη διάρκεια, δηλαδή δεν επέρχεται στο διηνεκές ανεξαρτήτως του χρόνου κατά τον οποίο συνέβη το γεγονός ή συνέτρεξε η κατάσταση, που αποτελεί λόγο υποχρεωτικού ή προαιρετικού αποκλεισμού. Αντιθέτως, εάν η περίοδος αποκλεισμού δεν έχει καθαρισθεί με αμετάκλητη δικαστική απόφαση, τότε: α) στις μεν περιπτώσεις υποχρεωτικού αποκλεισμού της παρ. 1 του άρθρου 73 του Ν 4412/16, η περίοδος αυτή ανέρχεται σε πέντε (5) έτη από την ημερομηνία της αμετάκλητης καταδίκης, β) στις δε περιπτώσεις προαιρετικού αποκλεισμού της παρ. 4 του άρθρου 73 του ν 4412/2016, η περίοδος αυτή ανέρχεται σε τρία (3) έτη από την ημερομηνία που εκδόθηκε η πράξη η οποία βεβαιώνει το σχετικό γεγονός (άρθρο 73 παρ. 10 Ν 4412/2016, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 22 του Ν 4782/2021), ανεξαρτήτως του χρόνου που αυτό περιήλθε σε γνώση της αναθέτουσας αρχής Εγκ. ΕΑΑΔΗΣΥ 6271/30-11-2018. Δεν ισχύουν οι λόγοι αποκλεισμού στις διαδικασίες ανάθεσης συμβάσεων με εκτιμώμενη αξία ή κατώτερη των 2.500 ευρώ, χωρίς ΦΠΑ άρθρο 73 παρ. 11 Ν 4412/16, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 22 του Ν 4782/2021.

Η μη συνδρομή λόγων αποκλεισμού στο πρόσωπο του διαγωνιζομένου αποδεικνύεται με αντίστοιχα δικαιολογητικά, τα οποία περιγράφονται στο νόμο και εξειδικεύονται με τη διακήρυξη, στην οποία πρέπει να καθορίζονται με σαφήνεια τόσο τα υποβλητέα

δικαιολογητικά όσο και ο τρόπος και χρόνος υποβολής τους. Σε διαφορετική περίπτωση, η μη προσκόμιση δικαιολογητικών που δεν απαιτούνται ρητά ή σαφώς από τη διακήρυξη, δεν μπορεί κατ'αρχην να οδηγήσει σε αποκλεισμό του οικονομικού φορέα (ΣτΕΕπΑν 620/2010, 615/2010, 451/2008,). Εάν π.χ. η διακήρυξη προβλέπει την υποβολή υπεύθυνης δήλωσης, χωρίς να ορίζει ότι αυτή πρέπει να έχει τη μορφή που καθορίζει η υπουργική απόφαση ΔΙΑΔΠ/Α1/18368/2002 ή χωρίς να παραπέμπει ρητά στις διατάξεις της απόφασης αυτής, δεν μπορεί να αποκλεισθεί ο υποψήφιος που υπέβαλε υπεύθυνη δήλωση διαφορετικής μορφής (ΣτΕΕπΑν 53/2011, 19/2011, ΕΣ 585/2011). Το ίδιο ισχύει και όταν η υπεύθυνη δήλωση δεν φέρει βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής, χωρίς όμως η βεβαίωση αυτή να απαιτείται ρητά από τη διακήρυξη (ΣτΕΕπΑν 274/2011, ΕΣ 161/2017). Συμφώνα όμως με τις ΣτΕ 844/2006, ΣτΕ 1215/2000, ΣτΕΕπΑν 1017/2009, ΕΣ 4313/2013, 2824/2011, ΕΣ Αποφ. 929/2013, 2200/2011, 2198/2011, 469/2011, ΕΣ 411/2011, η έλλειψη των δικαιολογητικών ονομαστικοποίησης των μετοχών της ανώνυμης εταιρείας, συνεπάγεται τον αποκλεισμό της, ακόμη και αν αυτό δεν προβλέπεται ρητά στην οικεία διακήρυξη, η υποχρέωση δε αυτή υφίσταται και για τη ναυτική εταιρεία του ν 959/79, αφού ο νομός δεν προβλέπει εξαιρέσεις.

3.8 Εγγύηση συμμετοχής.

Η εγγυητική επιστολή αποτελεί σύμβαση, με την οποία το πιστωτικό ή χρηματοδοτικό ίδρυμα που την εκδίδει, αναλαμβάνει την υποχρέωση να καταβάλει ορισμένο ποσό με μόνη την έγγραφη δήλωση εκείνου προς τον οποίο η επιστολή απευθύνεται, χωρίς να μπορεί να ερευνά αν πράγματι υπάρχει ή αν είναι νόμιμη η απαίτησή του (άρθρα 847-870 ΑΚ²²). Η εγγυητική επιστολή συμμετοχής συνιστά την ασφάλεια που υποχρεούται να παρέχει ο υποψήφιος αντισυμβαλλόμενος της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα, για την αξιοπιστία της συμμετοχής του στη διαδικασία ανάθεσης της σύμβασης, την ακρίβεια των στοιχείων που δηλώνει στην προσφορά του και για την πιστή εκπλήρωση των προσυμβατικών του υποχρεώσεων και ειδικότερα για την υποχρέωσή του να προσέλθει εμπρόθεσμα στην υπηρεσία για να υπογράψει τη σχετική σύμβαση. Από 1/6/2021, στις διαδικασίες

²² [Άρθρο 847 - Αστικός Κώδικας - Έννοια | Νομοθεσία | Lawspot](#)

σύναψης συμβάσεων που αρχίζουν από την ημερομηνία αυτή και μετά και διενεργούνται μέσω του ΕΣΗΔΗΣ, η πρωτότυπη εγγύηση συμμετοχής, πλην αυτής που εκδίδεται ηλεκτρονικά, προσκομίζεται με ευθύνη του οικονομικού φορέα στην αναθέτουσα αρχή ή στον αναθέτοντα φορέα, το αργότερο πριν από την ημέρα και την ώρα αποσφράγισης των προσφορών που ορίζεται στα έγγραφα της σύμβασης, διαφορετικά η προσφορά απορρίπτεται ως απαράδεκτη (άρθρα 72 παρ. 1 και 302 παρ. 1 ν 4412/16, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 21 και 118 αντίστοιχα του ν 4782/2021).

Ως πιστωτικό ίδρυμα νοείται κάθε νομικό πρόσωπο ή οργανισμός που έχει ως αντικείμενο εργασιών, μεταξύ άλλων, τη χορήγηση εγγυητικών επιστολών (ΕΣ Κλιμ. IV Τμ. 83/2014, 51/2014). Εφόσον οι εγγυητικές επιστολές είναι γραμμένες σε ξένη γλώσσα, πρέπει να συνοδεύονται από επίσημη μετάφραση στην ελληνική (άρθρα 92 παρ. 4 και 315 ν 4412/16 όπως ισχύουν). Επίσημη θεωρείται η μετάφραση που γίνεται από τους πιστοποιημένους μεταφραστές του Υπουργείου Εξωτερικών (άρθρο 146 ν 4781/2021) ή αυτή που γίνεται από δικηγόρους.

Το χρηματικό ποσό της εγγύησης πρέπει να καθορίζεται ρητά στη διακήρυξη, αριθμητικώς και ολογράφως. Το ύψος της δεν μπορεί να υπερβαίνει σε ποσοστό το 2% της εκτιμώμενης αξίας της σύμβασης, χωρίς το ΦΠΑ, μη συνυπολογιζομένων των δικαιωμάτων προαίρεσης και των παρατάσεων της σύμβασης, με στρογγυλοποίηση στο δεύτερο δεκαδικό ψηφίο (άρθρα 72 παρ. 1 και 302 παρ. 1 ν 4412/16, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 21 και 118 αντίστοιχα του ν 4782/2021). Για τον υπολογισμό της εγγύησης συμμετοχής, εκτιμώμενη αξία της σύμβασης είναι αυτή που καθορίζεται από την αναθέτουσα αρχή ή τον αναθέτοντα φορέα και όχι αυτή που προκύπτει από την προσφορά του συμμετέχοντος (ΣτΕΕπΑν 706/2011, Γνωμ. ΝΣΚ 10/1994, 118/1990). Εφόσον το ποσό της εγγύησης που καθορίζεται στη διακήρυξη δεν υπερβαίνει το νόμιμο όριο, η παράλειψη αναφοράς του ποσοστού επί της εκτιμώμενης αξίας στο οποίο αυτή ανέρχεται, δεν λαμβάνεται υπ' όψη (Γνωμ. ΝΣΚ 41/1993). Μέχρι το προβλεπόμενο ανώτατο όριο, ο ακριβής προσδιορισμός του ύψους της εγγύησης ανήκει στη διακριτική ευχέρεια της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα (Γνωμ. ΝΣΚ 432/1998, 41/1993). Εάν η υπό ανάθεση σύμβαση αφορά σε διάφορα αγαθά ή υπηρεσίες και διαιρείται σε τμήματα που μπορούν να ανατεθούν χωριστά, το ύψος της εγγύησης συμμετοχής υπολογίζεται επί της

εκτιμώμενης αξίας, χωρίς ΦΠΑ, του προσφερόμενου τμήματος ή των προσφερόμενων τμημάτων και όχι επί της συνολικής εκτιμώμενης αξίας της δημοπρατούμενης σύμβασης (άρθρα 72 παρ. 1 και 302 παρ. 1 ν 4412/16, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 21 και 118 αντίστοιχα του ν 4782/2021). Στην ανωτέρω περίπτωση πρέπει να προσδιορίζεται σαφώς η εκτιμώμενη αξία της επί μέρους ποσότητας, για την οποία είναι δυνατή η υποβολή προσφοράς, έτσι ώστε να μπορεί να προσδιορισθεί αντίστοιχα και το ύψος της εγγύησης συμμετοχής που υποχρεούνται να καταθέσουν οι διαγωνιζόμενοι (Οδηγία ΕΑΑΔΗΣΥ 3107/23-7-2014). Εάν δεν προβλέπεται στη διακήρυξη επί μέρους προϋπολογισμός για το τμήμα ή τα τμήματα που μπορούν να ανατεθούν χωριστά, δεν μπορεί να υπολογισθεί το ύψος της εγγύησης συμμετοχής και συνεπώς καθίσταται ανέφικτη η προσαρμογή του ποσού της εγγύησης στην αξία της προσφερόμενης ποσότητας (ΣτΕ 1580/2008, ΣτΕΕπΑν 923/2005 νομική βάση πληροφοριών ΝΟΜΟΤΕΛΕΙΑ, ΕΣ Κλιμ. ΣΤ' 127/2012, 14/2011). Λόγω της αδυναμίας αυτής, η εγγύηση συμμετοχής αντιστοιχεί αναγκάτως στη συνολική εκτιμώμενη αξία της σύμβασης και όχι μόνο στο μέρος της ποσότητας που προσφέρει ο διαγωνιζόμενος (ΣτΕΕπΑν 1342/2010²³), η συνέπεια όμως αυτή πλήττει τη νομιμότητα της διακήρυξης, αφού μπορεί να οδηγήσει σε περιορισμό του ανταγωνισμού (ΕΣ Κλιμ. ΣΤ' 154/2012, 127/2012, 91/2012), ενώ η συγκεκριμένη ασάφεια της διακήρυξης μπορεί να συνιστά λόγο για την ακύρωσή της (ΣτΕΕπΑν 112/2011). Απορρίπτεται η προσφορά που υποβάλλεται για μέρος της δημοπρατούμενης ποσότητας αγαθών ή υπηρεσιών, εάν δεν προκύπτουν από αυτή τα συγκεκριμένα αγαθά ή υπηρεσίες που καλύπτονται από την κατατεθείσα εγγύηση συμμετοχής (ΣτΕΕπΑν 706/2011, Γνωμ. ΝΣΚ 271/1996). Το ελάχιστο περιεχόμενο της εγγύησης περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία (άρθρα 72 παρ. 12 και 302 παρ. 12 ν 4412/16, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 21 και 118 αντίστοιχα του ν 4782/2021):

Την ημερομηνία έκδοσης και το χρόνο ισχύος ή την ημερομηνία λήξης της ισχύος της.

Η εγγύηση πρέπει να έχει ισχύ τουλάχιστον επί τριάντα (30) ημέρες μετά τη λήξη του χρόνου ισχύος της προσφοράς, ο οποίος ορίζεται στη διακήρυξη (άρθρα 72 παρ. 1 και

²³ [AREIOS PAGOS - ΑΠΟΦΑΣΗ 1342/2010 \(ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ - Γ\) \(areiospagos.gr\)](http://areiospagos.gr)

302 παρ. 1 ν 4412/16, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 21 και 118 αντίστοιχα του ν 4782/2021).

Εγγυητική επιστολή με ημερομηνία έκδοσης προγενέστερη της διακήρυξης δεν είναι απαράδεκτη, εάν δεν επηρεάζεται η απαιτούμενη προθεσμία ισχύος της ούτε γεννάται αμφιβολία για την ταυτότητα του διαγωνισμού (Γνωμ. ΝΣΚ 533/1993). Είναι όμως απαράδεκτη η εγγυητική επιστολή που έχει χρόνο ισχύος μικρότερο του απαιτούμενου, μη επιτρεπόμενης της εκ των υστέρων συμπλήρωσης (ΣτΕΕπΑν 311/2012, 259/2011, ΕΣ Κλιμ. ΣΤ΄ 56/2011, ΑΕΠΠ Κλιμ. 1ο 145/2017, Γνωμ. ΝΣΚ 112/1993, 113/1998), εκτός αν πρόκειται για επουσιώδη απόκλιση, οφειλόμενη σε παραδρομή, η οποία διορθώνεται έγκαιρα (Γνωμ. ΝΣΚ 449/1993). Εγγυητική επιστολή που φέρει ημερομηνία λήξης της ισχύος της διαφορετική της απαιτούμενης από τη διακήρυξη, δεν απορρίπτεται εάν είναι εμφανές ότι οφείλεται σε παραδρομή της τράπεζας, βεβαιούμενη εγγράφως από την ίδια την τράπεζα και αποδεικνυόμενη από την αίτηση του ενδιαφερομένου προς την τράπεζα και τη σύμβαση που υπεγράφη μεταξύ αυτού και της τράπεζας (ΣτΕΕπΑν 433/2010). Πολύ περισσότερο, δεν απορρίπτεται η εγγυητική επιστολή εάν δεν αναφέρει μεν συγκεκριμένο χρόνο ισχύος, αναγράφεται όμως στο σώμα της ότι είναι αόριστης διάρκειας ή ότι ισχύει μέχρι την επιστροφή της (ΣτΕΕπΑν 428/2011). Εάν η διακήρυξη ορίζει τον απαιτούμενο χρόνο ισχύος της εγγυητικής επιστολής σε μήνες, δεν γίνεται δεκτή η εγγυητική επιστολή που ορίζει το χρόνο ισχύος της σε ημέρες, αριθμητικά λιγότερες των ημερών που πράγματι αντιστοιχούν στον απαιτούμενο αριθμό μηνών (ΕΣ Τμ. VI 198/2006). Πριν από τη λήξη της ισχύος της προσφοράς, η αναθέτουσα αρχή ή ο αναθέτων φορέας μπορεί να ζητήσει από τον προσφέροντα την παράταση της ισχύος της προσφοράς και της εγγύησης συμμετοχής (άρθρα 72 παρ. 1 και 302 παρ. 1 ν 4412/16, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 21 και 118 αντίστοιχα του ν 4782/2021). Εάν η αναθέτουσα αρχή καθυστερήσει να προβεί στην αξιολόγηση των προσφορών και ζητήσει από τους συμμετέχοντες να παρατείνουν την ισχύ των προσφορών τους και των αντίστοιχων εγγυητικών επιστολών, η αρχική πλημμέλεια της εγγυητικής επιστολής ως προς το χρόνο ισχύος της νομίμως καλύπτεται εκ των υστέρων, εφόσον τελικά με την παράταση αυτή η εγγυητική επιστολή ανέκτησε τον απαιτούμενο από τη διακήρυξη χρόνο ισχύος (ΣτΕ 3363/2001 ΝοΒ 2002 σελ. 1798).

- Τον εκδότη της επιστολής και την αναθέτουσα αρχή ή τον αναθέτοντα φορέα προς τον οποίο αυτή απευθύνεται.
- Τον αριθμό της εγγύησης, τα στοιχεία της διακήρυξης ή της πρόσκλησης και την καταληκτική ημερομηνία υποβολής των προσφορών.

Δεν είναι απαράδεκτη η εγγυητική επιστολή, η οποία δεν αναφέρει μεν τον αριθμό της διακήρυξης, αναφέρει όμως επακριβώς τον τίτλο και το αντικείμενο του διαγωνισμού, την καταληκτική ημερομηνία υποβολής των προσφορών και την αρχή προς την οποία απευθύνεται, έτσι ώστε να μη γεννάται αμφιβολία ως προς το αντικείμενο της εγγύησης (ΣτΕΕπΑν 292/2010, ΕΣ 1922/2016, ΑΕΠΠ Κλιμ. 7ο 175/2019). Το ίδιο ισχύει και για την εγγύηση που δεν αναφέρει μεν την καταληκτική ημερομηνία υποβολής των προσφορών, από τα λοιπά στοιχεία όμως αυτής δεν γεννάται αμφιβολία ως προς το αντικείμενο της εγγύησης (ΕΣ Τμ. VI 124/2019, ΑΕΠΠ Κλιμ. 5 5-6/2020, ΑΕΠΠ Κλιμ. 1 758/2018), δυνάμενη σε κάθε περίπτωση να συμπληρωθεί κατ' εφαρμογή του άρθρου 102 του ν 4412/16.

- Το ποσό που καλύπτει η εγγύηση.

Εγγυητική επιστολή ελλιπής ως προς το ποσό καθιστά την προσφορά απαράδεκτη (ΣτΕ 2268/2005, ΣτΕΕπΑν 706/2011, 447/2000), εκτός αν πρόκειται για ασήμαντη και αμελητέα διαφορά, η οποία είναι προφανές ότι οφείλεται σε απλό αριθμητικό λάθος (ΕΣ Τμ. VI 96/2006, ΑΕΠΠ Κλιμ. 7ο 9/2019) ή αν η έκδοση της εγγυητικής επιστολής για μικρότερο του απαιτούμενου ποσό οφείλεται σε πλημμέλειες των εγγράφων της σύμβασης (ΑΕΠΠ Κλιμ. 2ο 45/2019). Εγγυητική επιστολή που έχει εκδοθεί για ποσό μικρότερου του απαιτούμενου από τη διακήρυξη, δεν μπορεί να γίνει δεκτή, εάν μετά την ημερομηνία διενέργειας του διαγωνισμού ο συμμετέχων περιορίζει την προσφορά του σε τμήμα μόνο της δημοπρατούμενης ποσότητας (ΣτΕΕπΑν 803/2010).

- Την πλήρη επωνυμία, τον ΑΦΜ και τη διεύθυνση του οικονομικού φορέα υπέρ του οποίου εκδίδεται η εγγύηση. Σε περίπτωση ένωσης οικονομικών φορέων η εγγυητική επιστολή εκδίδεται στο όνομα όλων των μελών της ένωσης και περιλαμβάνει τον όρο ότι η εγγύηση καλύπτει τις υποχρεώσεις όλων των μελών (ΑΕΠΠ Κλιμ. 7ο 9/2019, Γνωμ. ΝΣΚ 158/1991), τα ονόματα των οποίων πρέπει να αναγράφονται στο σώμα της εγγυητικής επιστολής (ΑΕΠΠ Κλιμ. 7ο 56/2019). Εάν η ένωση οικονομικών φορέων αναφέρεται εκ παραδρομής στην εγγυητική επιστολή ως

κοινοπραξία, η εγγύηση δεν είναι, για το λόγο αυτό, απαράδεκτη (Γνωμ. ΝΣΚ 249/1994). Η λανθασμένη όμως αναγραφή της επωνυμίας έστω και μίας από τις εταιρείες της ένωσης δικαιολογεί τον αποκλεισμό της (ΣτΕΕπΑν 386/2009 ΘΠΔΔ 2010 σελ. 304, ΣτΕΕπΑν 426/2001), ενώ η εγγυητική επιστολή που φέρει μόνο το διακριτικό τίτλο της επιχείρησης και όχι την πλήρη εταιρική της επωνυμία, δεν είναι απαράδεκτη, εφόσον δεν γεννάται αμφιβολία για την ταυτότητα του προσώπου υπέρ του οποίου αυτή έχει εκδοθεί (ΕΣ Κλιμ. Ε΄ 142/2010). Μόνο η παράλειψη του ΑΦΜ ή και της διεύθυνσης του οικονομικού φορέα δεν συνεπάγεται την απόρριψη της εγγυητικής επιστολής, αφ' ενός μεν διότι τα στοιχεία αυτά διαπιστώνονται ευχερώς από τα λοιπά στοιχεία της προσφοράς, αφ' ετέρου δε διότι για τα ελλείποντα στοιχεία θα μπορούσε να ζητηθεί διευκρίνιση βάσει των διατάξεων του άρθρου 102 του ν 4412/16 (ΕΣ 1328/2018, ΑΕΠΠ Κλιμ. 4ο 829/2018, ΑΕΠΠ Κλιμ. 3 Α10/2017, 102/2017).

- Τον όρο ότι η εγγύηση παρέχεται ανέκκλητα και ανεπιφύλακτα και ότι ο εκδότης παραιτείται του δικαιώματος της διαιρέσεως και της διζήσεως.

Εάν η διακήρυξη συνοδεύεται από υπόδειγμα εγγυητικής επιστολής, στο οποίο αναγράφεται προθεσμία απόδοσης του ποσού μικρότερη των πέντε (5) ημερών και ο όρος αυτός δεν έχει προσβληθεί, η εγγυητική επιστολή στην οποία αναγράφεται μεγαλύτερη προθεσμία απόδοσης από αυτήν που ορίζει το υπόδειγμα, συνεπάγεται την απόρριψη της προσφοράς (ΑΕΠΠ Κλιμ. 3ο 99/2017, αντίθετη η ΕΣ Τμ. VI 297/2018, σύμφωνα με την οποία δεν απορρίπτεται η εγγυητική επιστολή που αναγράφει προθεσμία απόδοσης του ποσού τις πέντε (5) ημέρες, παρ' όλο που η διακήρυξη ορίζει ως προθεσμία απόδοσης τις τρεις (3) ημέρες).

- Σε περίπτωση κατάπτωσης της εγγύησης συμμετοχής, αυτή θα αφορά το συνολικό ποσό της εγγύησης, ανεξαρτήτως αν ο μειοδότης αναδείχθηκε ανάδοχος για το σύνολο ή για μέρος των ειδών που καλύπτει η εγγύηση (Γνωμ. ΝΣΚ 128/2011).
- Τον όρο ότι σε περίπτωση κατάπτωσης της εγγύησης, το ποσό της κατάπτωσης υπόκειται στο εκάστοτε ισχύον τέλος χαρτοσήμου, με την έννοια ότι το ποσό της εγγυητικής επιστολής καταβάλλεται ακέραιο στο δήμο και προσαυξάνεται περαιτέρω με το ανάλογο τέλος χαρτοσήμου, το οποίο επιβαρύνει τον πελάτη της

τράπεζας και αποδίδεται από αυτή στο δημόσιο (βλέπε ΕΣ Κλιμ. Ε΄ 122/2012, 241/2011).

- Τη βεβαίωση του εκδότη ότι το συνολικό ποσό των εγγυητικών επιστολών που έχει εκδώσει, συμπεριλαμβανομένης της τελευταίας αυτής επιστολής, δεν υπερβαίνει το ανώτατο όριο εγγυήσεων που ισχύει κάθε φορά. Εγγυητική επιστολή στην οποία δεν αναγράφεται η βεβαίωση αυτή, δεν γίνεται δεκτή (²⁴Απόφ. Υπ. Οικον. 2028691/4534/1995, ΦΕΚ 740/Β).

Προσφορές χωρίς εγγύηση ή χωρίς την προσήκουσα εγγύηση απορρίπτονται ως απαράδεκτες και δεν λαμβάνονται υπ' όψη. Απαράδεκτη θεωρείται επίσης η προσφορά που συνοδεύεται από φωτοαντίγραφο και όχι το πρωτότυπο της εγγυητικής επιστολής, το οποίο δεν είναι δυνατό να κατατεθεί μετά το άνοιγμα των προσφορών (Γνωμ. ΝΣΚ 417/2006, 195/1999). Στις διαδικασίες ανάθεσης συμβάσεων που αρχίζουν από 1/6/2021 και μετά, η απόφαση απόρριψης της προσφοράς του οικονομικού φορέα που δεν προσκόμισε εγγύηση συμμετοχής ή προσκόμισε μη προσήκουσα εγγύηση, εκδίδεται πριν από την έκδοση οποιασδήποτε άλλης απόφασης σχετικής με την αξιολόγηση των προσφορών που υποβλήθηκαν στη συγκεκριμένη διαδικασία ανάθεσης της σύμβασης (άρθρα 72 παρ. 1 και 302 παρ. 1 ν 4412/16, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 21 και 118 αντίστοιχα του ν 4782/2021). «Προσήκουσα» θεωρείται η εγγύηση που ανταποκρίνεται πλήρως στους όρους και στις απαιτήσεις του νόμου και της διακήρυξης, χωρίς να εμφανίζει καμία έλλειψη ή διαφοροποίηση από τις απαιτήσεις αυτές.

3.9 Απόσπασμα ποινικού μητρώου.

Όπως αναφέρθηκε, στους διαγωνισμούς που διεξάγονται κατά τις διατάξεις του ν 4412/16, αποκλείεται υποχρεωτικά ο οικονομικός φορέας, σε βάρος του οποίου υπάρχει αμετάκλητη δικαστική απόφαση για ένα ή περισσότερα από τα αδικήματα της παρ. 1 του άρθρου 73 συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση, δωροδοκία, απάτη, τρομοκρατικά εγκλήματα, νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, παιδική εργασία και άλλες μορφές εμπορίας ανθρώπων). Κατ' εξαίρεση, η αναθέτουσα αρχή μπορεί να παρεκκλίνει της ανωτέρω απαγόρευσης, εάν συντρέχουν

²⁴ [Απόφαση 2028691/4534/1995: Καθορισμός ανωτάτου ορίου έκδοσης εγγυητικών επιστολών από τις Τράπεζες που γίνονται δεκτές από το Δημόσιο σε διαγωνισμούς ή συμβάσεις για εκτέλεση έργων προμήθειες κ.λ.π. \(nomoskorio.gr\)](#)

επιτακτικοί λόγοι δημοσίου συμφέροντος, όπως δημόσιας υγείας ή προστασίας του περιβάλλοντος (άρθρο 73 παρ. 3 περίπτ. α' Ν 4412/2016, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 22 του ν 4782/2021). Σε σχέση με την προϋπόθεση αυτή κατατίθεται απόσπασμα ποινικού μητρώου ή άλλο ισοδύναμο έγγραφο ή, αν δεν εκδίδονται τέτοια έγγραφα, ένορκη βεβαίωση ή υπεύθυνη δήλωση, όπως αναλυτικά ορίζεται στην παρ. 2 του άρθρου 80 του ν 4412/16, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 29 του ν 4782/2021. Πέραν των ανωτέρω αδικημάτων, όπου ο αποκλεισμός είναι υποχρεωτικός, μπορεί επίσης να αποκλείεται του διαγωνισμού ο οικονομικός φορέας που έχει διαπράξει σοβαρό επαγγελματικό παράπτωμα, εφόσον αυτό προκαλεί αμφιβολία για την ακεραιότητά του και η διάπραξή του μπορεί να αποδειχθεί με τα κατάλληλα μέσα από την αναθέτουσα αρχή ή τον αναθέτοντα φορέα (άρθρα 73 παρ. 4 περίπτ. θ' και 305 παρ. 1 ν 4412/16, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 22 και 119 αντίστοιχα του ν 4782/2021). Στην περίπτωση αυτή ο αποκλεισμός είναι προαιρετικός, επέρχεται δηλαδή εφόσον υπάρχει σχετική πρόβλεψη στη διακήρυξη και αφού κριθεί αιτιολογημένα από την αναθέτουσα αρχή ή τον αναθέτοντα φορέα, ότι η διάπραξη του παραπτώματος επηρεάζει τη φερεγγυότητα και την αξιοπιστία του διαγωνιζόμενου (ΕΣ 2180/2016). Σοβαρό επαγγελματικό παράπτωμα κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων αποτελεί και η αθέτηση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τις διατάξεις της περιβαλλοντικής, κοινωνικοασφαλιστικής και εργατικής νομοθεσίας.

Σε αντίθεση με τα ποινικά αδικήματα της παρ. 1 του άρθρου 73 του ν 4412/16, η μη διάπραξη των οποίων αποδεικνύεται αποκλειστικά με το απόσπασμα ποινικού μητρώου και τα λοιπά δικαιολογητικά που απαριθμούνται περιοριστικά στην παρ. 2 του άρθρου 80 του ίδιου νόμου, η διάπραξη του επαγγελματικού παραπτώματος, που μπορεί να είναι ποινικό ή πειθαρχικό ή άλλης μορφής, μπορεί να αποδειχθεί με οποιοδήποτε πρόσφορο μέσο. Εφόσον διαπιστωθεί η διάπραξη επαγγελματικού παραπτώματος, απαιτείται στη συνέχεια, με αιτιολογημένη απόφαση της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα, να κριθεί η σοβαρότητά του και η ικανότητά του να κλονίσει την ακεραιότητα του οικονομικού φορέα. Αποκλεισμός ή αποδοχή της προσφοράς οικονομικού φορέα, χωρίς να προηγηθεί αιτιολογημένη κρίση της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα, δεν είναι νόμιμος (ΕΣ 295/2018, 2512/2016, 1791/2016, 1612/2016). Η έννοια του επαγγελματικού παραπτώματος αποσυνδέεται από το αντικείμενο του διαγωνισμού και την

επαγγελματική ιδιότητα του οικονομικού φορέα, με συνέπεια να θεωρείται ως επαγγελματικό παράπτωμα και αυτό που διαπράττεται κατά την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας άσχετης με το αντικείμενο του διαγωνισμού (Κατευθυντήρια Οδηγία της ΕΑΑΔΗΣΥ 20/2017). Η υπαίτια αντισυμβατική συμπεριφορά, έστω και αν δεν συνιστά ποινικό αδίκημα, μπορεί να χαρακτηριστεί σοβαρό παράπτωμα, εφόσον κλονίζει αντικειμενικά την εμπιστοσύνη της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα προς τον οικονομικό φορέα. Εάν όμως για την εν λόγω αντισυμβατική συμπεριφορά προβλέπεται στην ίδια τη σύμβαση ειδική κύρωση, χωρίς άλλες περαιτέρω δυσμενείς συνέπειες, θεωρείται ότι η ειδική αυτή κύρωση που επιβλήθηκε από την αναθέτουσα αρχή ή τον αναθέτοντα φορέα απορροφά πλήρως τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης αντισυμβατικής συμπεριφοράς, εφόσον ο οικονομικός φορέας συμμορφώθηκε και εκπλήρωσε τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτή (²⁵Γνωμ. ΝΣΚ 357/1999). Δεν συνιστά επαγγελματικό παράπτωμα η έγερση αγωγής κατά της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα για την ικανοποίηση χρηματικών αξιώσεων από προηγούμενη σύμβαση (ΣτΕΕπΑν 619/2010). Εφόσον η διακήρυξη αποκλείει του διαγωνισμού όποιον έχει διαπράξει σοβαρό επαγγελματικό παράπτωμα που μπορεί να διαπιστωθεί με οποιοδήποτε μέσο από την αναθέτουσα αρχή ή τον αναθέτοντα φορέα και προβλέπει για την προϋπόθεση αυτή την υποβολή υπεύθυνης δήλωσης από τους διαγωνιζόμενους, οι υποψήφιοι που υπέβαλαν τη δήλωση αυτή, νομίμως αποκλείονται ακόμη και στο στάδιο της τεχνικής αξιολόγησης των προσφορών, εάν από μεταγενέστερη έρευνα προκύψει ότι οι ανωτέρω δηλώσεις είναι ανακριβείς (Γνωμ. ΝΣΚ 414/2010). Σε σχέση με τις περιστάσεις που αποτελούν υποχρεωτικούς ή προαιρετικούς λόγους αποκλεισμού, κατά τα ανωτέρω, υποβάλλεται από τον οικονομικό φορέα απόσπασμα ποινικού ή ανάλογου μητρώου ή, ελλείψει αυτού, άλλο ισοδύναμο έγγραφο δικαστικής ή διοικητικής αρχής της χώρας προέλευσης ή εγκατάστασης του οικονομικού φορέα, από το οποίο προκύπτει ότι πληρούνται οι νόμιμες προϋποθέσεις. Εάν δεν εκδίδεται τέτοιο έγγραφο ή πιστοποιητικό ή αυτό που εκδίδεται δεν καλύπτει όλες τις περιπτώσεις, υποβάλλεται αντί αυτού ένορκη βεβαίωση ή, όπου αυτή δεν προβλέπεται, υπεύθυνη δήλωση του ενδιαφερόμενου ενώπιον αρμόδιας δικαστικής ή διοικητικής αρχής ή συμβολαιογράφου ή αρμόδιου

²⁵ [ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΩΝ - Νομικό Συμβούλιο του Κράτους \(nsk.gr\)](http://www.nsk.gr)

επαγγελματικού ή εμπορικού οργανισμού. Όπου κρίνεται αναγκαίο, οι αρμόδιες δημόσιες αρχές παρέχουν επίσημη δήλωση, στην οποία αναφέρεται ότι δεν εκδίδονται τέτοια έγγραφα ή πιστοποιητικά ή ότι αυτά δεν καλύπτουν όλες τις περιπτώσεις. Οι επίσημες δηλώσεις διατίθενται μέσω του επιγραμμικού αποθετηρίου πιστοποιητικών e-Certis (άρθρο 80 παρ. 2 ν 4412/16, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 29 του ν 4782/2021). Δεδομένου ότι οι απαιτούμενες από τη διακήρυξη προϋποθέσεις συμμετοχής πρέπει να συντρέχουν καθ' όλη τη διάρκεια του διαγωνισμού, από την υποβολή της προσφοράς μέχρι την οριστικοποίηση της κατακύρωσης (άρθρο 104 παρ. 1 ν 4412/16, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 44 του ν 4782/2021), η παράλειψη προσκόμισης αποσπάσματος ποινικού μητρώου για μέλος του Δ.Σ. ανώνυμης εταιρείας, που αποχώρησε από αυτό μετά την ημερομηνία υποβολής της προσφοράς, συνιστά λόγο αποκλεισμού της εταιρείας από το διαγωνισμό (Γνωμ. ΝΣΚ 81/1994). Στη διακήρυξη μπορεί να απαριθμούνται οι συγκεκριμένες κατηγορίες παραπτώματων που σχετίζονται με την επαγγελματική συμπεριφορά του διαγωνιζόμενου. Εάν στη διακήρυξη επαναλαμβάνεται η ρύθμιση του νόμου, χωρίς να μνημονεύονται συγκεκριμένα αδικήματα, εναπόκειται στην κρίση της αναθέτουσας αρχής η συσχέτιση της τυχόν καταδίκης με την επαγγελματική συμπεριφορά του συμμετέχοντος και ο αποκλεισμός του ή μη από το διαγωνισμό (ΣτΕ 1190/2010, ΣτΕΕπΑν 428/2011, 552/2010, 526/2010, 403/2010, 1612/2016, ΕΣ 11/2013, 80/2009, Γνωμ. ΝΣΚ 423/2006). Εάν από το προσκομισθέν ποινικό μητρώο προκύπτει αμετάκλητη καταδίκη για αδίκημα που δεν περιλαμβάνεται σε αυτά που τυχόν απαριθμεί η διακήρυξη, η αναθέτουσα αρχή οφείλει να εξετάσει τη σχέση του αδικήματος με την επαγγελματική δραστηριότητα του διαγωνιζόμενου και να κρίνει εάν αυτό επηρεάζει την αξιοπιστία και τη φερεγγυότητά του (ΕΣ 3038/2014, 2971/2014). Αν το ποινικό μητρώο δεν είναι λευκό και από τα στοιχεία που περιέχονται σε αυτό δεν προκύπτει με σαφήνεια το είδος του αδικήματος και η σχέση του με την επαγγελματική δραστηριότητα του ενδιαφερομένου, η επιτροπή του διαγωνισμού μπορεί να ζητήσει, στο στάδιο της διευκρίνισης ή της συμπλήρωσης των δικαιολογητικών, αντίγραφα των σχετικών καταδικαστικών αποφάσεων. Μπορεί επίσης να προβλέπεται στη διακήρυξη η υποχρέωση των διαγωνιζόμενων να προσκομίζουν με την προσφορά τους τα αντίγραφα αυτά ή να υποβάλουν σχετική υπεύθυνη δήλωση ή ένορκη βεβαίωση (Γνωμ. ΝΣΚ 164/2004, 687/1996, 81/1994). Εάν από το προσκομιζόμενο δελτίο

ποινικού μητρώου προκύπτει ότι έχει επιβληθεί ποινή με αναστολή, τότε, εφόσον έχει διανυθεί επιτυχώς ο χρόνος της αναστολής, η καταδικαστική απόφαση δεν λαμβάνεται υπ' όψη και δεν αποτελεί λόγο αποκλεισμού του συμμετέχοντος (Γνωμ. ΝΣΚ 358/2005). Εάν έχει επιβληθεί ποινή με αναστολή, χωρίς να έχει συμπληρωθεί κατά το χρόνο του διαγωνισμού ο χρόνος της αναστολής, νομίμως λαμβάνεται υπ' όψη η καταδικαστική απόφαση και αξιολογείται σε σχέση με την επαγγελματική συμπεριφορά του διαγωνιζόμενου (ΕΣ Κλιμ. ΣΤ' 11/2013). Στο απόσπασμα ποινικού μητρώου που προβλέπεται από την ελληνική νομοθεσία, καταγράφονται αμετάκλητες – και όχι απλώς τελεσίδικες – καταδικαστικές αποφάσεις (άρθρο 569 παρ. 2 περίπτ. β' ΚΠοινΔ). Συνεπώς, τυχόν αναφορά της διακήρυξης σε τελεσίδικες δικαστικές αποφάσεις υποχρεώνει τους ενδιαφερόμενους να προσκομίσουν σχετική ένορκη βεβαίωση ή, εάν αυτή δεν προβλέπεται, υπεύθυνη δήλωση κατά τα ανωτέρω, δεδομένου ότι το απόσπασμα ποινικού μητρώου, περιέχοντας μόνο τις αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις, δεν καλύπτει τις απαιτήσεις της διακήρυξης (ΣτΕΕπΑν 451/2008). Οι υπηρεσίες που τηρούν ποινικό μητρώο εκδίδουν από αυτό δύο τύπους αντιγράφων: α) το αντίγραφο δικαστικής χρήσης και β) το αντίγραφο γενικής χρήσης. Το προβλεπόμενο στο άρθρο 80 του ν 4412/16 «απόσπασμα» ποινικού μητρώου αντιστοιχεί στο αντίγραφο γενικής χρήσης. Στο αντίγραφο αυτό παύουν να καταχωρούνται οι επιβληθείσες ποινές (χρηματικές ποινές, φυλάκιση, περιορισμός, κάθειρξη), εφόσον συμπληρωθεί συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, ανάλογο με τη βαρύτητα της ποινής, από την απότίσή της ή από την απότιση τυχόν νεότερης ποινής (άρθρο 571 ΚΠοινΔ). Επομένως, εάν συμπεριληφθούν σε αντίγραφο ποινικού μητρώου γενικής χρήσης, υποβαλλόμενο από οικονομικό φορέα στο πλαίσιο του διαγωνισμού, ποινές για τις οποίες έχει συμπληρωθεί ο προβλεπόμενος από την έκτισή τους χρόνος και για το λόγο αυτό δεν θα έπρεπε να είναι καταχωρημένες στο εκδοθέν αντίγραφο, η αναθέτουσα αρχή δεν λαμβάνει υπ' όψη τις εν λόγω ποινές (ΕΣ Τμ. VI 1791/2016, αντίθετη η ΕΣ Τμ. VI 1612/2016, σύμφωνα με την οποία η αναθέτουσα αρχή δεν έχει δικαίωμα να ελέγξει παρεμπιπτόντως το περιεχόμενο του αντιγράφου ποινικού μητρώου). Σε περίπτωση που η νομοθεσία της χώρας όπου εδρεύει η επιχείρηση, προβλέπει την έκδοση πιστοποιητικού από δικαστική ή διοικητική αρχή, δεν επιτρέπεται η υποβολή, αντί αυτού, ένορκης βεβαίωσης ή υπεύθυνης δήλωσης, έστω και αν στους διαγωνισμούς που διεξάγονται κατά το δίκαιο της χώρας αυτής είναι αρκετή η υποβολή υπεύθυνης δήλωσης, ενώ το δελτίο

ποινικού μητρώου διαβιβάζεται μεταγενέστερα απ' ευθείας στην αναθέτουσα αρχή (ΣτΕ 2854/1997 Το απόσπασμα ποινικού μητρώου ή το ισοδύναμο έγγραφο ή η ένορκη βεβαίωση που υποβάλλεται αντί αυτού, πρέπει να έχει εκδοθεί τρεις (3) το πολύ μήνες πριν από την υποβολή τους, ενώ αν για τον ίδιο σκοπό υποβάλλεται υπεύθυνη δήλωση, αυτή πρέπει να φέρει ημερομηνία υπογραφής μεταγενέστερη της πρόσκλησης για την υποβολή των δικαιολογητικών κατακύρωσης (άρθρο 80 παρ. 12 ν 4412/16, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 29 του ν 4782/2021).

3.10 Πιστοποιητικά φορολογικής και ασφαλιστικής ενημερότητας

Το πιστοποιητικό ασφαλιστικής ενημερότητας αφορά την ίδια την εταιρεία (το νομικό πρόσωπο) και όχι τα φυσικά πρόσωπα που τη διοικούν ή την εκπροσωπούν, όπως τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου της ΑΕ, το διαχειριστή της ΕΠΕ κ.λπ. (²⁶ΣτΕ 1607/2004 ΝοΒ 2005 σελ. 2042, ΣτΕ 4029/2006, ΣτΕ 794/2003, ΣτΕΕπΑν 71/2011, 6/2004, 326/2003), ανεξαρτήτως αν η ασφαλιστική νομοθεσία προβλέπει υποχρέωση ασφάλισης και για πρόσωπα των ανωτέρω κατηγοριών που δεν παρέχουν εξαρτημένη εργασία (ΑΕΠΠ Κλιμ. 71464/2019, ΑΕΠΠ Κλιμ. 3 634/2018). Το ίδιο ισχύει και για τη φορολογική ενημερότητα, δηλαδή αυτή αναφέρεται στο νομικό πρόσωπο και όχι στα φυσικά πρόσωπα που το εκπροσωπούν ή είναι διαχειριστές αυτού (ΕΣ 286/2017, ΕΣ 47/2018, ΕΣ . 289/2017). Για τη συμμετοχή στους διαγωνισμούς του δημοσίου, των ΝΠΔΔ και των ΟΤΑ καθώς και των επιχειρήσεων των ΟΤΑ, το αποδεικτικό φορολογικής ενημερότητας υποβάλλεται στην υπηρεσία που διενεργεί το διαγωνισμό (άρθρο 1 περίπτ. δ' Απόφ. Γ.Γ.Δ.Ε. ΠΟΛ 1274/2013, όπως η περίπτ. δ' τροποποιήθηκε από την Απόφαση του Διοικητή της ΑΑΔΕ Α.1033/2021, ΦΕΚ 703/Β). Εάν στο αποδεικτικό φορολογικής ενημερότητας αναφέρεται ότι έχει εκδοθεί για την «είσπραξη χρημάτων» δεν απορρίπτεται για το λόγο αυτό, αλλά μπορεί να ζητηθεί από την επιτροπή διαγωνισμού η διευκρίνισή του, έτσι ώστε να εξακριβωθεί εάν ο ενδιαφερόμενος είναι φορολογικά ενήμερος για να συμμετάσχει στο διαγωνισμό (ΕΣ Κλιμ. Ε' 142/2012). Αποδεικτικά φορολογικής ενημερότητας που λαμβάνουν μέσω διαδικτύου οι ίδιοι οι φορολογούμενοι κατά τις

²⁶ [Αναζήτηση Νομολογίας \(adjustice.gr\)](http://www.adjustice.gr)

ισχύουσες εκάστοτε διατάξεις, νομίμως υποβάλλονται στους διαγωνισμούς (ΣτΕΕπΑν 718/2006. Τα αποδεικτικά φορολογικής και ασφαλιστικής ενημερότητας πρέπει να είναι σε ισχύ κατά το χρόνο της υποβολής τους. Αν σε αυτά δεν αναφέρεται χρόνος ισχύος, πρέπει να έχουν εκδοθεί τρεις (3) το πολύ μήνες πριν από την ημερομηνία υποβολής τους. Εντός του τελευταίου το πολύ τριμήνου πριν από την υποβολή τους πρέπει να έχουν εκδοθεί και οι ένορκες βεβαιώσεις που τυχόν υποβάλλονται αντί των αποδεικτικών, όταν δεν προβλέπεται η έκδοσή τους. Όπου δεν προβλέπεται ούτε η έκδοση αποδεικτικού ούτε η ένορκη βεβαίωση, η υπεύθυνη δήλωση που κατατίθεται αντί αυτής πρέπει να φέρει ημερομηνία υπογραφής μεταγενέστερη της πρόσκλησης για την υποβολή των δικαιολογητικών κατακύρωσης (άρθρο 80 παρ. 12 ν 4412/16, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 29 του ν 4782/2021). Σε αντίθεση με τα ισχύοντα σε διαγωνισμούς που προκηρύχθηκαν μέχρι την 31/5/2021, στους οποίους το αποδεικτικό φορολογικής ενημερότητας έπρεπε να καλύπτει χρονικά και την ημερομηνία υποβολής της προσφοράς (ΕΣ Ολ 1642/2020), δυνάμενο για το λόγο αυτό να εκδοθεί με τρίμηνη αναδρομική ισχύ (άρθρο 3Α Απόφ. ΓΓΔΕ ΠΟΛ.1274/2013, όπως αυτό προστέθηκε με την Απόφαση του Διοικητή της ΑΑΔΕ Α. 1265/2020 και τροποποιήθηκε μεταγενέστερα), στις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων που αρχίζουν από 1/6/2021 και μετά οι όροι και οι προϋποθέσεις συμμετοχής των οικονομικών φορέων, συμπεριλαμβανομένης της φορολογικής και ασφαλιστικής ενημερότητας, κρίνονται μεν και κατά την ημερομηνία υποβολής της προσφοράς – όπως και πριν – αποκλειστικά όμως μέσω του ΕΕΕΣ, χωρίς να επιβάλλεται πλέον στους προσφέροντες η υποχρέωση να κατέχουν και να καταθέτουν αποδεικτικά που καταλαμβάνουν χρονικά και την ανωτέρω ημερομηνία.

3.11 Δημοτική Ενημερότητα

Παρ' όλο που δεν προβλέπεται στο νόμο, η ΑΕΠΠ έχει δεχθεί ότι ανήκει στη διακριτική ευχέρεια της αναθέτουσας αρχής, να συμπεριλάβει στους όρους της διακήρυξης την απαίτηση περί μη οφειλής των οικονομικών φορέων προς αυτή και να ορίσει ως υποβλητέο δικαιολογητικό συμμετοχής τη βεβαίωση της αναθέτουσας αρχής, ότι ο διαγωνιζόμενος δεν έχει οφειλές προς αυτή (ΑΕΠΠ Κλιμ. 4 210/2019).

3.12 Πιστοποιητικό Επιμελητηρίου

Για τους οικονομικούς φορείς που είναι υπόχρεοι εγγραφής στο Γενικό Εμπορικό Μητρώο, όπως αυτοί καθορίζονται στις παραγράφους 1 και 2 του άρθρου 86 του ν 4635/19 (εταιρείες, συνεταιρισμοί, κοινοπραξίες, φυσικά πρόσωπα που ασκούν εμπορική δραστηριότητα κ.λπ.), η παράλειψη της υποχρέωσης δημοσιότητας των πράξεων που προβλέπει ο νόμος, κωλύει τη συμμετοχή τους σε διαδικασίες ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών με φορείς του δημόσιου τομέα του άρθρου 1 παρ. 6 του ν 1256/1982. Με την εκπλήρωση των υποχρεώσεων δημοσιότητας ή με την απόκτηση του Πιστοποιητικού Καλής Λειτουργίας του άρθρου 111 του ν 4635/2019²⁷, αίρεται το κώλυμα συμμετοχής (άρθρο 94 παρ. 5 ν 4635/2019). Μεταξύ των δικαιολογητικών περιλαμβάνεται και το πιστοποιητικό του οικείου επιμελητηρίου (βιοτεχνικού ή εμπορικού ή βιομηχανικού, κατά περίπτωση, και όχι άλλων ειδικών επιμελητηρίων, όπως το Τεχνικό, το Ξενοδοχειακό κ.λπ.), με το οποίο βεβαιώνεται η εγγραφή του ενδιαφερόμενου σε αυτό και το ειδικό επάγγελμά του. Για όσους ασκούν γεωργικό ή κτηνοτροφικό επάγγελμα, σχετικό με το αντικείμενο της δημοπρατούμενης σύμβασης, προσκομίζεται, αντί του ανωτέρω πιστοποιητικού, βεβαίωση άσκησης επαγγέλματος από αρμόδια δημόσια αρχή ή αρχή τοπικής αυτοδιοίκησης (άρθρο 80 παρ. 3 ν 4412/16, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 29 του ν 4782/2021). Για τους συμμετέχοντες που προέρχονται από τα λοιπά κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα επαγγελματικά ή εμπορικά μητρώα και ο τύπος των υποβλητέων δηλώσεων και πιστοποιητικών περιλαμβάνονται στο Παράρτημα XI του Προσαρτήματος Α΄ του ν 4412/16. Το πιστοποιητικό του επιμελητηρίου πρέπει να έχει εκδοθεί τριάντα (30) το πολύ εργάσιμες ημέρες πριν από την υποβολή του, εκτός αν από ειδικές διατάξεις προβλέπεται συγκεκριμένος χρόνος ισχύος και αυτό είναι σε ισχύ κατά την υποβολή του (άρθρο 80 παρ. 2 περίπτ. γ΄ ν 4412/16, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 29 του ν 4782/2021). Στο πιστοποιητικό του επιμελητηρίου πρέπει να αναγράφεται το ειδικό επάγγελμα που ασκεί ο οικονομικός φορέας. Εάν το επάγγελμα που αναφέρεται δεν καλύπτει ή είναι άσχετο με το αντικείμενο του διαγωνισμού, η προσφορά απορρίπτεται (ΣτΕΕΠΑν 1164/2010, ΑΕΠΠ Κλιμ. 6ο 12/2020, 608/2018, ΑΕΠΠ Κλιμ. 1ο 106/2017). Για τα

²⁷ [Άρθρο 111 - Νόμος 4635/2019 - Πρόσβαση στο Γ.Ε.ΜΗ. | Νομοθεσία | Lawspot](#)

νομικά πρόσωπα (ανώνυμες εταιρείες, ΕΠΕ κ.λ.π.) ως «ειδικό επάγγελμα» νοείται κατ' αρχήν το αντικείμενο της εμπορικής τους δραστηριότητας, δηλαδή ο σκοπός που περιγράφεται στο καταστατικό τους (ΣτΕΕπΑν 175/2009), εφόσον όμως αυτός πράγματι ασκείται κατά το χρόνο διενέργειας του διαγωνισμού (ΣτΕΕπΑν 145/2010).

Για νομικά πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, η δραστηριότητα των οποίων δεν καλύπτεται από τα υφιστάμενα επιμελητήρια, αρκεί η κατάθεση πιστοποιητικού που βεβαιώνει το γεγονός αυτό, ότι δηλαδή δεν υποχρεούνται να εγγραφούν σε κάποιο επιμελητήριο (Γνωμ. ΝΣΚ 249/1994). Εάν συμμετέχει στο διαγωνισμό ένωση οικονομικών φορέων, πρέπει να προσκομίζονται πιστοποιητικά επιμελητηρίου για όλα τα μέλη της ένωσης, διαφορετικά η προσφορά απορρίπτεται (Γνωμ. ΝΣΚ 850/1992). Η εγγραφή στο ΓΕΜΗ δεν συνιστά εγγραφή σε «επίσημο κατάλογο εγκεκριμένων οικονομικών φορέων» κατά την έννοια του άρθρου 83 του ν 4412/16 (ΑΕΠΠ Κλιμ. 4 104/2018).

3.13 Κριτήρια Ποιοτικής Επιλογής Των Οικονομικών Φορέων

Στους διαγωνισμούς που διεξάγονται για την ανάθεση δημοσίων συμβάσεων, πριν από το στάδιο αξιολόγησης των προσφορών, η διακήρυξη μπορεί να προβλέπει διακεκριμένο στάδιο αξιολόγησης των ιδίων των οικονομικών φορέων βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων, η μη εκπλήρωση των οποίων συνεπάγεται τον αποκλεισμό τους από το διαγωνισμό, κριτηρίων δηλαδή που λειτουργούν ως τυπικές προϋποθέσεις συμμετοχής στο διαγωνισμό (²⁸Εγκ. Υπ. Εσωτ. 27874/8-6-1993). Ειδικότερα, η διαδικασία ανάδειξης της επικρατέστερης προσφοράς διέρχεται των ακόλουθων σταδίων, τα οποία διατηρούν την αυτοτέλειά τους ακόμη και αν χρονικά ταυτίζονται (ΣτΕΕπΑν 112/2011, 1240/2010): Πρώτα ελέγχεται η προσωπική κατάσταση των υποψηφίων, με βάση τα δικαιολογητικά που ορίζει το άρθρο 79 του ν 4412/16, όπως αυτό εκάστοτε ισχύει, δηλαδή με βάση το ΕΕΕΣ για όλες τις συμβάσεις από 1/6/2021 και μετά.

Στη συνέχεια, εφόσον προβλέπεται στη διακήρυξη, ελέγχεται η καταλληλότητα των υποψηφίων σε σχέση με τις απαιτήσεις της δημοπρατούμενης σύμβασης,

²⁸ [Εγκύκλιος – Υπουργείο Εσωτερικών \(ypes.gr\)](http://www.ypes.gr)

ελέγχονται δηλαδή η οικονομική και χρηματοοικονομική τους επάρκεια καθώς και οι τεχνικές ή/και επαγγελματικές τους ικανότητες. Η εξέταση της καταλληλότητας αφορά μόνο τους υποψηφίους που δεν αποκλείστηκαν για λόγους αναγόμενους στην προσωπική τους κατάσταση και είναι δυνητική και όχι υποχρεωτική για την αναθέτουσα αρχή, η οποία – εν όψει της φύσεως ή της αξίας της δημοπρατούμενης εκάστοτε σύμβασης – μπορεί να μην επιβάλει με τη διακήρυξη τέτοιους περιορισμούς, επιλέγοντας την ευρύτερη δυνατή συμμετοχή στο διαγωνισμό (Κατευθυντήρια Οδηγία 13/4-3-2016 της ΕΑΑΔΗΣΥ). Η διακριτική ευχέρεια της αναθέτουσας αρχής να μην επιβάλει κριτήρια καταλληλότητας των υποψηφίων, ελέγχεται μόνο ως προς την υπέρβαση των άκρων ορίων της (ΕΣ 524/2020). Από την άλλη πλευρά, εάν η αναθέτουσα αρχή προκρίνει τέτοιους περιορισμούς, πρέπει αυτοί να συσχετίζονται με το αντικείμενο του διαγωνισμού, να αποτελούν δηλαδή κριτήρια πρόσφορα για την επιλογή των καταλληλότερων υποψηφίων, χωρίς να παραβιάζουν την αρχή της αναλογικότητας που διέπει όλους τους δημόσιους διαγωνισμούς, περιορίζοντας ανεπίτρεπτα με τον τρόπο αυτό τον ανταγωνισμό (ΕΣ 1977/2016, 1077/2016, ΕΣ 1245/2020, ΕΣ 829/2019, 53/2013). Όπως ορίζεται και ρητά άλλωστε στο νόμο (άρθρο 75 παρ. 1 ν 4412/16), «οι αναθέτουσες αρχές περιορίζουν τις όποιες απαιτήσεις συμμετοχής σε εκείνες που είναι απαραίτητες ώστε να διασφαλίζεται ότι ο υποψήφιος ή ο προσφέρων διαθέτει τις εκ του νόμου απαιτούμενες προϋποθέσεις, τις χρηματοοικονομικές δυνατότητες, καθώς και τις τεχνικές και επαγγελματικές ικανότητες για την εκτέλεση της υπό ανάθεση σύμβασης. Όλες οι απαιτήσεις σχετίζονται και είναι ανάλογες με το αντικείμενο της σύμβασης»

Τέλος, αφού ελεγχθεί και η καταλληλότητα των υποψηφίων, εξετάζεται η συμμόρφωση των προσφορών προς τις τεχνικές προδιαγραφές και ακολούθως, για όσες από αυτές κρίνονται τεχνικά αποδεκτές, εφαρμόζεται το κριτήριο που ορίζει η διακήρυξη (συμπεριφέρτερο προσφορά ή χαμηλότερη τιμή), προκειμένου να εξακριβωθεί ποιος από τους υποψηφίους που δεν αποκλείστηκαν, είτε για λόγους σχετικούς με την προσωπική τους κατάσταση είτε για λόγους σχετικούς με την καταλληλότητα τους, υπέβαλε την επικρατέστερη προσφορά. Δεδομένου ότι τα στάδια ελέγχου και αξιολόγησης των προσφορών είναι αυτοτελή, εάν λείπει από το φάκελο δικαιολογητικών συμμετοχής απαιτούμενο από τη διακήρυξη δικαιολογητικό, η προσφορά απορρίπτεται, χωρίς να έχει σημασία ότι, κατά τους ισχυρισμούς του διαγωνιζόμενου, το ελλείπον στοιχείο καλύπτεται από το περιεχόμενο της τεχνικής

προσφοράς του (ΣτΕ ΕπΑν 1240/2010). Στο τελευταίο αυτό στάδιο δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται ως βαθμολογούμενα «κριτήρια ανάθεσης», στοιχεία τα οποία ελήφθησαν υπ' όψη για την εκτίμηση της καταλληλότητας των διαγωνιζομένων, όπως είναι η εμπειρία του οικονομικού φορέα, το πελατολόγιό του, η αξιοπιστία του, ο εξοπλισμός, η χρηματοοικονομική ικανότητα βάσει του κύκλου εργασιών, το ειδικευμένο προσωπικό, η στελέχωση, η προέλευση (καταγωγή) του απασχολούμενου προσωπικού από συγκεκριμένο τόπο, η φήμη, οι συστατικές επιστολές και άλλα παρόμοια (ΔΕΚ C-532/2006, ΔΕΚ C-315/2001, ΣτΕΕπΑν 112/2011, 663/2010, 100/2009, ΕΣ 2164/2011, ΕΣ 1907/2013, 3149/2012, 3129/2012, 287/2012, 2430/2011, 2208/2011, 1644/2011, 473/2011, 472/2011, 467/2011, 3144/2010, 3554/2009, 3136/2009, 2789/2009, 2778/2009, ΕΣ Κλιμ. IV Τμ. 11/2012, ΕΣ Κλιμ. ΣΤ' 132/2011, 29/2011 κ.ά., ΕΣ Κλιμ. Ζ' 399/2012, 381/2012, 379/2012, 372/2012, 153/2012 κ.ά., Εγκ. Υπ. Εσωτ. 10829/23-02-2009), εφόσον πάντως τα παραπάνω κριτήρια δεν συνδέονται με τον τρόπο εκτέλεσης της δημοπρατούμενης σύμβασης και συνεπώς μόνον ως τυπικές προϋποθέσεις συμμετοχής στο διαγωνισμό μπορούν να εκτιμηθούν (ΣτΕ 137/2012). Είναι δυνατό δηλαδή, ανάλογα με το αντικείμενο της σύμβασης, ένα κριτήριο καταλληλότητας, όπως είναι π.χ. η εμπειρία, να αποτελεί ταυτόχρονα κριτήριο ανάθεσης, διότι επηρεάζει την ποιότητα των προσφερόμενων αγαθών ή υπηρεσιών (ΕΣ Τμ. VI 1359/2020, 1071/2017). Ειδικότερα, οι αναθέτουσες αρχές μπορούν με τη διακήρυξη να ορίζουν το ελάχιστο επίπεδο οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειας και τεχνικών ή και επαγγελματικών ικανοτήτων, τα οποία πρέπει να καλύπτουν οι ενδιαφερόμενοι οικονομικοί φορείς, όπως προβλέπεται στο άρθρο 75 του ν 4412/16. Μπορεί π.χ. να ορίζεται με τη διακήρυξη ελάχιστος χρόνος εμπειρίας ή κατώτατο ύψος κύκλου εργασιών της επιχείρησης στα υπό προμήθεια υλικά ή ελάχιστο επίπεδο πιστοληπτικής ικανότητας ή ελάχιστος χρόνος λειτουργίας της επιχείρησης κ.λπ., εφόσον πάντως οι απαιτήσεις αυτές δεν είναι αυθαίρετες αλλά συνδέονται και είναι ανάλογες με το αντικείμενο της σύμβασης, εν όψει δε της αξίας και της φύσεως κάθε σύμβασης, στοχεύουν στην εξακρίβωση της επικρατέστερης προσφοράς (ΣτΕΕπΑν 260/2011, 39/2011, 37/2011, 663/2010, 649/2010, 583/2010, 288/2010, 287/2010, 257/2010, ΕΣ 6022/2015, 3372/2011, 3033/2011, 3032/2011, ΕΣ Τμ. VI 252/2012). Αυξημένες απαιτήσεις εμπειρίας ή κερδοφορίας που δεν συνάδουν με το αντικείμενο της σύμβασης και περιορίζουν αδικαιολόγητα τον κύκλο των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων, δεν είναι νόμιμος (ΕΣ

23/2013). Όταν η διακήρυξη απαιτεί γενικά εμπειρία, χωρίς να μνημονεύει τον τομέα στον οποίο αυτή πρέπει να έχει αποκτηθεί, γίνεται δεκτή η εμπειρία σε οποιαδήποτε επιχειρηματική δραστηριότητα συναφή με το αντικείμενο του διαγωνισμού (ΣτΕΕπΑν 424/2001). Όρος της διακήρυξης που περιορίζει το πεδίο απόκτησης της απαιτούμενης εμπειρίας μόνο στο δημόσιο τομέα, δεν είναι νόμιμος, εάν δεν υφίσταται λόγος δημοσίου συμφέροντος που δικαιολογεί τη διάκριση αυτή (ΕΣ Τμ. VI 979/2019, 1071/2017, ΑΕΠΠ Κλιμ. 7ο 1033/2019, ΑΕΠΠ Κλιμ. 2ο 21/2017). Όρος της διακήρυξης ο οποίος συναρτά την παραδεκτή συμμετοχή σύμπραξης (ένωσης, κοινοπραξίας κ.λπ.) στη διαγωνιστική διαδικασία με την απαίτηση συνδρομής της ζητούμενης εμπειρίας σε όλα τα μέλη της σύμπραξης και όχι μόνο σε ένα έστω από αυτά, δεν είναι νόμιμος (ΕΣ 6025/2015, ΕΣ Τμ. VI 1071/2017, 527/2012, ΕΣ Κλιμ. Ζ' 422/2011). Εάν η διακήρυξη δεν ορίζει τέτοιες ελάχιστες προϋποθέσεις συμμετοχής στο διαγωνισμό, δεν αποκλείεται να χρησιμοποιούνται ως βαθμολογούμενα κριτήρια τεχνικής αξιολόγησης, τα στοιχεία που συνδέονται με την ικανότητα των υποψηφίων να εκτελέσουν τη σύμβαση ή με την ποιότητα των προσφερόμενων αγαθών ή υπηρεσιών, όπως είναι η αξιοπιστία και η εμπειρία (πελατολόγιο), ο αριθμός και η ειδικότητα του απασχολούμενου προσωπικού, ο τεχνικός εξοπλισμός, οι πωλήσεις κατά την τελευταία τριετία κ.λπ. (ΣτΕΕπΑν 100/2009, ΕΣ 393/2012, 610/2012, 514/2012, 992/2011, ΕΣ Τμ. VI 216/2014, 1788/2013, 932/2013 κ.ά.).

3.14 Οικονομική και Χρηματοοικονομική Επάρκεια

Οι τραπεζικές βεβαιώσεις μπορεί να αναφέρονται π.χ. στην πιστοληπτική ικανότητα του οικονομικού φορέα για τη χορήγηση δανείων ή για την έκδοση εγγυητικών επιστολών. Το περιεχόμενο και ο αριθμός των τραπεζικών βεβαιώσεων πρέπει να εξειδικεύονται στη διακήρυξη. Εφόσον η διακήρυξη απαιτεί να αναφέρεται στις τραπεζικές βεβαιώσεις συγκεκριμένο ποσό χρηματοπιστωτικής ικανότητας, απορρίπτονται οι βεβαιώσεις στις οποίες δεν αναφέρεται το ποσό αυτό (ΣτΕΕπΑν 14/2015, ΑΕΠΠ Κλιμ. 6ο 547/2018). Εάν η σύμβαση είναι πολυετής και η διακήρυξη απαιτεί ποσό πιστοληπτικής ικανότητας ίσο με την προϋπολογιζόμενη δαπάνη, τότε αρκεί να αποδεικνύεται ότι το απαιτούμενο ποσό συγκεντρώνεται αθροιστικά σε όλα τα έτη διάρκειας της σύμβασης, χωρίς να απαιτείται η διάθεσή του από το πρώτο έτος

αυτής (ΕΣ Τμ. VI 122/2019). Εάν η διακήρυξη απαιτεί για την απόδειξη της πιστοληπτικής ικανότητας έγγραφο τράπεζας, ότι συνεργάζεται με το διαγωνιζόμενο και ότι θα εξετάσει αίτησή του για χρηματοδότηση με συγκεκριμένο ποσό, αποκλείεται ο υποψήφιος που προσκομίζει, αντί του ανωτέρω εγγράφου, βεβαίωση της τράπεζας για τις μετοχές που κατέχει, έστω και αν, κατά τους ισχυρισμούς του, η πιστοληπτική του ικανότητα θα μπορούσε να συναχθεί από τα λοιπά στοιχεία της προσφοράς, όπως τα εκκαθαριστικά σημειώματα του φόρου εισοδήματος και οι εκκαθαριστικές δηλώσεις του ΦΠΑ (²⁹ΣτΕΕπΑν 168/2011). Βεβαίωση πιστοληπτικής ικανότητας που δεν εκδίδεται από πιστωτικό ίδρυμα αλλά από διαφορετικό φορέα, δεν γίνεται δεκτή (ΕΣ Τμ. VI 6217/2015).

β. Αντίγραφα ή αποσπάσματα οικονομικών καταστάσεων, εάν η δημοσίευσή τους επιβάλλεται από τη νομοθεσία της χώρας, όπου είναι εγκατεστημένος ο οικονομικός φορέας. Η παράλειψη υποβολής με την προσφορά οικονομικών καταστάσεων αξιούμενων από τη διακήρυξη συνεπάγεται την απόρριψή της, χωρίς να έχει σημασία ότι τις καταστάσεις αυτές μπορεί η αναθέτουσα αρχή να τις αναζητήσει από το ΓΕΜΗ, δεδομένου ότι αυτεπάγγελτη αναζήτηση των δικαιολογητικών δεν προβλέπεται στις δημόσιες συμβάσεις (ΑΕΠΠ Κλιμ. 5ο 781/2018). Εάν ένας ή περισσότεροι ισολογισμοί εμφανίζουν ζημίες, η προσφορά απορρίπτεται σε περίπτωση που η διακήρυξη απαιτεί να μην εμφανίζουν ζημία σε καμία από τις προβλεπόμενες οικονομικές χρήσεις (ΑΕΠΠ Κλιμ. 6ο 473/2018). Στην περίπτωση αυτή λαμβάνεται υπ' όψη το οικονομικό αποτέλεσμα που προσδιορίζεται λογιστικά και όχι τα εξωλογιστικά προσδιοριζόμενα κέρδη στα πλαίσια της περαίωσης ή άλλης παρόμοιας διαδικασίας (ΣτΕΕπΑν 100/2011). Εφόσον η διακήρυξη απαιτεί την κατάθεση ισολογισμών για τρεις συγκεκριμένες οικονομικές χρήσεις και ορίζει επιπλέον ότι αυτοί πρέπει να έχουν δημοσιευθεί κατά τα οριζόμενα στο νόμο, απορρίπτεται η προσφορά στην οποία δεν υπάρχουν όλα τα στοιχεία όπου δημοσιεύθηκαν οι αντίστοιχοι ισολογισμοί, χωρίς να έχει σημασία ότι τα οικονομικά μεγέθη του μη προσκομισθέντος ισολογισμού περιέχονται στον ισολογισμό του επόμενου έτους (ΣτΕΕπΑν 96/2011).

²⁹ [EUR-Lex - 32011D0168 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/lexuri/ui.do?uri=CELEX:32011D0168:EN)

γ. Δήλωση περί του συνολικού ύψους του κύκλου εργασιών της επιχείρησης καθώς και του κύκλου εργασιών που αφορά ειδικότερα στον τομέα δραστηριοτήτων που αποτελεί αντικείμενο της σύμβασης, κατά τις τρεις το πολύ τελευταίες οικονομικές χρήσεις. Εάν η επιχείρηση λειτουργεί για μικρότερο χρονικό διάστημα, υποβάλλει τα στοιχεία που υπάρχουν για το διάστημα αυτό, χωρίς να μπορεί να αποκλεισθεί για το λόγο ότι λειτουργεί για μικρότερο της τριετίας χρονικό διάστημα (ΑΕΠΠ Κλιμ. 4ο 26/2018, Κ.Ο. ΕΑΑΔΗΣΥ 13/4-3-2016). Απαίτηση της διακήρυξης για ελάχιστο κύκλο εργασιών που υπερβαίνει το διπλάσιο της εκτιμώμενης αξίας της σύμβασης ή του τμήματος αυτής, κατά παράβαση της παρ. 3 του άρθρου 75 του ν 4412/16, δεν είναι νόμιμη (ΕΣ Τμ. VI 1634/2020). Όρος της διακήρυξης που απαιτεί προηγούμενες παραδόσεις συγκεκριμένης αξίας, δεν είναι νόμιμος, εάν περιορίζει ανατιολογητά την οριζόμενη αξία στο πλαίσιο μίας μόνο σύμβασης και όχι στο πλαίσιο περισσότερων συμβάσεων αθροιστικής αξίας ίσης με τη ζητούμενη (ΑΕΠΠ Κλιμ. 6ο 1015/2019). Μηδενικός κύκλος εργασιών στον κρίσιμο τομέα σε συνδυασμό με το μικρό εταιρικό κεφάλαιο και την έλλειψη απασχολούμενου προσωπικού, μπορεί με βάση τη διακήρυξη να αξιολογούνται ως οικονομική και τεχνική ανεπάρκεια της επιχείρησης, η οποία συνεπάγεται τον αποκλεισμό της από το διαγωνισμό (ΣτΕΕπΑν 198/2008, ΕΣ Κλιμ. ΣΤ' 138/2009). Αν ο οικονομικός φορέας δεν είναι σε θέση, για σοβαρό λόγο, να προσκομίσει τα απαιτούμενα δικαιολογητικά, μπορεί να αποδεικνύει την οικονομική και χρηματοοικονομική του επάρκεια με οποιοδήποτε άλλο στοιχείο κρίνει αιτιολογημένα ως πρόσφορο η αναθέτουσα αρχή (άρθρο 80 παρ. 4 ν 4412/16, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 29 του ν 4782/2021). Η θετική ή αρνητική κρίση της αναθέτουσας αρχής πρέπει να είναι επαρκώς αιτιολογημένη (Κατευθυντήρια Οδηγία της ΕΑΑΔΗΣΥ 13/4-3-2016). Η απαρίθμηση των δικαιολογητικών στο Παράρτημα XII του Προσαρτήματος Α' του ν 4412/16 είναι ενδεικτική. Η διακήρυξη μπορεί να προβλέπει την προσκόμιση επί πλέον δικαιολογητικών για την απόδειξη της οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειας των υποψηφίων (ΔΕΚ Απόφ. της 9/7/1987 υποθ. 27, 28 και 29/1986).

3.15 Τεχνικές και Επαγγελματικές Ικανότητες

Οι τεχνικές ικανότητες των οικονομικών φορέων αποδεικνύονται με ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα δικαιολογητικά, ανάλογα με τη φύση, την ποσότητα ή

τη σπουδαιότητα και τη χρήση των αγαθών ή υπηρεσιών (άρθρο 80 παρ. 5ν4412/16, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 29 του ν 4782/2021):

α. Κατάλογο των εργασιών που εκτελέστηκαν την τελευταία πενταετία, κατά μέγιστο όριο, συνοδευόμενο από βεβαιώσεις ορθής εκτέλεσης και ολοκλήρωσης των σημαντικότερων εργασιών. Εάν κρίνεται απαραίτητο για την εξασφάλιση ικανοποιητικού ανταγωνισμού, η αναθέτουσα αρχή μπορεί να επεκτείνει το κρίσιμο διάστημα και πέραν της πενταετίας. Όρος της διακήρυξης που περιορίζει αδικαιολόγητα το χρόνο έκδοσης των ανωτέρω βεβαιώσεων εντός του τελευταίου εξαμήνου πριν από την ημερομηνία διενέργειας του διαγωνισμού, δεν είναι νόμιμος (ΑΕΠΠ Κλιμ. 6ο 298/2018).

β. Κατάλογο των κυριότερων. Εάν κρίνεται απαραίτητο για την εξασφάλιση ικανοποιητικού ανταγωνισμού, η αναθέτουσα αρχή μπορεί να επεκτείνει το κρίσιμο διάστημα και πέραν της τριετίας. Όρος της διακήρυξης που απαιτεί ελάχιστο αριθμό παραδόσεων κατά την τελευταία τριετία ή σε ετήσια βάση, είναι νόμιμος, εάν δικαιολογείται από το αντικείμενο της σύμβασης (π.χ. προμήθεια απορριμματοφόρων οχημάτων) και στοχεύει στην απόκτηση ανώτερης ποιότητας αγαθών ή υπηρεσιών (ΕΣ 1977/2016). Εάν η διακήρυξη απαιτεί με ποινή αποκλεισμού την προσκόμιση καταλόγων των κυριότερων παραδόσεων των τριών τελευταίων ετών, οι επιχειρήσεις που λειτουργούν για λιγότερα από τρία έτη ή διαθέτουν το συγκεκριμένο προϊόν για μικρότερο της τριετίας χρονικό διάστημα, δεν αποκλείονται για το λόγο αυτό από το διαγωνισμό, αλλά προσκομίζουν κατάλογο παραδόσεων για το χρόνο που λειτουργούν ή διαθέτουν τα ζητούμενα προϊόντα ή δεν προσκομίζουν κανένα κατάλογο, αν πρόκειται για νεοϊδρυθείσες επιχειρήσεις (ΕΣ 2034/2014). Σε διαφορετική περίπτωση αποκλείονται του διαγωνισμού οι νέες επιχειρήσεις ή οι επιχειρήσεις που έχουν αναλάβει πρόσφατα τη διάθεση των προϊόντων και ο αποκλεισμός αυτός περιορίζει ανεπίτρεπτα τον ανταγωνισμό (ΣτΕΕπ Αν 351/2011, 276/2011, 207/2011, ΕΣ Τμ. VI 2498/2012, 2497/2012,).

γ. Κατάσταση του τεχνικού προσωπικού.

Όρος της διακήρυξης που απαιτεί ελάχιστο αριθμό απασχολούμενου προσωπικού στον οικονομικό φορέα, είναι νόμιμος, εάν ο αριθμός αυτός εξασφαλίζει, κατά την κρίση της αναθέτουσας αρχής, τις συνθήκες για την προσήκουσα εκτέλεση της σύμβασης (ΕΣ 1077/2016).

δ. Περιγραφή του τεχνικού εξοπλισμού.

Όταν η διακήρυξη απαιτεί την προσκόμιση τέτοιων πιστοποιητικών, για να αποδειχθεί η καταλληλότητα των προσφερόμενων ειδών, δεν μπορεί παράλληλα να απαιτεί με ποινή αποκλεισμού την υποβολή καταλόγου πελατών, με την έννοια ότι, αν δεν υπάρχει πελατολόγιο, τεκμαίρεται η ακαταλληλότητα των προϊόντων (ΕΣ Τμ. VI 3057/2014). Σε περίπτωση που υποβάλλεται προσφορά από προμηθευτή που δεν είναι ο ίδιος κατασκευαστής ολικά ή μερικά του υπό προμήθεια υλικού, η διακήρυξη μπορεί να προβλέπει την υποχρέωση υποβολής όλων ή ορισμένων από τα ανωτέρω δικαιολογητικά και για τον κατασκευαστή ή μόνο για τον κατασκευαστή. Στην περίπτωση αυτή η μη υποβολή των δικαιολογητικών που αφορούν τον κατασκευαστή συνεπάγεται την απόρριψη της προσφοράς (ΣτΕ 4279/1999).

3.16 Πρότυπα Εξασφάλισης Της Ποιότητας

Η διακήρυξη δεν είναι νόμιμη, εάν απαιτεί την προσκόμιση πιστοποιητικού που έχει εκδοθεί από ελληνικό οργανισμό πιστοποίησης, χωρίς αυτό να συνοδεύεται από τον όρο «ή ισοδύναμο», διότι με τον τρόπο αυτό αποκλείονται οι διαγωνιζόμενοι που κατέχουν ισοδύναμο πιστοποιητικό από άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΣ Κλιμ. Ζ' 399/2012³⁰). Η διακήρυξη μπορεί να προβλέπει ότι οι φορείς, από τους οποίους εκδίδονται τα ανωτέρω πιστοποιητικά, πρέπει να είναι διαπιστευμένοι από το Εθνικό Σύστημα Διαπίστευσης (Ε.Σ.Υ.Δ.) ή από φορέα διαπίστευσης που είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Συνεργασίας για τη Διαπίστευση – European Cooperation for Accreditation (EA) και μάλιστα μέλος της αντίστοιχης Συμφωνίας Αμοιβαίας Αναγνώρισης (Multilateral Agreement – MLA) των δραστηριοτήτων των φορέων διαπίστευσης. Αν τέτοια απαίτηση δεν προβλέπεται στη διακήρυξη και μάλιστα με ποινή αποκλεισμού, τα πιστοποιητικά που εκδίδονται από μη διαπιστευμένους από το ΕΣΥΔ φορείς, νομίμως γίνονται δεκτά (ΣτΕΕπΑν 307/2006, ΑΕΠΠ Κλιμ. 1ο 188/2017). Εάν η διακήρυξη απαιτεί την προσκόμιση πιστοποιητικού ISO για την επιχείρηση, χωρίς περαιτέρω εξειδίκευση, το πιστοποιητικό μπορεί να αναφέρεται σε οποιοδήποτε από τους τομείς της επιχειρηματικής δραστηριότητας του οικονομικού φορέα (ΣτΕΕπΑν 424/2001). Αντίστροφα, εάν η διακήρυξη απαιτεί την προσκόμιση

³⁰ [EUR-Lex - C:2012:399:TOC - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](http://eur-lex.europa.eu/lexuri/cservlet?uri=CELEXDOC&num=32012C0399)

εξειδικευμένου πιστοποιητικού (π.χ. βεβαίωση ανάπτυξης και εφαρμογής HACCP ή πιστοποιητικό ISO 22000 για την ασφάλεια τροφίμων), δεν μπορεί αντί αυτού να υποβληθεί το γενικό πιστοποιητικό ποιότητας ISO 9001:2000 (ΣτΕΕπΑν 13/2009, 1163/2008). Εννοείται ότι η προσφορά απορρίπτεται επίσης, εάν δεν περιέχει το απαιτούμενο από τη διακήρυξη πιστοποιητικό (ΕΣ Τμ. VI 2843/2010, ΕΣ Κλιμ. ΣΤ' 88/2010) ή εάν περιέχει πιστοποιητικό μόνο για τον προμηθευτή, ενώ η διακήρυξη απαιτεί πιστοποιητικά και για τους υποκατασκευαστές ή γι' αυτούς από τους οποίους προμηθεύεται τις πρώτες ύλες για την κατασκευή των προσφερόμενων προϊόντων (ΣτΕΕπΑν 519/2010). Επίσης, εάν η διακήρυξη απαιτεί πιστοποιητικό ISO ή ισοδύναμο, δεν γίνεται δεκτή αντί αυτού δήλωση του ενδιαφερόμενου ότι εφαρμόζει σύστημα HACCP (ΕΣ Ολ 1642/2020).

Ο λόγος για τον οποίο ο οικονομικός φορέας δεν διαθέτει τις απαιτούμενες πιστοποιήσεις, μπορεί να είναι και η ανεπάρκεια του χρόνου από τη δημοσίευση της διακήρυξης μέχρι την καταληκτική ημερομηνία υποβολής των προσφορών (ΑΕΠΠ Κλιμ. 3ο 173/2019) Η απαίτηση της διακήρυξης για την προσκόμιση πιστοποιητικών ποιότητας δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι παραβιάζει τον ανταγωνισμό, ακόμη και όταν ζητούνται περισσότερα ή πιο εξειδικευμένα πιστοποιητικά από αυτά που ορίζει ως ελάχιστα η ισχύουσα νομοθεσία (ΕΣ 91/2015). Ωστόσο, δεν είναι νόμιμη η αναιτιολόγητη απαίτηση της διακήρυξης για τη σωρευτική υποβολή δύο πιστοποιητικών, τα οποία έχουν μεταξύ τους σχέση γενικού προς ειδικό, όταν το εξειδικευμένο από αυτά καλύπτει πλήρως και τις απαιτήσεις που συνδέονται με το γενικό πιστοποιητικό (ΑΕΠΠ Κλιμ. 5ο 562/2018). Δεν είναι επίσης νόμιμος ο όρος της διακήρυξης, σύμφωνα με τον οποίο τα απαιτούμενα πιστοποιητικά διασφάλισης της ποιότητας και τήρησης των προτύπων περιβαλλοντικής διαχείρισης πρέπει να φέρουν ημερομηνία έκδοσης προγενέστερη της ημερομηνίας δημοσίευσης της διακήρυξης (ΑΕΠΠ Κλιμ. 7ο 1033/2019).

3.17 Δάνεια Εμπειρία

Προκειμένου να αποδείξει την οικονομική και χρηματοοικονομική του επάρκεια καθώς και τις τεχνικές ή και επαγγελματικές του ικανότητες, ένας οικονομικός φορέας φυσικό ή νομικό πρόσωπο, πρέπει να αποδεικνύει στην αναθέτουσα αρχή ότι θα έχει στη διάθεσή του τους αναγκαίους πόρους, με την προσκόμιση π.χ. της

σχετικής γραπτής δέσμευσης των φορέων αυτών ή με άλλα αποδεικτικά στοιχεία που ορίζει η διακήρυξη (άρθρα 78 παρ. 1 και 307 παρ. 1 και 2 ν 4412/16, όπως το άρθρο 78 αντικαταστάθηκε από το άρθρο 26 του ν 4782/2021). Από μόνο το γεγονός ότι η συμμετέχουσα στο διαγωνισμό επιχείρηση και ο φορέας, τις ικανότητες του οποίου αυτή επικαλείται, ανήκουν στον ίδιο όμιλο επιχειρήσεων ή έχουν σχέση μητρικής προς θυγατρική, δεν συνάγεται τεκμήριο ότι έχει στη διάθεσή της τους αναγκαίους πόρους (ΔΕΚ C-314/2001, ΔΕΚ C-31/1987, ΣτΕ 3161/2006, ΣτΕΕπΑν 466/2002, 242/2002). Με εξαίρεση τους οικονομικούς φορείς που είναι εγγεγραμμένοι στο Μητρώο Συντελεστών Παραγωγής Δημοσίων Έργων, στις λοιπές περιπτώσεις μόνη η ιδιότητα ενός φυσικού προσώπου ως μετόχου ή μέλους του διοικητικού συμβουλίου της διαγωνιζόμενης ανώνυμης εταιρείας, με την οποία δεν υφίσταται σχέση εξαρτημένης εργασίας, δεν συνεπάγεται την ταύτιση των ικανοτήτων τους, έτσι ώστε το εν λόγω φυσικό πρόσωπο να μη θεωρείται «τρίτος» σε σχέση με την ανώνυμη εταιρεία (ΑΕΠΠ Κλιμ. 6ο 253/2017). Υπό τις ίδιες συνθήκες, μία ένωση οικονομικών φορέων μπορεί να στηρίζεται στις δυνατότητες ενός ή περισσότερων από τα μέλη της ή στις δυνατότητες άλλων φορέων (άρθρα 78 παρ. 1 και 307 παρ. 1 και 2 ν 4412/16, όπως το άρθρο 78 αντικαταστάθηκε από το άρθρο 26 του ν 4782/2021). Στην περίπτωση ειδικότερα της ένωσης οικονομικών φορέων που υποβάλλει κοινή προσφορά και κάθε μέλος της ένωσης αναλαμβάνει τμήμα του συμβατικού αντικειμένου, έτσι ώστε με τη σύμπραξη όλων των μελών να καταστεί δυνατή η ολοκληρωμένη εκτέλεσή του, κανένα από τα μέλη της ένωσης δεν θεωρείται ως προς αυτή τρίτος, προκειμένου να εφαρμοσθούν οι διατάξεις περί δάνειας εμπειρίας, η οποία δεν συντρέχει στη συγκεκριμένη περίπτωση (ΑΕΠΠ Κλιμ. 6ο 269/2018). Η προσφυγή σε δάνεια εμπειρία είναι δυνατή και αν δεν προβλέπεται στη διακήρυξη (ΑΕΠΠ Κλιμ. 6ο 30/2018, 247/2017). Η έλλειψη εταιρικής σφραγίδας σε γραπτό συμφωνητικό, το οποίο υπογράφεται από τους νόμιμους εκπροσώπους των συμβαλλόμενων εταιρειών (δανείζοντος και δανειζόμενου), δεν επηρεάζει το κύρος αυτού (ΣτΕΕπΑν 141/2012), δεδομένου άλλωστε ότι για την εγκυρότητα κάθε πράξης εκπροσώπησης ή διαχείρισης νομικού προσώπου αρκούν: η υπογραφή του νόμιμου εκπροσώπου, το ονοματεπώνυμό του, η περιγραφή της ιδιότητας του και είτε ο Κωδικός Αριθμός Καταχώρισης (ΚΣΚ) της πράξης εκπροσώπησης ή διαχείρισης στο ΓΕΜΗ, αν πρόκειται για νομικό πρόσωπο υπόχρεο εγγραφής σε αυτό, είτε ο αριθμός πρωτοκόλλου της πράξης εκπροσώπησης ή διαχείρισης που έχει καταχωρισθεί στο

οικείο μητρώο εγγραφής του νομικού προσώπου, εάν αυτό δεν είναι υπόχρεο εγγραφής στο ΓΕΜΗ (άρθρο 3 παρ. 12 ν 4156/13, όπως αυτή αντικαταστάθηκε από το άρθρο 38 του ν 4811/2021). Η αναθέτουσα αρχή ή ο αναθέτων φορέας ελέγχει αν ο τρίτος, στις ικανότητες του οποίου προτίθεται να στηριχθεί ο οικονομικός φορέας, πληροί τις προϋποθέσεις συμμετοχής και τα κριτήρια επιλογής. Σε διαφορετική περίπτωση η αναθέτουσα αρχή ή ο αναθέτων φορέας απαιτεί ή μπορεί να απαιτήσει την αντικατάσταση του τρίτου, εάν συντρέχει λόγος υποχρεωτικού ή προαιρετικού αποκλεισμού, αντίστοιχα. Όταν η στήριξη σε τρίτο αφορά τα κριτήρια οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειας, η αναθέτουσα αρχή μπορεί να απαιτήσει την από κοινού ανάληψη της ευθύνης για την εκτέλεση της σύμβασης (άρθρα 78 παρ. 1, 307 παρ. 2 και 308 παρ. 2 ν 4412/16, όπως το άρθρο 78 αντικαταστάθηκε από το άρθρο 26 του ν 4782/2021). Στις διαδικασίες ανάθεσης συμβάσεων που αρχίζουν από 1/6/2021 και μετά, εάν συντρέχει περίπτωση αντικατάστασης του δανειζόντος φορέα, αυτή πραγματοποιείται εντός τριάντα (30) ημερών από τη σχετική πρόσκληση της αναθέτουσας αρχής προς τον οικονομικό φορέα (διαγωνιζόμενο) και αφορά κάθε τρίτο (δανειζόντα) για τον οποίο συντρέχει λόγος αντικατάστασης στο πλαίσιο της ίδιας διαδικασίας ανάθεσης σύμβασης.

Δεν μπορεί να αποτελεί αντικείμενο στήριξης στις ικανότητες τρίτου η καταλληλότητα άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας, όπως αυτή αποδεικνύεται με την εγγραφή στο βιοτεχνικό ή εμπορικό ή βιομηχανικό επιμελητήριο (ΑΕΠΠ Κλιμ. 6ο 461/2018). Ανακεφαλαιωτικά, η εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 78 και 307 του ν 4412/16, όπως ισχύουν, τελεί υπό τους ακόλουθους, σωρευτικά συντρέχοντες, όρους:

α. διακήρυξη προβλέπει συγκεκριμένα κριτήρια οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειας κατά την παράγραφο 3 του άρθρου 75 του ν 4412/16 (ελάχιστο κύκλο εργασιών, ελάχιστο επίπεδο κερδοφορίας ή έλλειψη ζημιογόνου αποτελέσματος οποιουδήποτε ύψους ή καθορισμένο ύψος πιστοληπτικής ικανότητας κ.λπ.) ή τεχνικής και επαγγελματικής ικανότητας κατά την παράγραφο 4 του ίδιου άρθρου (ελάχιστο αριθμό παραδόσεων, ελάχιστο χρόνο εμπειρίας, ελάχιστο αριθμό τεχνικού ή επιστημονικού προσωπικού, συγκεκριμένα πρότυπα εξασφάλισης της ποιότητας των επιχειρήσεων κ.λπ.), τα οποία απαιτείται να συντρέχουν στο πρόσωπο του ίδιου του οικονομικού φορέα που συμμετέχει στο διαγωνισμό και η ενδεχόμενη

έλλειψή τους οδηγεί στον αποκλεισμό του, προκειμένου δε αυτός να γίνει δεκτός επικαλείται τις ελλείψεις από τον ίδιο ικανότητες, ιδιότητες, μέσα, τίτλους σπουδών και προσόντα εν γένει από τρίτο (ή τρίτους) οικονομικό φορέα. Συνεπώς, η επιχείρηση που δεν πρόκειται να εκτελέσει μέρος του συμβατικού αντικειμένου ούτε προσφέρει (δανείζει) στο συμμετέχοντα ικανότητες, ιδιότητες, μέσα και εν γένει προσόντα που αξιώνονται με τη διακήρυξη από αυτόν, δεν συνιστά «τρίτο οικονομικό φορέα» (ΑΕΠΠ Κλιμ. 2ο 1061/2018). Εάν η διακήρυξη δεν απαιτεί ελάχιστο αριθμό προσωπικού, συνδεδεμένου συμβατικά με τον ίδιο το διαγωνιζόμενο, δεν αποτελεί τρίτο (δανείζοντα) οικονομικό φορέα, αυτός που βάσει των σχετικών διατάξεων του Αστικού Κώδικα δανείζει δικούς του εργαζόμενους στον οικονομικό φορέα που αναδείχθηκε ανάδοχος (ΕΣ Κλιμ. VII Τμ. 109/2019).

β. Το δικαιολογητικό που αποδεικνύει ότι ο οικονομικός φορέας που επικαλείται τις ικανότητες τρίτου θα έχει πράγματι στη διάθεσή του τους αναγκαίους πόρους, όπως είναι το γραπτό συμφωνητικό, περιλαμβάνεται στα δικαιολογητικά κατακύρωσης και όχι στα δικαιολογητικά της προσφοράς, προσκομίζεται δε στην αναθέτουσα αρχή μόνο από τον προσωρινό ανάδοχο (ΑΕΠΠ Κλιμ. 6ο 426/2018, 413/2018).

γ. Εάν η προσφυγή σε δάνεια εμπειρία αφορά τα κριτήρια οικονομικής και χρηματοοικονομικής επάρκειας και συγκεκριμένα τον ετήσιο κύκλο εργασιών, τα στοιχεία του δανειζόμενου οικονομικού φορέα εξετάζονται με χρονικό σημείο αναφοράς το διάστημα λειτουργίας του δανειζόμενου οικονομικού φορέα, δηλαδή για χρόνο από την έναρξη της λειτουργίας του δανειζόμενου οικονομικού φορέα και μετά και όχι για προγενέστερο χρονικό διάστημα (ΑΕΠΠ Κλιμ. 7ο 978/2018).

δ. Τρίτος οικονομικός φορέας (δανειζών), για τον οποίο απαιτείται η υποβολή ξεχωριστού ΕΕΕΣ, μπορεί να είναι και ο εκμισθωτής εγκαταστάσεων ή εξοπλισμού, εάν η μισθωτική σχέση πρόκειται να συναφθεί σε περίπτωση που ο μισθωτής αναδειχθεί μειοδότης και επιπλέον η διακήρυξη περιλαμβάνει συγκεκριμένες απαιτήσεις για τις εγκαταστάσεις ή τον εξοπλισμό που υποχρεούται να διαθέτει ο ανάδοχος (ΑΕΠΠ Κλιμ. 1ο 818/2018). Αντιθέτως, εάν η διακήρυξη δεν περιλαμβάνει τέτοιες απαιτήσεις, δεν συνιστά δάνεια εμπειρία η μίσθωση εξοπλισμού από τον ανάδοχο, προκειμένου αυτός να εκτελέσει τη σύμβαση (ΕΣ Τμ. VI 524/2020).

Κεφάλαιο 4

4.1 Προθεσμίες

Η προθεσμία παραλαβής των προσφορών ανέρχεται σε τριάντα πέντε (35) ημέρες από την ημέρα αποστολής της προκήρυξης στην Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εάν όμως δεν παρέχεται, για έναν ή περισσότερους από τους προβλεπόμενους λόγους, ελεύθερη, πλήρης, άμεση και δωρεάν ηλεκτρονική πρόσβαση σε ορισμένα έγγραφα της σύμβασης, η ανωτέρω προθεσμία παρατείνεται κατά πέντε (5) ημέρες και διαμορφώνεται σε προθεσμία σαράντα (40) ημερών (άρθρα 27 παρ. 1 και 264 παρ. 1 ν 4412/16³¹). (ΕΣ Τμ. VI 1354/2017).

4.2 Συμβάσεις Κάτω Των Ορίων

Στους ανοικτούς διαγωνισμούς για συμβάσεις κάτω των ορίων, η ελάχιστη προθεσμία παραλαβής των προσφορών ανέρχεται σε δεκαπέντε (15) ημέρες από την ημερομηνία δημοσίευσης της προκήρυξης στο ΚΗΜΔΗΣ. Εάν συντρέχει επείγουσα ανάγκη που αποδεικνύεται από την αναθέτουσα αρχή ή τον αναθέτοντα φορέα και καθιστά αδύνατη την τήρηση της προθεσμίας αυτής, μπορεί να ορίζεται προθεσμία όχι μικρότερη των δέκα (10) ημερών από τη δημοσίευση της προκήρυξης στο ΚΗΜΔΗΣ (άρθρα 121 παρ. 1 και 331 παρ. 1 ν 4412/16, όπως αυτές αντικαταστάθηκαν από τις παρ. 19 και 38 αντίστοιχα του άρθρου 43 του ν 4605/2019). Άλλες δημοσιεύσεις που προηγούνται ή έπονται της καταχώρησης της προκήρυξης στο ΚΗΜΔΗΣ, δεν λαμβάνονται υπ' όψη για τον καθορισμό της ελάχιστης προθεσμίας. Κατά τον καθορισμό της προθεσμίας παραλαβής των προσφορών η αναθέτουσα αρχή ή ο αναθέτων φορέας λαμβάνει ιδίως υπ' όψη τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της σύμβασης και το χρόνο που απαιτείται για την προετοιμασία των προσφορών, τηρώντας οπωσδήποτε τις ελάχιστες νόμιμες προθεσμίες (άρθρα 121 παρ. 2 και 331 παρ. 2 ν 4412/16). Εάν οι προσφορές μπορούν να συνταχθούν μόνο έπειτα από επιτόπια επίσκεψη ή από επιτόπια εξέταση των σχετικών με το διαγωνισμό εγγράφων, οι προθεσμίες παραλαβής των προσφορών είναι υποχρεωτικά μεγαλύτερες των ελάχιστων προβλεπόμενων προθεσμιών και καθορίζονται με τρόπο που επιτρέπει σε όλους τους ενδιαφερόμενους οικονομικούς φορείς να λάβουν γνώση των

³¹ <https://www.eaadhsy.gr/sdg/dg.php?qid=10511>

πληροφοριών που είναι αναγκαίες για την κατάρτιση των προσφορών (άρθρα 121 παρ. 4 και 289 παρ. 2 ν 4412/16).Στους διαγωνισμούς που διεξάγονται ηλεκτρονικά μέσω του ΕΣΗΔΗΣ, εάν δεν παρέχεται στους οικονομικούς φορείς η δυνατότητα κατάθεσης προσφοράς καθ' όλη τη διάρκεια της προβλεπόμενης από τη διακήρυξη προθεσμίας παραλαβής των προσφορών, πρέπει να καθορίζεται λεπτομερώς στη διακήρυξη το ακριβές χρονικό σημείο έναρξης και λήξης υποβολής των προσφορών (άρθρα 121 παρ. 3 και 331 παρ. 3 ν 4412/16), λαμβανομένου υπ' όψη ότι στους διαγωνισμούς που προκηρύσσονται από 1/6/2021 και μετά, δεν υφίσταται χρονικός περιορισμός ως προς την ημερομηνία υπογραφής του ΕΕΕΣ σε σχέση με την ημερομηνία υποβολής της προσφοράς(άρθρο 79Α παρ. 4 ν 4412/2016, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 28 του ν 4782/2021).

4.3 Παράταση Προθεσμιών

Κατά την εξέλιξη της διαγωνιστικής διαδικασίας οι αναθέτουσες αρχές παρατείνουν υποχρεωτικά την προθεσμία παραλαβής των προσφορών, έτσι ώστε όλοι οι ενδιαφερόμενοι φορείς να μπορούν να λάβουν γνώση των αναγκαίων για την κατάρτιση των προσφορών πληροφοριών, στις ακόλουθες περιπτώσεις:

α) Όταν οι ζητηθείσες έγκαιρα από οικονομικό φορέα πρόσθετες πληροφορίες δεν έχουν παρασχεθεί, για οποιοδήποτε λόγο: αα) αν πρόκειται για συμβάσεις άνω των ορίων, έξι (6) το αργότερο ημέρες πριν από τη λήξη της προθεσμίας παραλαβής των προσφορών ή τέσσερις (4) το αργότερο ημέρες, αν έχει ορισθεί σύντομη προθεσμία για επείγοντες λόγους, ββ) αν πρόκειται για συμβάσεις κάτω των ορίων, τέσσερις (4) το αργότερο ημέρες πριν από τη λήξη της προθεσμίας παραλαβής των προσφορών.

β) Όταν τα έγγραφα της σύμβασης υφίστανται σημαντικές αλλαγές.

Η διάρκεια της παράτασης είναι ανάλογη της σπουδαιότητας των πληροφοριών ή των αλλαγών. Εάν οι πρόσθετες πληροφορίες δεν έχουν ζητηθεί έγκαιρα ή δεν έχουν σημασία για την προετοιμασία κατάλληλων προσφορών, δεν είναι υποχρεωτική η παράταση των προθεσμιών (άρθρα 60 παρ. 3, 121 παρ. 5 και 289 παρ. 3 ν 4412/16).Παράταση της προθεσμίας για λόγους διαφορετικούς των ανωτέρω (π.χ. προκειμένου να επιδιωχθεί μεγαλύτερος ανταγωνισμός με την υποβολή περισσότερων προσφορών), δεν επιτρέπεται (ΑΕΠΠ Κλιμ. 3ο 60/2017).Για την παράταση της προθεσμίας εκδίδεται απόφαση του οργάνου που είναι αρμόδιο για την κατάρτιση των όρων της διακήρυξης. Η απόφαση αυτή πρέπει να εκδοθεί πριν από τη

λήξη της αρχικής προθεσμίας που καθορίζετε στη διακήρυξη (Γνωμ. ΝΣΚ 71/1997). Η απόφαση παράτασης της προθεσμίας παραλαβής των προσφορών πρέπει να καταχωρείται στο ΚΗΜΔΗΣ (ΕΣ Τμ. VI 1592/2018) και να δημοσιεύεται με τους τρόπους που δημοσιεύθηκε η διακήρυξη (Εγκ. ΕΑΑΔΗΣΥ 4121/30-7-2020). Ωστόσο, όταν η μετάθεση της καταληκτικής ημερομηνίας υποβολής των προσφορών γίνεται χωρίς τροποποίηση των όρων της διακήρυξης, δεν απαιτείται να τηρηθούν εκ νέου οι αρχικοί τύποι δημοσιότητας, αλλά αρκεί να γνωστοποιηθεί με κάθε πρόσφορο τρόπο η μετάθεση αυτή, σε εύλογο χρόνο πριν από τη νέα ημερομηνία λήξεως της προθεσμίας, ώστε κάθε ενδιαφερόμενος να μπορεί να λάβει γνώση αυτής (ΕΣ Τμ. VI 644/2016, 1647/2014). Αντίθετα, όταν η μεταβολή της προθεσμίας υποβολής των προσφορών συνοδεύεται από τροποποίηση ουσιαστών όρων της διακήρυξης, πρέπει αφ' ενός μεν να τηρούνται όλοι οι τύποι δημοσιότητας που προβλέπει ο νόμος για την αρχική διακήρυξη, αφ' ετέρου δε να τηρούνται επίσης οι ελάχιστες προθεσμίες που προβλέπονται γι' αυτή, δεδομένου ότι η μεταβολή των όρων της διακήρυξης και των τεχνικών προδιαγραφών κατά τη διάρκεια διεξαγωγής του διαγωνισμού, χωρίς να τηρηθούν οι όροι αυτοί, είναι ανεπίτρεπτη (ΣτΕΕπΑν 752/2004³², ΕΣ Τμ. VI 526/2020, ΕΣ Τμ. VII 76/2007, ΕΣ Κλιμ. ΣΤ' 53/2010), εκτός αν πρόκειται για απλή διόρθωση γραφικών ή λογιστικών σφαλμάτων (Γνωμ. ΝΣΚ Ολ 234/2006). Διορθώσεις πρόδηλων σφαλμάτων της διακήρυξης είναι επιτρεπτές, εφόσον δεν μεταβάλλουν ουσιαστώδως τους όρους αυτής και επιπλέον δημοσιοποιούνται ευρέως πριν από την κατάθεση των προσφορών, συνοδευόμενες εάν απαιτείται από παράταση της προθεσμίας υποβολής των προσφορών (ΑΕΠΠ Κλιμ. 7ο 202/2019). Το ίδιο ισχύει και όταν διορθώνεται σφάλμα της δημοσιευθείσας περίληψης, το οποίο συναρτάται με ουσιαστικό όρο της διακήρυξης, πρέπει δηλαδή και στην περίπτωση αυτή να διενεργούνται όλες οι προβλεπόμενες δημοσιεύσεις και να τηρούνται οι ελάχιστες νόμιμες προθεσμίες ΕΣ Τμ. VI 1258/2011.

4.4 Ο επαναληπτικός Διαγωνισμός

Ο επαναληπτικός διαγωνισμός συνιστά νέο, αυτοτελή διαγωνισμό, ως προς τον οποίο πρέπει να τηρούνται όλες οι διατυπώσεις δημοσιότητας και οι προθεσμίες που προβλέπονται για τον αρχικό διαγωνισμό. Συνεπώς, ακόμη και εάν στη διακήρυξη

³² [Δελτία νομολογίας \(adjustice.gr\)](http://adjustice.gr)

περιλαμβάνεται όρος, περί επανάληψης του διαγωνισμού σε συγκεκριμένη ημερομηνία αν αποβεί άγονος, δεν αίρεται η ανωτέρω υποχρέωση, ιδίως μάλιστα όταν ο όρος αυτός δεν μνημονεύεται στη δημοσιευθείσα περίληψη ή δεν δημοσιεύθηκε με όλους τους τρόπους που προβλέπει ο νόμος (ΕΣ Τμ. VI 705/2013, 29/2012, 25/2012, 2430/2011, 2243/2011, 1780/2011).

4.5 Υπολογισμός της Προθεσμίας

Η προθεσμία αρχίζει από την επομένη της ημέρας που αποστέλλεται (για συμβάσεις άνω των ορίων) ή δημοσιεύεται (για συμβάσεις κάτω των ορίων) η προκήρυξη και λήγει με την παρέλευση ολόκληρης της τελευταίας ημέρας (35ης ή 30ης ή 15ης κ.λ.π. κατά περίπτωση) και αν αυτή είναι αργία, με την παρέλευση της επόμενης εργάσιμης ημέρας (άρθρα 241 και 242 ΑΚ). Συνεπώς, η ημέρα αποστολής της προκήρυξης δεν υπολογίζεται στη συμπλήρωση της προβλεπόμενης προθεσμίας (ΕΣ Τμ. VI 1248/2011, 799/2011), ενώ ως τελευταία ημέρα θεωρείται η προηγούμενη της διεξαγωγής του διαγωνισμού (ΕΣ Κλιμ. Ζ' 87/2011). Γενικά, η ανωτέρα βία – δηλαδή περιστατικά απρόβλεπτα που δεν μπορούν να αποτραπούν ακόμη και με μέτρα άκρας επιμέλειας του μέσου συνेतού ανθρώπου – δεν συνιστά λόγο αναστολής της προθεσμίας (Γνωμ. ΝΣΚ 97/1999). Στους διαγωνισμούς που προκηρύσσονται έως την 31/8/2021 και διεξάγονται εκτός του ΕΣΗΔΗΣ, εφόσον δεν έχει ξεκινήσει η διαδικασία της αποσφράγισης, είναι επιτρεπτή η υποβολή προσφοράς και μετά την ώρα που έχει οριστεί ως χρόνος έναρξης της διαδικασίας αυτής, εάν συντρέχουν λόγοι ανωτέρας βίας, οι οποίοι γνωστοποιούνται από τον ενδιαφερόμενο στην επιτροπή και αποδεικνύονται αμέσως (ΣτΕΕπΑν 247/1998 ΕΔΔΔΔ 1998 σελ. 917). Δεν συνιστά πάντως λόγω ανωτέρας βίας η κυκλοφοριακή συμφόρηση ή η μηχανική βλάβη του αυτοκινήτου με το οποίο απεστάλη η προσφορά του ενδιαφερόμενου στο διαγωνισμό (Γνωμ. ΝΣΚ 739/1999). Συνιστά όμως λόγω ανωτέρας βίας, που επιτρέπει την εκπρόθεσμη υποβολή της προσφοράς, η καθυστερημένη άφιξη του πλοίου στο λιμάνι λόγω γενικής απεργίας (ΣτΕΕπΑν 328/2011).

4.6 Προθεσμία Παροχής Συμπληρωματικών Πληροφοριών.

Όταν πρόκειται για συμβάσεις κάτω των ορίων, η προθεσμία παροχής συμπληρωματικών πληροφοριών, εφόσον αυτές έχουν ζητηθεί εγκαίρως, ανέρχεται σε τέσσερις (4) το αργότερο ημέρες πριν από τη λήξη της προθεσμίας υποβολής των προσφορών (άρθρο 121 παρ. 5 ν 4412/16). Εάν η τήρηση των ανωτέρω προθεσμιών είναι αδύνατη από υπαιτιότητα του αιτούντος οικονομικού φορέα ή της αναθέτουσας αρχής, αποκλείεται η παροχή συμπληρωματικών πληροφοριών ή διευκρινίσεων δεσμευτικών για τους διαγωνιζόμενους, εκτός αν η αναθέτουσα αρχή ή ο αναθέτων φορέας παρατείνει την προθεσμία υποβολής των προσφορών, ώστε όλοι οι ενδιαφερόμενοι να μπορούν να λάβουν εμπρόθεσμα γνώση των σχετικών πληροφοριών και να διαμορφώσουν ανάλογα τις προσφορές τους (ΣτΕΕπΑν 473/2010). Προς άρση τυχόν αμφισβητήσεων, στη διακήρυξη μπορεί να ορίζεται συγκεκριμένη ημερομηνία, μέχρι την οποία θεωρείται έγκαιρη η αίτηση παροχής συμπληρωματικών πληροφοριών.

4.7 Κλειστός Διαγωνισμός

Κλειστός διαγωνισμός είναι αυτός, κατά τον οποίο μόνο οι οικονομικοί φορείς που έχουν προσκληθεί από την αναθέτουσα αρχή μπορούν να καταθέσουν προσφορές (άρθρα 28 παρ. 2 και 265 παρ. 2). Ο κλειστός διαγωνισμός περιλαμβάνει δύο διακεκριμένα στάδια. Στο πρώτο στάδιο καλούνται οι οικονομικοί φορείς να καταθέσουν αίτηση συμμετοχής ή δήλωση ενδιαφέροντος. Μετά την αξιολόγηση των αιτήσεων συμμετοχής ή των δηλώσεων ενδιαφέροντος, η αναθέτουσα αρχή καλεί τους οικονομικούς φορείς που επελέγησαν, να καταθέσουν προσφορά. Οι μη επιλεγέντες αποκλείονται της δεύτερης φάσης του διαγωνισμού. Η προσφυγή της αναθέτουσας αρχής στη διαδικασία του κλειστού διαγωνισμού δεν απαιτεί αιτιολόγηση, αφού από το νόμο δεν τίθενται όροι και προϋποθέσεις για την επιλογή της συγκεκριμένης διαδικασίας αντί του ανοικτού διαγωνισμού. Ο κλειστός διαγωνισμός δεν ταυτίζεται με το σύστημα προεπιλογής, που περιγράφεται στο άρθρο 303 του νόμου 4412/16 και καταλήγει στη δημιουργία μητρώου προεπιλεγέντων οικονομικών φορέων, ανά κατηγορία συμβάσεων που καλύπτει το σύστημα, έτσι ώστε κατά τη διάρκεια του συστήματος να ανατίθενται μόνο στους προεπιλεγέντες οικονομικούς φορείς οι συμβάσεις έργων, προμηθειών και υπηρεσιών που καλύπτονται από αυτό. Δυνατότητα προσφυγής σε σύστημα προεπιλογής, με ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 303 του νόμου 4412/16, έχουν και οι

αναθέτουσες αρχές, για την ανάθεση δημοσίων συμβάσεων κάτω των ορίων (άρθρο 116 παρ. 1 ν 4412/16, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 48 του ν 4782/21).

4.8 Αιτήσεις Συμμετοχής

Στο πρώτο στάδιο της κλειστής διαδικασίας, ο φάκελος που υποβάλλεται από τους ενδιαφερόμενους οικονομικούς φορείς περιέχει μόνο την αίτηση συμμετοχής και το Ευρωπαϊκό Ενιαίο Έγγραφο Σύμβασης. Η εγγύηση συμμετοχής υποβάλλεται με την προσφορά στη δεύτερη φάση του διαγωνισμού (άρθρα 92 παρ. 3 και 315 ν 4412/16, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 34 και 123 αντίστοιχα του ν 4782/2021). Η αποσφράγιση των φακέλων με τις αιτήσεις και τα δικαιολογητικά συμμετοχής λαμβάνει χώρα την ημέρα και ώρα που ορίζεται στην προκήρυξη. Μετά την αποσφράγιση των φακέλων η επιτροπή διαγωνισμού προβαίνει στην καταχώριση των υποψηφίων, στον έλεγχο των δικαιολογητικών που υπέβαλαν και στην αξιολόγηση των υποψηφίων με βάση τα κριτήρια επιλογής που ορίζονται στην προκήρυξη. Το αποτέλεσμα του πρώτου σταδίου, δηλαδή η επιλογή όσων θα κληθούν να υποβάλουν προσφορά και ο αποκλεισμός των υπολοίπων, εγκρίνεται από την οικονομική επιτροπή ή το αρμόδιο όργανο του οικείου φορέα, η απόφαση της οποίας κοινοποιείται σε όλους τους συμμετέχοντες (άρθρα 100 παρ. 3 και 315 ν 4412/16, όπως αυτά αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 40 και 123 αντίστοιχα του ν 4782/2021). Για την αποσφράγιση των προσφορών και τις λοιπές διαδικασίες ακολουθούνται οι ρυθμίσεις που προβλέπονται για τον ανοικτό διαγωνισμό.

4.9 Πρόσκληση Για Την Υποβολή Προσφοράς

Μετά την επιλογή των υποψηφίων, οι αναθέτουσες αρχές προσκαλούν ταυτόχρονα και εγγράφως τους επιλεγέντες οικονομικούς φορείς να υποβάλουν τις προσφορές τους (άρθρα 69 παρ. 1, 123 παρ. 1, 299 παρ. 1 και 333 παρ. 1 ν 4412/16). Εάν ως μέσο προκήρυξης του διαγωνισμού έχει χρησιμοποιηθεί προκαταρκτική προκήρυξη από την αναθέτουσα αρχή ή περιοδική ενδεικτική προκήρυξη από τον αναθέτοντα φορέα, προσκαλούνται ταυτοχρόνως και γραπτώς οι οικονομικοί φορείς που εκδήλωσαν το ενδιαφέρον τους, να επιβεβαιώσουν ότι εξακολουθούν να ενδιαφέρονται (άρθρα 69

παρ. 1 και 299 παρ. 1 ν 4412/16³³).Οι ανωτέρω προσκλήσεις περιλαμβάνουν παραπομπή στην ηλεκτρονική διεύθυνση, στην οποία διατίθενται άμεσα και με ηλεκτρονικά μέσα τα έγγραφα της σύμβασης. Οι προσκλήσεις συνοδεύονται από τα έγγραφα της σύμβασης, σε περίπτωση που για κάποιον από τους προβλεπόμενους λόγους δεν παρέχεται στα έγγραφα αυτά ελεύθερη, πλήρης, άμεση και δωρεάν πρόσβαση και δεν διατίθενται ήδη αυτά με οποιονδήποτε άλλο τρόπο. Επιπλέον, οι προσκλήσεις περιλαμβάνουν τις πληροφορίες του Παραρτήματος ΙΧ του Προσαρτήματος Α΄, εάν πρόκειται για αναθέτουσα αρχή, ή του Παραρτήματος ΧΙΙΙ του Προσαρτήματος Β΄, εάν πρόκειται για αναθέτοντα φορέα (άρθρα 69 παρ. 2, 123 παρ. 2, 299 παρ. 2 και 333 παρ. 2 ν 4412/16).Στις διαδικασίες ανάθεσης συμβάσεων προμηθειών και υπηρεσιών που αρχίζουν μέχρι την 28/2/2022, η διακήρυξη και οι αποφάσεις της οικονομικής επιτροπής του δήμου ή του αρμοδίου οργάνου της αναθέτουσας αρχής με τις οποίες εγκρίνονται τα πρακτικά της επιτροπής διαγωνισμού, καθώς και οι λοιπές εκτελεστές πράξεις ή παραλείψεις, της αναθέτουσας αρχής που προηγούνται της σύναψης της σύμβασης.

4.9 Ένσταση Κατά Της Διακήρυξης

Στις διαδικασίες ανάθεσης συμβάσεων εκτιμώμενης αξίας ίσης ή κατώτερης των εξήντα χιλιάδων (60.000) ευρώ, χωρίς ΦΠΑ, που αρχίζουν μέχρι την 28/2/2022, η ένσταση κατά της διακήρυξης (ή της πρόσκλησης, αν πρόκειται για κλειστό διαγωνισμό) υποβάλλεται σε προθεσμία που εκτείνεται μέχρι το ήμισυ του χρονικού διαστήματος από τη δημοσίευση της διακήρυξης στο ΚΗΜΔΗΣ (ή την αποστολή της πρόσκλησης, αν πρόκειται για κλειστό διαγωνισμό) μέχρι την καταληκτική ημέρα κατάθεσης των προσφορών. Για τον υπολογισμό της προθεσμίας αυτής λαμβάνονται υπ' όψη και οι ημερομηνίες δημοσίευσης και κατάθεσης των προσφορών, οι οποίες αποτελούν την πρώτη και την τελευταία αντίστοιχα ημέρα της προθεσμίας (άρθρο 127 παρ. 1 και 333α ν 4412/16 , όπως αυτά ισχύουν μέχρι την 28/2/2022, πριν αντικατασταθούν από τα άρθρα 55 και 131 αντίστοιχα του ν 4782/2021).Η ένσταση απευθύνεται στην οικονομική επιτροπή του δήμου ή στο αρμόδιο για την κατάρτιση

³³ [Νόμος 4412/2016 Δημόσιες Συμβάσεις Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών \(προσαρμογή στις Οδηγίες 2014/24/ΕΕ και 2014/25/ΕΕ\) , κωδικοποιημένος με τον 4811/2021 \(taxheaven.gr\)](#)

των όρων της διακήρυξης όργανο της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα (Γνωμ. ΝΣΚ 708/1993). Για την παραδεκτή άσκηση της ένστασης απαιτείται η καταβολή παραβόλου υπέρ του δημοσίου, ποσού ίσου με 1% της εκτιμώμενης αξίας της σύμβασης, χωρίς το ΦΠΑ. Εάν πρόκειται για αναθέτοντα φορέα που δεν είναι αναθέτουσα αρχή, δεν απαιτείται η κατάθεση παράβολου για το παραδεκτό της ένστασης. Το παράβολο της ένστασης επιστρέφεται στον ενιστάμενο με πράξη της αναθέτουσας αρχής, εάν η ένσταση γίνει ολικά ή μερικά δεκτή (άρθρα 127 παρ. 2 και 333α ν 4412/16³⁴, όπως αυτά ισχύουν μέχρι την 28/2/2022, πριν αντικατασταθούν από τα άρθρα 55 και 131 αντίστοιχα του ν 4782/2021).

Η οικονομική επιτροπή του δήμου ή το αρμόδιο όργανο της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα αποφαινεται για την ένσταση, ύστερα από γνωμοδότηση της επιτροπής εξέτασης ενστάσεων, μέσα σε προθεσμία δέκα (10) ημερών από την κοινοποίησή της. Όταν η ένσταση στρέφεται κατά της διακήρυξης ή της πρόσκλησης, η απόφαση του αρμοδίου οργάνου εκδίδεται πριν από την καταληκτική ημερομηνία υποβολής των προσφορών. Αν παρέλθει η προθεσμία χωρίς να εκδοθεί απόφαση, θεωρείται ότι η ένσταση έχει απορριφθεί.

4.10 Λοιπές Ενστάσεις

Με εξαίρεση την ένσταση κατά της διακήρυξης, η οποία μπορεί να υποβληθεί και από οικονομικούς φορείς που δεν συμμετέχουν τελικά στο διαγωνισμό, οι λοιπές ενστάσεις στις διαδικασίες ανάθεσης συμβάσεων εκτιμώμενης αξίας έως εξήντα χιλιάδες (60.000) ευρώ, χωρίς ΦΠΑ, που αρχίζουν μέχρι την 28/2/2022, μπορούν να υποβάλλονται μόνο από τους οικονομικούς φορείς που συμμετέχουν στο διαγωνισμό ή αποκλείστηκαν από αυτόν σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας και για λόγους που προκύπτουν στο αντίστοιχο στάδιο. Η ένσταση υποβάλλεται ενώπιον της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα, μέσα σε προθεσμία πέντε (5) ημερών από την κοινοποίηση της προσβαλλόμενης πράξης στον ενδιαφερόμενο οικονομικό φορέα ή από τη συντέλεση της παράλειψης (άρθρα 127 παρ. 1 και 333α ν4412/16, όπως αυτά ισχύουν μέχρι την 28/2/2022, πριν αντικατασταθούν από τα άρθρα 55 και

³⁴ [Νόμος 4412/2016 Δημόσιες Συμβάσεις Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών \(προσαρμογή στις Οδηγίες 2014/24/ΕΕ και 2014/25/ΕΕ\) , κωδικοποιημένος με τον 4811/2021 \(taxheaven.gr\)](#)

131 του ν 4782/2021). Η οικονομική επιτροπή του δήμου ή το αρμόδιο όργανο της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα αποφαινεται για την ένσταση, ύστερα από γνωμοδότηση της επιτροπής εξέτασης ενστάσεων, μέσα σε προθεσμία δέκα (10) ημερών από την υποβολή της, μετά την άπρακτη παρέλευση της οποίας τεκμαίρεται η απόρριψη της ένστασης (άρθρα 127 παρ. 2 και 333α ν 4412/16, όπως αυτά ισχύουν μέχρι την 28/2/2022, πριν αντικατασταθούν από τα άρθρα 55 και 131 του ν4782/2021). Για το παράβολο της ένστασης και τον υπολογισμό των ανωτέρω προθεσμιών ισχύουν τα αναφερόμενα στον προηγούμενο τίτλο για την ένσταση κατά της διακήρυξης. Στις διαδικασίες ανάθεσης συμβάσεων εκτιμώμενης αξίας ίσης ή κατώτερης των 60.000,00 ευρώ, χωρίς ΦΠΑ, οι οποίες διεξάγονται εκτός ΕΣΗΔΗΣ, η ένσταση που υποβάλλεται σε έντυπη μορφή και φέρει δυσανάγνωστη υπογραφή, από την οποία δεν μπορούν να συναχθούν τα στοιχεία και η ιδιότητα του προσώπου που υπογράφει, νομίμως απορρίπτεται για το λόγο αυτό (ΣτΕΕπΑν 201/2008). Συγκεκριμένοι λόγοι για τους οποίους είναι επιτρεπτή η υποβολή ενστάσεων, δεν αναφέρονται. Η ένσταση μπορεί να αφορά οποιοδήποτε θέμα σχετίζεται με τη νομιμότητα διενέργειας του διαγωνισμού (διαδικασία παραλαβής και αποσφράγισης των προσφορών, απόρριψη ή αποδοχή των προσφορών, βαθμολόγηση των τεχνικών προσφορών, συγκρότηση και συνεδρίαση της επιτροπής διαγωνισμού κ.λπ.) ή με τη συμμετοχή σε αυτόν των οικονομικών φορέων (ΣτΕΕπΑν 290/2004, 163/2000, 554/1999). Κοινοποίηση της ένστασης σε αυτόν κατά του οποίου στρέφεται, είτε από τον ενιστάμενο είτε από την αναθέτουσα αρχή ή τον αναθέτοντα φορέα, έτσι ώστε ο θιγόμενος να μπορεί να την αντικρούσει, δεν προβλέπεται στο νόμο. Η εκπρόθεσμη υποβολή της ένστασης ή γενικότερα η μη νομότυπη υποβολή της και συνακόλουθα η απόρριψή της δεν στερεί από την αναθέτουσα αρχή τη δυνατότητα να ελέγξει τη βασιμότητα των ισχυρισμών που περιέχονται σε αυτή, προκειμένου να διαπιστώσει τη νομιμότητα ή μη της διαγωνιστικής διαδικασίας – δυνατότητα άλλωστε που έχει η αναθέτουσα αρχή ή ο αναθέτων φορέας ανεξαρτήτως της υποβολής σχετικής ένστασης (ΣτΕΕπΑν 74/2000). Εάν στο στάδιο της τεχνικής αξιολόγησης των προσφορών προβληθούν με ένσταση συγκεκριμένοι ουσιώδεις ισχυρισμοί υπέρ ή κατά της αποδοχής των τεχνικών προσφορών, η αναθέτουσα αρχή ή ο αναθέτων φορέας οφείλει να απαντήσει αιτιολογημένα στους προβληθέντες ισχυρισμούς, διαφορετικά η διαδικασία είναι πλημμελής (ΕΣ Τμ. 1923/2016, ΕΣ Τμ. VI 212/2017).

Κεφάλαιο 5

5.1 Μελέτη Περίπτωσης Δήμου Ελληνικού-Αργυρούπολης

Το Τμήμα Προμηθειών καταρτίζει τους όρους των διακηρύξεων όλων των συνοπτικών και ανοικτών διαγωνισμών, εκτός από αυτούς που αφορούν τις τεχνικές υπηρεσίες και μεριμνά για την εισήγηση προς την Οικονομική Επιτροπή. 2. Μεριμνά για την εφαρμογή της νομοθεσίας σε θέματα ανάθεσης από το Δήμο της εκτέλεσης έργων, μελετών και της προμήθειας υλικών και υπηρεσιών 3. Αναρτά τις Αποφάσεις και τις Διακηρύξεις στην ³⁵ Διαδικτυακή Πύλη Δήμου Ελληνικού-Αργυρούπολης, στη ΔΙΑΥΓΕΙΑ, στο ΚΗΜΔΗΣ και όπου αλλού απαιτείται από το νόμο.

Οι τεχνικές προδιαγραφές συντάσσονται από την υπηρεσία που αιτείται την προμήθεια. Εάν απαιτούνται ιδιαίτερες τεχνικές γνώσεις η υπηρεσία που ζητεί την προμήθεια αιτείται σύνταξη των προδιαγραφών από την τεχνική υπηρεσία ή από το Αυτοτελές Τμήμα Μελετών Προγραμματισμού και Ανάπτυξης ή από υπάλληλο του Δήμου που διαθέτει τη σχετική τεχνογνωσία και εμπειρία. • Συντάσσει τα συμβατικά τεύχη για την ανάθεση κατόπιν διαγωνισμού (Συνοπτικού ή Ανοικτού) και επιβλέπει και συντάσσει τη διακήρυξη για τις «πράσινες προμήθειες και συμβάσεις». 6. Μεριμνά για την εισήγηση διενέργειας, προς το αρμόδιο όργανο, ενιαίων διαγωνισμών προμήθειας ομοειδών υλικών για λόγους επίτευξης συνθηκών πλήρους ανταγωνισμού και οικονομιών κλίμακος. 7. Καταρτίζει τις τεχνικές προδιαγραφές, συντάσσει τις απαραίτητες μελέτες μη τεχνικού χαρακτήρα για προμήθειες και υπηρεσίες που αφορούν στη Δ/ση Οικονομικών Υπηρεσιών.

5.2 Καταγραφή Αναθέσεων 2018 - 2020

Τα στοιχεία της έρευνας σχετικά με τις αναθέσεις για τη τριετία 2018- 2020 αντλήθηκαν από Το πληροφοριακό Σύστημα Κεντρικό Ηλεκτρονικό Μητρώο Δημοσίων Συμβάσεων ΚΗΜΔΗΣ 25/10/2021

³⁵ [Δήμος Ελληνικού - Αργυρούπολης \(elliniko-argyroupoli.gr\)](http://www.elliniko-argyroupoli.gr)

ΕΤΟΣ	ΑΠΕΥΘΕΙΑΣ ΑΝΑΘΕΣΗ	ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ	ΑΝΟΙΚΤΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ
2018	314	28	24	366
2019	400	37	24	461
2020	448	33	38	519

Οι δημόσιοι φορείς τηρούν δίκαια και λογικά χρονοδιαγράμματα και διαδικασίες που ενθαρρύνουν τον ανοιχτό ανταγωνισμό και τη διαφάνεια προσφέροντας την καλύτερη δυνατή αξία. Ωστόσο ο χρόνος που απαιτείται για την εκτέλεση μιας διαδικασίας είναι συχνά περιοριστικός παράγοντας. Μια από τις προκλήσεις τους τελευταίους 18 μήνες είναι η διαχείριση της δραστηριότητας ενόψει μιας συνεχιζόμενης πανδημίας. Οι κρίσιμες και επείγουσες προμήθειες, μαζί με άλλες προμήθειες που μπορεί να μην έχουν ξεκινήσει ως επείγουσες, έχουν γίνει προτεραιότητες λόγω του όγκου πρόσθετης εργασίας που δημιουργεί η πανδημία. Στο παραπάνω πίνακα αυξήθηκαν οι απευθείας αναθέσεις λόγω του covid-19 για την κάλυψη έκτακτων και επείγουσών αναγκών.

5.3 Συμπεράσματα

Οι δημόσιες συμβάσεις αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς που θεωρείται ζωτικής σημασίας για την έξοδο της ΕΕ από την κρίση. Ωστόσο, ενώ τα θεσμικά όργανα της ΕΕ βλέπουν σε μεγάλο βαθμό τις δημόσιες συμβάσεις ως εργαλείο για ενισχυμένη ολοκλήρωση της αγοράς, τα κράτη μέλη προσπάθησαν συχνά να προστατευθούν από τον εξωτερικό ανταγωνισμό. Έτσι ενώ ο πρωταρχικός στόχος της εναρμόνισης κυριαρχεί στον τομέα των προμηθειών είναι ξεκάθαρο πώς διαδραματίζονται αυτές οι αντιφατικές πιέσεις ολοκλήρωσης και

αποσύνθεσης σε περιόδους βαθιάς οικονομικής κρίσης. Επιπλέον, η νομολογία του ΔΕΕ επέφερε μετατόπιση αρμοδιοτήτων από τα κράτη μέλη σε επίπεδο ΕΕ. Το ΔΕΕ, έτσι κατάφερε να τοποθετήσει τις δημόσιες συμβάσεις ως μέσο πολιτικής για ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Αυτό με τη σειρά του, άνοιξε περαιτέρω αλλαγές στους στόχους πολιτικής της ΕΕ. Στον απόηχο της οικονομικής κρίσης, οι δημόσιες συμβάσεις έγιναν ένα πιο έντονο μέσο πολιτικής για την ολοκλήρωση της αγοράς, το οποίο επίσης τονίζεται ως κρίσιμο στους στόχους της στρατηγικής της Ευρώπης. Συγκεκριμένα, οι νέες διαδικασίες προμηθειών το νέο ελαφρύτερο καθεστώς για συγκεκριμένες υπηρεσίες και η καινοτόμος εταιρική σχέση και ιδιαίτερα η συμπερίληψη κοινών κοινωνικών στόχων ως κριτήρια ανάθεσης, συνεπάγεται σαφή μετατόπιση στόχων πολιτικής. Για πρώτη φορά επιδιώχθηκαν τα κοινωνικά κριτήρια ανάθεσης δίπλα στην τιμή ως αποκλειστικό κριτήριο. Στόχος είναι η προώθηση της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας. Οι δημόσιες αρχές είναι σε θέση να αναθέτουν συμβάσεις λόγω καινοτόμων λύσεων για νέες διαδικασίες, τεχνολογίες ή υλικά μέσω της διαδικασίας καινοτόμου εταιρικής σχέσης. Αντίστοιχα σε σχέση με τις παλαιές διατάξεις, υπάρχει αλλαγή αναλογίας. Ενώ η τιμή ήταν το μοναδικό κριτήριο επιλογής στις παλιές διατάξεις, οι νέες διατάξεις προσφέρουν τη δυνατότητα καλύτερης ποιότητας με κριτήρια επιλογής που βασίζονται επίσης σε περιβαλλοντικές, καινοτόμες, κοινωνικές και εργασιακές πτυχές. Συνοψίζοντας για να εφαρμοστούν αποτελεσματικά οι δημόσιες συμβάσεις, δεν αρκεί να υπάρχουν κατάλληλοι νόμοι και κανονισμοί. Οι δημόσιοι υπάλληλοι που πρέπει να τα εφαρμόσουν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα απαιτητικά και πολύπλοκα καθήκοντα, για τα οποία όχι μόνο οι νομικές γνώσεις είναι απαραίτητες, αλλά και η διαχειριστικές και ηγετικές ικανότητες. Τέλος επιχειρήθηκε μία ανάλυση στον τρόπο διενέργειας των προμηθειών και των υπηρεσιών στους Ο.Τ.Α. με κύριο στόχο την εξέταση τόσο του νομοθετικού πλαισίου, όσο και των διαδικασιών, που τις διέπουν. Τα κύρια συμπεράσματα, που εξάγονται σχετίζονται ότι στο Ν. 4412/2016 και 4782/21. Η Ελλάδα, ακολουθεί το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο, με τις επιταγές για τις δημόσιες συμβάσεις. Αναμφίβολα και στην Ελλάδα, ο μέχρι τώρα τρόπος ανάθεσης των συμβάσεων, είχε δημιουργήσει πολλά προβλήματα διαφθοράς και κατασπατάλησης πόρων. Με το νέο νομοθετικό πλαίσιο δημοσίων συμβάσεων, εισάγεται ένας μεγάλος αριθμός καινοτομιών οι οποίες συμβάλλουν σημαντικά στον εκσυγχρονισμό τόσο των διαδικασιών ανάθεσης και εκτέλεσης

των συμβάσεων, όσο και στον απαιτούμενο έλεγχο και λογοδοσία. Η θεσμοθέτηση εργαλείων όπως το Ευρωπαϊκό Ενιαίο Έγγραφο Σύμβασης για συμβάσεις άνω των τιθέμενων ορίων και Τυποποιημένο Έγγραφο Υπεύθυνης Δήλωσης αντίστοιχα για περιπτώσεις κάτω των ορίων, το Εθνικό Σύστημα Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων και το Κεντρικό Ηλεκτρονικό Μητρώο Δημοσίων Συμβάσεων αλλά και η θεσμοθέτηση Αρχών όπως η Ενιαία Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων και η Αρχή Εξέτασης Προδικαστικών Προσφυγών, συμβάλλουν στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών και της οικονομικότητας των χρησιμοποιούμενων πόρων. Συνεπώς, το μέλλον στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων φαίνεται ευοίωνο, αρκεί να εκμεταλλευτούμε τα εργαλεία που μας παρέχει ο νόμος.

Βιβλιογραφία

1. Γέροντας Α. (2009). Δίκαιο δημοσίων έργων. Η διοικητική σύμβαση - Ανάθεση - Εκτέλεση - Δικαστική προστασία. (κατά το εθνικό και κοινοτικό δίκαιο). Αθήνα: Σάκουλα.
2. Δέγλερης Π., Η προσωρινή δικαστική προστασία στις δημόσιες συμβάσεις, Εκδόσεις Σάκουλα, 2013
3. Ταμαμίδης Α. Η δάνεια εμπειρία- Νομολογιακή αντιμετώπιση.
4. Ράικος Δ. Δίκαιο δημοσίων συμβάσεων, Εκδόσεις Σάκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2017
5. Ράικος Δημ. Γ., «Δίκαιο Δημοσίων Συμβάσεων», 7^η Έκδοση, 2019, Εκδόσεις Σάκουλα
6. Παπαστερίου Δ-Κλαβανίδου Δ., Δίκαιο της Δικαιοπραξίας, 2008
7. Κουτούπα Ρεγκάκου Ε., Η μεταρρύθμιση της κοινοτικής νομοθεσίας για τις δημόσιες συμβάσεις, ΔησΚΕ 2004
8. Δετσαρίδης Χ. Η εξουσία του εθνικού νομοθέτη σε σχέση με το ενωσιακό δίκαιο αναθεσπίζε κριτήρια ελέγχου καταλληλότητας των υποψηφίων ανδόχων δημοσίων συμβάσεων ως προς την τέλεση σοβαρού επαγγελματικού παραπτώματος, ΘΠΔΔ 2015
9. Κοιμτζόγλου Ι., Το εξαιρετικό νομικό καθεστώς της σύμβασης ως κριτήριο του διοικητικού της χαρακτήρα, ΔιΔικ 1997
10. Κατσιμάνη Ε., Κοινοτικό Δίκαιο Δημοσίων Συμβάσεων, Εκδόσεις Σάκουλα, 2007
11. Οικονόμου Μ., Δημόσιες συμβάσεις και δίκαιο ελεύθερου ανταγωνισμού, Νομική Βιβλιοθήκη, 2009
12. Μουκίου Χρ., «Διαφάνεια, Ακεραιότητα και Εντιμότητα στις Δημόσιες Συμβάσεις: Η σταδιακή αφομοίωση του διεθνούς Soft Law σε επίπεδο Δημοσίων Συμβάσεων», 2018, Νομική Βιβλιοθήκη.
13. Α. Σοφιαλίδης, Ασφαλιστικά Μέτρα στις Δημόσιες Συμβάσεις, Εκδόσεις Σάκουλα, 2007
14. Σπηλιωτόπουλος Ε. Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, Τόμος Ι, Εκδόσεις Σάκουλα 2007
15. Ταμαράς Δ., Οι διοικητικές συμβάσεις, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2009
16. Νόμος 4412/2016 (ΦΕΚ 147/Α/8-8-2016) «Δημόσιες Συμβάσεις

- Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών».
17. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ στο σχέδιο νόμου «Δημόσιες Συμβάσεις Έργων, Προμηθειών και Υπηρεσιών (προσαρμογή στις Οδηγίες 2014/24/ΕΕ και 2014/25/ΕΕ)»
 18. Ενιαία Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων (Ε.Α.Α.ΔΗ.ΣΥ.) Ετήσια Έκθεση Πεπραγμένων Έτους 2018.
 19. Νόμος 4782/2021 – ΦΕΚ 36/Α/9-3-2021 Μέρος Α (Άρθρα 1 – 142) (Κωδικοποιημένος) Εκσυγχρονισμός, απλοποίηση και αναμόρφωση του ρυθμιστικού πλαισίου των δημοσίων συμβάσεων.
 20. Νόμος 4270/2014 – ΦΕΚ 143/28.6.2014. Αρχές δημοσιονομικής διαχείρισης και εποπτείας ενσωμάτωση τις οδηγίας 2011/85/ΕΕ. Δημόσιο λογιστικό και άλλες διατάξεις.
 21. Π.Δ. 59/2007 (ΦΕΚ 63/Α/16-3-2007) «Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 2004/17/ΕΚ περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης συμβάσεων στους τομείς του ύδατος, της ενέργειας, των μεταφορών και ταχυδρομικών υπηρεσιών»
 22. Π.Δ. 80/2016, ΦΕΚ-145/Α/5-8-2016 Ανάλυση υποχρεώσεων από τους Διατάκτες
 23. Η Διευθέτηση (settlement) μετά τη θέση σε ισχύ του ν. 4635/2019
 24. Επιδράσεις στο δίκαιο του ανταγωνισμού και στο δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων και των συμβάσεων παραχώρησης Νικόλαος Ε. Ζευγώλης Εκδόσεις Σάκκουλα 2020
 25. Δημόσιες Συμβάσεις Ν4412/2016 Νομολογιακή Προσέγγιση και Πρακτική Εφαρμογή Κουλουμπίνη Ευαγγελία-Ελισάβετ Νομική Βιβλιοθήκη 2019.
 26. Δημόσιες Συμβάσεις με τον νόμο 4782/21 Σαράντης Νικόλαος Εκδόσεις Βροτέας 2021.
 27. Δημόσιες Συμβάσεις Κρίσιμα θέματα και νεότερες εξελίξεις Πρακτικά Συνεδρίου 21-23 Νοεμβρίου 2019 Αθήνα, Divani Caravel Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2021.
 28. Δημόσιες Συμβάσεις Σχόλια – Νομολογία κατ' άρθρο Θεόδωρος Κ. Πανάγος Βασιλική Ν. Σπηλιοπούλου Ιωάννα Ε. Μπαλτά Όλγα Γ. Συμεωνίδου Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2021.
 29. Δημόσιες Συμβάσεις - Ν. 4412/2016 Ερμηνεία κατ' άρθρο Σχετικές διατάξεις – Νομολογία Τόμος Ι: Ανάθεση δημοσίων συμβάσεων βιβλίου Ι - Προδικαστική προσφυγή ενώπιον της Α.Ε.Π.Π. - Δικαστική προστασία στο προσυμβατικό στάδιο. Δημήτριος Ράικος Ευαγγελία Βλάχου Ευανθία Σαββίδη. Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2018.

30. Το νέο δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων Γενική ανάλυση του νέου Ν 4782/2021 Δελλής Γ., Κροκίδας Γ., Πούγγουρας Π., Τσιρωνάς Α. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2021.
31. Εμπιστευτικές πληροφορίες στο πλαίσιο διαδικασιών ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων. Κατερίνα Γκράτζιου Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2021
32. Οι δημόσιες συμβάσεις στην ενωσιακή έννομη τάξη Η προσωρινή δικαστική προστασία – Η θεμελίωση και η νομολογία του Δ.Ε.Ε. Παναγιώτης Δέγλερης Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2019.
33. Η προδικαστική προσφυγή στο στάδιο ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων Χρήστος Π. Δετσαρίδης Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2019.
34. Δίκαιο προμηθειών και υπηρεσιών δημοσίου Επιλογή νομολογίας προσωρινής δικαστικής προστασίας (Ν. 2522/97) Σ.τ.Ε.– Πρωτοδικείων – Δ.Ε.Κ. Παναγιώτης Δέγλερης Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2009.
35. Το ένδικο βοήθημα της αγωγής στο πεδίο των διαφορών από διοικητικές συμβάσεις. Δημήτριος Ράικος Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2009.
36. Το κοινοτικό δίκαιο των δημοσίων συμβάσεων Ελένη Τροβά Παναγιώτης Σκουρής Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2009.

Διαδικτυακοί τόποι

1. https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement_en
2. <https://www.oecd.org/gov/public-procurement/>
3. <https://www.eaadhsy.gr/index.php>
4. <http://www.eprocurement.gov.gr/kimds2/unprotected/searchRequests.htm;jsessionid=qNvyhnhPhL2h9pw4hr21F6Q6S5NqvrvfmY72vkr6WjWHQ8Zjzn2!-1056485003?execution=e1s1>
5. http://www.eprocurement.gov.gr/webcenter/faces/oracle/webcenter/page/scopedMD/sd0cb90ef_26cf_4703_99d5_1561ceff660f/Page119.jspx?_afzLoop=10164461930830593#%40%3F_afzLoop%3D10164461930830593%26_adf.ctrl-state%3Die3ba5s7v_4
6. <https://diavgeia.gov.gr/>
7. <https://dimosnet.gr/>
8. <https://www.nomotelia.gr/>